

Papáček

Pavel Papáček

* 4. 3. 1863 *Chrudim*

† 31. 12. 1930 *Praha*

Popularizátor a překladatel ruské literatury, autor cestopisných črt, zeměpisec a historik.

Byl synem akademického malíře Josefa P. (1821–1882), portrétisty a restaurátora církevních obrazů; mladší bratr Anastáz P. (1867–1919) byl profesorem kreslení a malířem. P. P. studoval na gymnáziu v rodném městě (mat. 1881) a historii a slovanskou filologii na filoz. fakultě pražské univerzity; studia z finančních důvodů po semestru přerušil, 1886 v nich pokračoval, a až podal disertační práci *Keltové a Němci, či Slované?*, nedokončil je. Od šk. roku 1882/83 učil na obecných školách chrudimského okresu. 1887 se aproboval pro měšťanské školy (obor dějepis, zeměpis, čeština), 1889 vyučoval v Rychnově n. Kn., 1889–90 v Jablonně n. Orlicí, 1890–97 v Berouně, 1897–1906 v Nuslích (Praha-N.) a od 1907 do penzionování 1924 byl ředitelem měšťanské školy v Praze-Podolí; podílel se též na přípravě čítanek pro obecné školy, a to zejména články o české historii, pro něž byl pak za 1. světové války vyšetřován. Od mládí se zajímal o slavistiku, naučil se rusky, polsky a srbochorvatsky. Pod dojmem četby P. J. Šafaříka a A. V. Šembery se zabýval nejstaršími dějinami Slovanů. Věnoval se i novodobému zeměpisu a praktické kartografii, je autorem několika set zeměpisných hesel (hlavně Rusko a Pobaltí) v Ottově slovníku naučném a spolupracoval na Ottově zeměpisném atlase. 1899 se zúčastnil archeologického sjezdu v Kyjevě, 1899–1903 byl funkcionářem Společnosti přátel starožitností českých v Praze. Hodně cestoval po slovanských zemích a také po Itálii, Německu, Švýcarsku, Belgii, Francii, Anglii, přední Asii (črty z cest tiskl hlavně v Nár. listech a pedagogických časopisech). Jako důchodce žil v Praze (dál bydlel v budově podolské měšťanské školy) a dopoledka překládal.

P. byl nadšeným popularizátorem ruské literatury a znalcem ruských reálií. Z ruštiny překládal od 1883, recenzoval též historické, zeměpisné a národopisné práce o Rusku. Zvláště významná byla jeho činnost v Ottově edici Ruská knihovna, kterou dlouhá léta redigoval, v jejímž rámci pořádal spisy některých autorů a pro niž revidoval překlady souborů děl

význačných autorů; sám překládal a napsal předmluvy ke spisům A. P. Čechova, V. M. Garšina, D. V. Grigoroviče, V. G. Korolenka, N. S. Leskova, I. N. Potapenka, I. S. Turgeněva. Mimo edici uspořádal výbor z ruské prózy pro mládež Ruský sborník s informacemi o autorech. P. pojetí ruské literatury bylo etické, zdůrazňoval duševyptnou povahu ruské prózy a její umění odhalovat nízké a špatné stránky ruského života. Nejvýše stavěl N. V. Gogola, jemuž věnoval popularizující monografii, L. N. Tolstého a F. M. Dostojevského. Ve 20. letech, kdy byly zraky současníků upřeny k sovětskému Rusku, se cílevědomě nořil do vzdálené historie, aby svými překlady *Písň o výpravě Igorově* i kapitoly z *Karamzinových Dějin ruské říše*, ukázek z ukrajinského historika N. I. Kostomarova aj. poskytl možnost k přemýšlení nad podstatnými stránkami ruské historie. Sledoval též bádání o nejstarších dějinách západních Slovanů a shodně s pracemi J. Perwolfa a W. J. Bogusławského zastával názor, dnešní vědou odmítaný, o pradávném slovanském osídlení českých zemí a německé oblasti na východ od Labe. Knižní výbor z cestopisných fejetonů a črt *Do světa* spojuje odborné historiografické zájmy a znalosti s osobními turistickými zážitky a dojmy z návštěv u českých krajanů v cizině.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: P. Chrudimensis, P. Chrudimský, P. P. Chrudimensis; Pavel P-k, P. P., Pp., P. P. N...is, P. Ppč. ■ PŘÍSPĚVKY in: Athenaeum (1899); ČČM (1919); Časopis čes. turistů (1895); Časopis Společnosti přátel starožitností českých v Praze (1898–99, 1911; 1899 Jedenáctý archeologický sjezd v Kyjevě, i šep.); Časopis učitelek (1897); Čes. škola (1885); Čes. východ (Chrudim 1892); Čítanka pro školy obecné (1. 1902, 2. 1904, 3. 1906, 4. 1907, 5. 1908); Hasičský kalendář na r. 1903; Historické rozhledy (1901); Hlas demokracie (Kolín 1923); Hlas národa (1890–93); Hlasatel hospodářského spolku pro krajinu berounskou (Rakovník 1897); Hlídka literární (1888–90, 1893); Hospodář československý (1906); Chrudimské noviny (1883, 1885, 1887); Kalendář čes. venkova (Chrudim 1889); Kroměřížské noviny (1888); Lid. noviny (1923); Lípa (čítanka, 1920); Lit. listy (1887–92); Mor. Orlice (Brno 1885–86); Národ a škola (1885); Nár. listy (1891–1902, 1909–12, 1920, 1923, 1925, 1928); Nár. politika (1912, 1919–22); Naše doba (1893); Pardubské listy (1885); Pedagogické rozhledy (1903–04, 1908); Perštýn (Pardubice 1885–86); Plzeňský kraj (1912); Posel z Budče (1905); Posel z východních Čech (Chrudim 1884–85); Pravěk (Uherské Hradiště 1904, 1907); alm. Půl století Nár. listů (1910); Roz-

hledy literární (1886); Ruch (1888); sb. Rusko v boji za osvobození balkánských Slovanů roku 1877–1878 (1927); Ruský sborník (1900); Sborník Čes. společnosti zeměvědné (1905–15, 1920, 1923); Sborník 1. sjezdu slovanských geografů a etnografů v Praze 1924 (1926); Slavia (Olomouc 1898); Slavjanskoje obozrenije (Petrohrad 1893); Slovanský kalendář na r. 1896, na r. 1903; Slovanský přehled (1901–02); Střední škola (1921); Světozor (1912); Učitel (Brno 1891); Učitelské noviny (1888); Velký slovanský kalendář na r. 1906; Vesmír (1888); Vesna (1885–92); Věstník Budče hořovické (1893); Věstník Národopisné výstavy československé (1893, 1895); Věstník 5. sjezdu českých přírodopytců a lékařů (1914); Vlastivědný sborník východočeský (Chrudim 1926, 1929; 1926 Josef Papáček, akademický malíř, i sep.); Výletní listy české obce sokolské (1904); alm. Z temna poroby k slunci svobody (1921); Zpravodaj Chrudimska (1923, 1925). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Do světa (FF 1922); Nikolaj Vasiljevič Gogol (1923). – *Překlady*: V. A. Krylov: Medvěd námluvčím (1890); L. N. Tolstoj: Plody osvěty (1892, s L. Petrem) + Vzkříšení (1900) + Dodatky k románu Vzkříšení (1900) + Tři starci (in Povídky pro lid, 1903) + Vojna a mír 1–4 (1908–09; 3. a 4. díl s K. Frypěsem a A. Teskovou); I. S. Turgeněv: Dva přátelé (in Otcové a děti a různé povídky, 1894) + Dým a různé povídky (1896, i překl. O. Kalašové a L. Trnavské) + Povídky z let šedesátých (1898, i překl. O. Kalašové a J. Veselovského) + Klára Miličová, Básně v próze (in Poslední práce a doplňky, 1902) + Literární a životní vzpomínky (1921); O. Balzer: Otevřený list dr. Theodoru Mommsenovi, univerzitnímu profesorovi v Berlíně (1898); M. J. Saltykov-Ščedrin: Bajky (1904, i překl. jiných); D. V. Grigorovič: Vesnice (in Povídky, 1906); V. M. Garšin: Povídky (b. d., 1910, i překl. V. Mrštíka a L. Ryšavého); A. P. Čechov: Ženské království (in Povídky o ženách, 1912) + Step a jiné povídky (1917, i překl. V. Červinky a A. G. Stína, tj. A. A. Vrzala) + Pestré povídky 3 (1918, pseud. P. Chrudimský, i překl. jiných) + Divadla (1920, i překl. V. Červinky a A. G. Stína, tj. A. A. Vrzala); A. S. Puškin: Kapitánova dcerka (1921); Helmold: Vyhubení Slovanů pobaltských (1925); N. I. Kostomarov: Ivan IV. Vasiljevič Hrozný (1925) + Stěnka Razin (1927); N. M. Karamzin: Lžidimitrij (1926); Píseň o výpravě Igorově, Igora syna Svjatoslavova, vnuka Olegova (1926). – *Ostatní práce*: O předсловanské době v Čechách (1892); Průvodce po Berouně a okolí (1895); O pivovarství v král. městě Berouně (1897); Jak hotoviti mapy plastické (1899); Keltové a Němci, či Slované? (1902); Průvodce k nástěnné mapě Československé republiky (1921); O starobylosti slovanské u nás a v římské Germanii vůbec (1923). ■ REDIGOVAL *knižnici*: Ruská knihovna (1902–20, sv. 35–70). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Ruský sborník (pro ml., 1900). ■

BIBLIOGRAFIE: Seznam lit. prací P. P., in Autobiografie východočeských spisovatelů, P. P., Vlasti-

vědný sborník východočeský 1929, s. 55. ■ LITERATURA: H.: ref. překl. L. N. Tolstoj: Vzkříšení, Lumír 28, 1899/1900, s. 311; Jc. (J. Jakubec): ref. Ruský sborník, Naše doba 8, 1900/01, s. 318; A. Nk. (Novák): ref. překl. I. S. Turgeněv: Poslední práce a doplňky, Naše doba 10, 1902/03, s. 232; J. Folprecht: ref. překl. V. M. Garšin, Novina 4, 1910/11, s. 408; ● k padesátinám: an., Zlatá Praha 30, 1912/13, s. 336; -n-, Zvon 13, 1912/13, s. 359 ●; V. F. S. (Suk): ref. Do světa, Střední škola 30, 1922/23, s. 47; an. in Autobiografie východočeských spisovatelů, P. P., Vlastivědný sborník východočeský 1929, s. 51; ● nekrology: an., Lit. rozhledy 15, 1930/31, s. 157; B. (E. Bass), LidN 2. 1. 1931; S. Nikolau, Nár. politika 7. 1. 1931; L. Horák, Pedagogické rozhledy 1931, s. 1; B. Horák, Slovanský přehled 1931, s. 77; F. Zuman, ČSPS 1931, s. 43 ●.

is

Papežská knihtiskárna benediktinů rajhradských viz Občanská tiskárna

Jaroslav Papoušek
viz in Naděžda Melniková-Papoušková

Naděžda Papoušková-Melniková
viz Naděžda Melniková-Papoušková

Bartoloměj Paprocký z Hlohol
a Paprocké Vůle

* kolem 1543 *Paprocká Vůle* (Paprocka Wola, Polsko)
† 27. 12. 1614 *Lvov* (Ukrajina)

Historik, genealog, heraldik, autor zábavných, satirických a mravokárných veršů, politický publicista píšící a publikující polsky a česky.

Psal se též Paprocki, Paprotsky, Paprocus, Paprotzkus, z Glogol a z Paprocké Voly. – Pocházel z drobné šlechty starobylého rodu z Mazovska, spjaté erbem s nejlivnějšími polskými šlechtickými rodinami. O jeho mládí je málo známo. Nabyt vzdělání na krakovské akademii a strávil několik let na šlechtických dvorech. Skrovné dědictví rozmnožil 1569

sňatkem s bohatou vdovou J. Kossobudzkou, kterou brzy opustil; do Paprocké Vůle se nakrátko vrátil po její smrti (1572). Působil ve službách diplomata A. Taranowského a účastnil se jeho cest (mj. 1569 do Cařihradu). Byl reprezentantem tradičního života polské šlechty, kterou v polských spisech s humorem a dobromyslnou ironií oslavoval. Těšil se oblibě krále Istvána Báthoryho a stal se jeho dvorním spisovatelem. Po jeho smrti (1586) podporoval publicisticky jako příbuzný a straník magnátského rodu Zborowských habsburskou kandidaturu na polský trůn proti kandidatuře Zikmunda Vasy; po neúspěchu této kampaně a porážce arciknížete Maxmiliána v bitvě u Byčiny (Byczyna), jíž se asi zúčastnil, uchýlil se P. (asi 1587) na Moravu. Žil hlavně na dvoře olomouckého biskupa S. Pavlovského v Kroměříži; moravské katolické prostředí vyhovovalo jeho protireformační horlivosti. Po smrti S. Pavlovského (1598) odešel do Čech, kde žil u Jana Zbyňka Zajíce z Hazmburka na zámku v Budyni a u Alše Berky z Dubé v Bělé. Měl dobré styky s dvorem Rudolfa II. a pražskými literáty své doby. Asi od 1606 žil znovu na Moravě a ve Slezsku. Asi 1610 se po proměně politických poměrů v Polsku vrátil do vlasti. Skloněk života strávil u svých příznivců v opatstvích ve Wachocku a Ladzie.

Polské literární práce P., vydávané od 1575, se orientovaly na zájmy polské šlechty; jejím mluvčím se P. stal v oslavných veršovaných i prozaických genealogicko-heraldických spisech, z jejích zájmů vyrostlo P. zábavně satirické zachycení jevů současného společenského života v rámci konvencí měšťansko-lidového básnění, zpracovávajícího tradiční témata špatných lidských vlastností. Svou politickou publicistiku v próze i ve verších, blízkou letákové produkci, stavěl P. pohotově a s formální obratností do služeb aktuálních politických situací. Za pobytu na Moravě a v Čechách napsal řadu děl, v nichž navazoval na tematiku a žánry svých polských prací, ale přizpůsoboval se odlišnému společenskému prostředí. První jeho česky vydané knihy byly napsány polsky a do češtiny přeloženy (genealogické *Zrcadlo slavného margkrabství moravského* přeložil písař olomouckého biskupa J. Vodička, *Novou kratochvíli* snad T. Mouřenín). V *Zrcadle slavného margkrabství moravského...* a v *Diadochu...* P. shrnul z různých vyprávěcích pramenů i z listinného materiálu pouta-

vou formou údaje o panovnicích, o šlechtických rodech a o městech; s obzvláštní zálibou se zdržoval u heraldických pověstí. Tyto obsáhle spisy stojí na pomezí odborné historiografie a výpravné kroniky. Ve zvláštním oddílu *Diadochu* nazvaném *Historie o přibězích v království uherském i jinde* sledoval P. na základě různých zpráv, letákových novin a jiných pramenů hlavně průběh a peripetie válek s Turky a směřoval tak k vytvoření nového typu dějepisného spisování, zaměřeného na aktuálně probíhající děje. Pokusy P. zjednat v české literatuře domovské právo renesanční poezii, spojené s kulturou polských šlechtických dvorů (*Nová kratochvíle...*), nebyly úspěšné a nedošly ohlasu. V pozdních dílech P., českých (*Štambuch slézenský...*) a znovu i polských, se stále silněji prosazoval bojovný, politicky exponovaný katolicismus.

ŠIFRY: Bart. Pap. Slach. Pol., PPB. ■ KNIŽNĚ (česky): *Zrcadlo slavného margkrabství moravského*, v kterémž jeden každý stav dávnost, vzácnost i povinnost svou uhlédá... (Olomouc 1593); Potěšitedlné napomenutí proti pohanuom všechněch křesťanských potentátuo... (Litomyšl 1594); *Kvalt na pohany...* (b. m. 1595); *Památka Čechům u Kheredes aneb u Erle měsíce října dne 26. léta Páně 1596. pobytím...* (1596); *Pisničky dvě ku poctivosti všem slavným obyvatelům království českého v dar Štědrého večera: První o knížatech a králích českých, druhá o zajetí pana Viléma Trčky z Lípy...* (1596); *Nová kratochvíle, s kterouž tři bohyň, totiž Juno, Pallas a Venus, na svět přišly...* (1597); *Jiná částka Nové kratochvíle, s kterouž bohyň Venus na svět vyšla...* (1598); *Nová kratochvíle, s kterouž Pallas na svět přišla...* (1600); *Kšaft, jenž byl od jednoho starce učiněn třem synům nepořádně se chovajícím...* (1600); *Stav manželský, ku příkladu a naučení mladým manželům sepsaný...* (1601); *Ecclesia, to jest Církev svatá obecná, v své vzácnosti krátce sepsaná...* (1601); *Půst tělesný, jak nám jest potřebný k nabytí a dosažení života věčného...* (1601); *Třinácte tabulí věku lidského...* (1601); *Diadochos, id est Successio, jinak Posloupnost kníza a králův českých, biskupův i arcibiskupův pražských a všech třech stavův slavného království českého...* (1602); *Panna* (1602); *Obora aneb zahrada, v které rozličná stvoření rozmlouvání svá mají...* (1602); *Rozmlouvání aneb hádaní chudého člověka s bohatým...* (Brno 1606); *Rozmlouvání kolátora s farářem velmi pěkné...* (Brno 1607); *Štambuch slézenský, v kterém hospodář s hostem o mnohých věcech spasitedlných rozprávějí pod erby a rody starodávných pánův pánův a rytířstva knížetství horních v Slézi...* (Brno 1609). ■ ĚDICE: Č. Zibrť in *Panna, ženitba, žena ve staročeské úpravě polských prací Reje z Naglovic a B. P. 2* (b. d., 1913, výbor veršů); *B. P. z H.: Zrcadlo*

Čech a Moravy (1941, ed. J. Polišenský, výbor); B. P. z H.: O válce turecké a jiné příběhy (1982, ed. E. Petruš a J. Sobotka, výbor z Diadochu); B. P. z H.: Zrcadlo slavného kraje Znojemského (Znojmo 1993, ed. L. E. Havlík, výbor ze Zrcadla slavného margkrabství moravského). ■

BIBLIOGRAFIE: J. Jireček in Rukověť 2 (1876, české spisy); Knihopis č. 6843–62; in Slavica v české řeči 1. České překlady ze slovanských jazyků do r. 1860 (1955, ed. J. Bečka); Bibliografia literatury polskiej, Nowy Korbut 3 – Piśmiennictwo staropolskie (Varšava 1965, polské i české spisy; též soupis literatury předmětu). ■ **LITERATURA:** K. Krejčí: B. Paprocki z H. a P. V. (1946); I. Hrabětová: Erbovní pověsti v českých spisech B. P. z H. (Brno 1992). ■ B. Balbín in Bohemia docta (1776); J. Dobrovský: Rozličnosti v exemplářích Diadochu B. P., ČČM 1828, sv. 2, s. 119; J. Jireček: B. P. z H. a z P. V. a spisovatelská činnost jeho, ČČM 1866, s. 3 + in Rukověť 2 (1876); A. Sedláček: Listy ze ztracených archivů panských, kteréž se v Paprockého Diadochu připomínají, na pravý čas a pravé udání svedené, Věstník KČSN 1890, s. 386 a 1892, s. 47; J. Karásek: Polská dedikace Paprockého Vilémovi z Rosenberka, ČMM 1903, s. 1; Č. Zíbrt: Tobiáše Mouřenína Věk člověka r. 1604, ČL 1904, s. 337; F. Tischer: (Drobné příspěvky.) 77. B. Paprocký, ČČM 1905, s. 299; A. Sedláček: Úvahy o Zrcadle Paprockého, ČMM 1907, s. 18; Č. Zíbrt in Panna, ženitba, žena ve staročeské úpravě polských prací Reje z Naglovic a B. P. 2 (b. d., 1913); J. V. Šimák: České dějiny u B. P., ČSPS 1922, s. 46; L. Hosák: Obecní úcty příborské ze 17. století, Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 1923, s. 92; J. Heidenreich (Dolanský): Rejův Vervas a Lupus, ČMM 1925, s. 384; J. Horák: Jan Kochanowski w literaturze czeskiej, sb. Pamiętnik zjazdu naukowego im. Jana Kochanowskiego (Krakow 1931); K. Krejčí: Posse und religiöser Traktat im Werke des Bartosz Paprocki z Głogół, Slawische Rundschau 1938, č. 6, s. 148 + Obraz světa v středověké bajce, Věda a život 1938, s. 391 + Polské a české bajky B. P., Slavia 16, 1938/39, s. 277 + Latinské ozdoby v českých spisech B. P. z H., Sborník filologický 12, 1940–46, s. 1 + in B. P. z H.: Zrcadlo Čech a Moravy (1941) + in Dějiny polské literatury (1953); J. Bečka: Polské písemnictví ve světle českých překladů, Česko-polský sborník vědeckých prací 2 (1955); M. Kopecký: Tři kapitoly o české literatuře předbělohorské, sb. Studia z dawnej literatury czeskiej, slowackiej i polskiej (Varšava, Praha 1963); V. Macůrek, V. Kyas: Vzájemná výměna kulturních hodnot v oblasti jazyka a literatury, sb. Češi a Poláci v minulosti 1 (1964); M. Kopecký: Poznámky k vývoji české historické beletrie předobrozené, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1967, č. 14; F. Kutnar in Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví 1 (1973); M. Kopecký in Pokrokové tendence v české literatuře od konce husitství do Bílé hory (Brno 1979); E. Petruš in B. P. z H.: O válce turecké a jiné příběhy (1982); J. Kolár: Jan Kochanowski i literatura czeska XVI–XVII wieku a zagadnienia komparatystyki literackiej, sb. Jan Kochanowski i epoka renesansu (Varšava 1984); E. Petruš in Vzuřující skutečnost. Fakta a fantazie ve středověké a humanistické literatuře (Ostrava 1984); M. Sobotková: Diadochos B. P. v kontextu jeho literární tvorby, AUP Olomouc, Philologica – Studia bohémica, roč. 50, 1984, sv. 3, s. 21; J. Kolár: Zápisky Marka Bydžovského z Florentina a Paprockého Diadochos, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1985, č. 32; H. Gmitterek, M. Sobotková: Otazníky kolem Zrcadla slavného Margkrabství moravského B. P. z H. a P. V., ČLit 1987, s. 258; I. Hrabětová: Pověst o původu erbu srdce s plameny, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1988, č. 35; J. Kolár: Zur Typologie der tschechischen historischen Prosa in der Epoche des Humanismus, sb. Studien zum Humanismus in den böhmischen Ländern (Kolín n. R., Vídeň 1988); I. Hrabětová: Ideál člověka v erbovních pověstech renesanční doby, sb. Polonica (1990) + K původu perňštejnské erbovní pověsti, ČMM 1990, s. 5 + Erbovní pověsti u B. P. z H., Národopisné aktuality 1990, s. 167; J. Stibor: Příspěvek k poznání života a působení B. P. na Moravě, VVM 1993, s. 165; M. Sobotková: Paprockého Zrcadlo slavného Markrabství moravského po čtyřech stech letech, sb. Literatura a komerce (1994); M. Kopecký: K tvorbě dvou humanistických manýristů, Slavia 1995, s. 75; A. Provaník: B. P., zvláště jeho činnost na Moravě, VVM 1996, s. 36; A. Měšťan: Bartolomiej Paprocki a Adam Czahrowski: dva političtí emigranti a básníci, Slavia 1996, s. 327.

jk

Mírko Paráček

* 13. 8. 1920 Brno
† 17. 7. 1991 Praha

Básník, autor sportovních próz pro mládež, publicista.

Otec byl bankovním úředníkem. Od 1931 studoval P. na klasickém gymnáziu v Brně (mat. 1939), kde začal na podzim 1939 navštěvovat právnickou fakultu; po uzavření vysokých škol působil 1940–44 jako elév v literárním oddělení brněnského rozhlasu. 1944–49 se věnoval sportovní publicistice, přitom 1945–48 studoval právnickou fakultu v Praze (JUDr. 1948). Byl reprezentantem v lehké atletice, 1946 získal na mistrovství Evropy bronzovou medaili ve sprinterské štafetě. 1949–60 působil jako profesionální tělovýchovný pracovník (metodik, trenér ÚV ČSTV), zároveň absolvoval

Paráček

trenérskou školu při Institutu tělesné výchovy a sportu UK (1957–60), 1960–67 zastával místo sportovního redaktora Svobodného slova, 1967–69 pracoval v ČTK jako redaktor časopisu Kvíz. Od 1970 se věnoval volnému novinářství a v jednotlivých obdobích byl fotbalovým trenérem z povolání (1969–71 Švédsko, 1977–80 Maroko). Po odchodu do důchodu 1980 dále časopisecky publikoval a pracoval jako sportovní funkcionář.

Zejména poezii a později povídky a novinové články začal P. časopisecky publikovat v době gymnaziálních studií. Knižně debutoval sbírkou melodické, převážně milostné poezie *Kouzelné zrcadlo*, opěvující s chlapeckou prostotou a okouzlením milenku, matku a zemi. P. vycházel z harmonizující zpěvné tradice české poezie. Jeho básnická tvorba zprvu postupovala od vágní citovosti a pocitovosti a melodické plynutí veršů prvotiny k sevřenější, metaforicky výraznější sbírce smyslové poezie *Bloudění krve*, v níž se objevují i motivy samoty a smrti a abstraktní láska k vlasti se konkretizuje a lokalizuje (Valašsko, Hanácko, Praha). Litanické opěvování dívčí krásy a bohatá enumerace metafor ve sbírce *Milostná zahrada* (odkazující k poetice Starých žen F. Halase) však nepřesáhly jevovou stránku zobrazované skutečnosti. V poslední knize poezie *Závrať* má milostná tematika především ráz nostalgické vzpomínky, vlastenecké básně reagují na uplynulé období 2. světové války. V době svého působení v brněnském rozhlase napsal P. řadu literárních pásem a dramatických útvarů, z nichž tiskem vyšla veršovaná dramatická romance o přátelství, lásce a zradě *Daleko do nebe*. Po válce se P. zaměřil na žánry prozaické. V povídkách pro mládež se sportovními náměty (*Hoch v tretrách*, *Na škvárové dráze*, *V druhém poločase*, *Maraton v Římě*) zachytil prostředí tělocvičen a hřišť, kde se odehrávají drobné i větší konflikty mezi sportovci, zdůrazniv etické postoje vycházející z ideálu mravní čistoty a smyslu pro čestnou hru. Výchovná tendence dominuje i ve sportovních pohádkách *O upovídáném brankáři*. Ze zkušenosti získané pobytem ve Švédsku čerpal při psaní reportážních úvah *Švédský kaleidoskop*, v nichž uplatnil žurnalistický postřeh, smysl pro detail a schopnost živého vyprávění.

PSEUDONYM: Pamir (Hudební národ, *Zájmy kraje*). ■ PŘÍSPĚVKY in: Českosl. sport; Hudební ná-

rod (Brno 1933); Lid. demokracie; Lid. noviny (1939); Nár. politika; Stadion; Studentský časopis (1942); Svoboda (Brno); Svob. slovo; sb. Švédsko (1978); sb. TJ Slavie (1967); Volné slovo (1946); *Zájmy kraje* (Brno 1934). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Kouzelné zrcadlo (BB 1941); Daleko do nebe (D 1942); Bloudění krve (BB 1942); Milostná zahrada (BB 1944); *Závrať* (BB 1945); Hoch v tretrách (P pro ml., 1946); Na škvárové dráze (PP pro ml., 1958); V druhém poločase (PP pro ml., 1959); Maraton v Římě (PP pro ml., 1962); O upovídáném brankáři (pohádky, 1965); Olympijský zvon (BB 1968); Švédský kaleidoskop (P 1972). ■ REDIGOVAL *magazín*: Slavia (1967). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Sportovní klub Slavia Praha v roce 1946 (1947, s J. Nemažerem); E. Seifert: Starý trenér vzpomíná (1960). ■

LITERATURA: rk: Rychlý muž rozhlasovým autorem, LidN 26. 7. 1940; Ns (J. Nečas): ref. Kouzelné zrcadlo, Čtme 1942, s. 95; ● ref. Bloudění krve: J. B. Č. (Čapek), Naše doba 1943, s. 466; F. Götz, Čtme 1943, s. 6; Kp (K. Polák), Nár. práce 20. 1. 1943; F. Krátký, Čes. slovo 3. 1. 1943 ●; ● ref. Milostná zahrada: Bf, Nár. politika 25. 1. 1945; MK, Lid. listy 26. 1. 1945; vp, Venkov 10. 3. 1945 ●; ● ref. *Závrať*: O. Kryštofek, Doba 1, 1945/47, s. 255; V. N., Marginálie 1946, s. 150; -tep, Mladá fronta 12. 4. 1946; AMP (A. M. Píša), Práce 3. 10. 1946 ●; ● ref. Maraton v Římě: vpa (V. Pazourek), ZM 1962, s. 576; R. Moric, ZM 1963, s. 229; F. Buriánek, LitN 1963, č. 5 ●; ● ref. O upovídáném brankáři: A. Hájková, Impuls 1966, s. 203; V. Kubík, ZM 1966, s. 511 ●; (B) (M. Borský): ref. Švédský kaleidoskop, Práce 27. 12. 1972; -Pol: Kalokagařan, Ahoj 1985, č. 7; J. Polešovský: Rychlík z Morendy, Českosl. sport 4. 1. 1985; an.: nekrolog, Občanský deník 19. 7. 1991.

mn

Jan Boris Parma viz in Jiřina Parmová

Jiří Ota Parma

* 26. 11. 1889 Šoproň (Maďarsko)
† 13. 3. 1963 Praha

Básník a prozaik, autor symbolizujících a vlasteneckých veršů, též povídek a románů převážně s milostnou tematikou.

Vl. jm. Otto P.; podepisoval se též Jiří Otto Parma, Jiří O. Parma, Ota Parma, Parma. – Otec – poštovní úředník – byl Čech, matka Maďarka. Od 1894 žil s rodiči v Hradci Král., kde chodil do obecné školy, pak studoval na reálce v Ječ-

né ul. v Praze (do 1906); 1909 vstoupil do poštovních služeb v Praze (1913–17 přitom externě studoval moderní filologii a literaturu na filoz. fakultě). Po převratu působil v Bratislavě na min. pro Slovensko, od 1920 byl opět poštovním úředníkem. 1923–25 sloužil v Banské Bystrici, potom trvale v Praze (nejprve na ředitelství pošt, od 1930 jako ředitel poštovního úřadu Nár. shromáždění, od 1937 na Hlavní poště). Vedle zaměstnání působil jako redaktor; založil knižnici Přerod. Do důchodu odešel 1949. Za 1. světové války byl členem Mafie na Vinohradech, za nacistické okupace byl pro ilegální činnost vězněn na Pankráci. Aktivně působil v pravoslavné církvi v Praze (předseda sboru starších). P. první ženou (od 1921, rozvod 1946) byla spisovatelka J. Parmová, roz. Weinlichová. – Z cest do ciziny se v P. díle odrazila zejména návštěva Dalmácie (1913); další cesty: několikrát Jugoslávie, pak Polsko, Albánie, Bulharsko, Francie, Itálie, Německo, Rakousko. Poslední léta života (od 1956) byl ochrnut.

P. básnická prvotina *Hudba moře*, inspirovaná pobytom v Dalmácii, obsahuje vedle veršů i několik básní v próze a lyrických črt. Subjektivní zážitek mohutnosti moře převedl P. do obecné symbolizující roviny: obrazy bouře, hlubin, nekonečné rozlohy vod, lodí, plavby, osamělých ostrovů tu fungují jako součást autostylizace bludného tuláka ze severu, obrozujícího se setkáním se svobodným živlem a dospívajícího – v opojení jeho silou – k „novému myšlení“: k přitakání pozemským radostem a odvaze ke vzpouře. Repertoár těchto zkonvenčených obrazů se opakoval i v dalších sbírkách, z nichž P. na konci své literární dráhy pořídil výbor *Mořeplavci*. Ve verších vznikajících po 1918 začala převažovat optimisticky laděná vlastenecká rétorika, opěvující v oficiálním duchu budování společného státu Čechů a Slováků. Některé z těchto básní, majících často ráz příležitostných oslavných projevů (ve sbírce *Radostný svět* věnované 10. výročí republiky), napsal P. slovensky; cele se to týká knížky *Slovenský ráj*, která vznikla jako sebrání básní (v 2. vydání rozšířeném o fejetony) psaných pro slovenské noviny. Rozsáhlejší literární aktivitu projevoval P. v oblasti prózy, v níž knižně debutoval. V povídkách a románech, situovaných do prostředí vyšších intelektuálních vrstev, i v esejistické próze *Cesta Antikristova* se usilovně snažil o pocitově exaltovaný projev nadneseně pojednávající „velké“ problémy

související s obrodou melancholického severana a s jeho přerodem v člověka nové morálky vyznávající životní radost. Pro P. příznačná témata vášně, milostných trojúhelníků, mravních krizí a erotických deziluzí (*Oči smutných úsměvů*, *Kniha deziluzí*, *Radost jihu*) jsou provázena zdánlivě hlubokomyslnými úvahami jak v autorské řeči, tak zejména v dialozích postav výlučně znějících jmen. V dalších prózách, blížících se typu lidové četby, vystupuje tato tematika v konkrétnější podobě, zasazena do situace 1. světové války (*Srdce v plamenech*, *Zavátá cesta*); P. v nich zachytil těžké životní podmínky žen vojáků a citové krize způsobené odloučením od muže. Náročnější cíle si položil v sociálně-ideovém románu *Muž na výspě*, zobrazujícím deziluzi a životní krach ušlechtilého utopisty, jehož úsilí o nápravu sociálních poměrů ztroskotá na byrokracii, předsudcích měšťácké morálky a bezohledných intrikách provázejících honbu za ziskem. Prózou *Výstřel do vesmíru* (podle O. W. Gaila) se P. stal jedním z prvních autorů vědeckofantastického žánru u nás. – V rukopise údajně zůstaly román *Fakir* z Patialy, pohádka *Kouzelný proutek* a divadelní hra *Člověk na zemi*.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Igor, Igor Gajarik; J. O. P., O. P., Par. ■ PŘÍSPĚVKY in: Americký Slovák (Bratislava, od 1920); Bratislavský denník (od 1919); ant. Česká lyra (1918); sb. Český věnec Lužici (1946); Hronské noviny (B. Bystrica 1922–23); Leták národního pokrokového združení (B. Bystrica 1925); Lípa. ABC nové ženy (1932, R Poslední rok); Národní denník (Bratislava 1920); Neděle (1916); Nový ruch (1917); Podkrkonošský kraj (Trutnov, od 1911); Samostatnost (1913–14, 1937); Slovenská politika (Bratislava); Slovenské slovo (Bratislava); Slovenský denník (Bratislava 1919); Telegraf (od 1938); Zvon (1913 BB, 1935). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Oči smutných úsměvů (P b. d., 1912); Tyran (P 1913, zabaveno); Hudba moře (BB b. d., 1914); Zpěv krve (BB 1915, zabaveno, znovu 1924); Ostrov (BB 1916); Kniha deziluzí (PP b. d., 1916); Vzdorné zpěvy (BB 1918); Cesta Antikristova (P 1920); Její srdéčko (P 1923); Slovenský máj (BB 1927, rozšíř. vyd. o FF 1929); Srdce v plamenech (R 1927); Radostný svět (BB 1928); Radost jihu (R 1928); Okénko štěstí (R 1930); Muž na výspě (R 1930); Zavátá cesta (R 1930); Výstřel do vesmíru (R 1930, podle O. W. Gaila; 1948 přeprac. a rozšíř. vyd. s tit. Raketou do vesmíru, podp. J. O. P.); Země na obzoru (BB 1939); Sněhurka a sedm trpaslíků a jiné pohádky (1940, s J. Drégrem). – *Výbor*: Mořeplavci (BB 1948). – *Překlady*: M. Roya: Lásky George Sandové (1929); K. Siodmak: Výstřel ve zvučném ateliéru

Parmová

(1931) + Benningové se mstí (1933). – *Ostatní práce*: Úplný seznam poštovních úřadů na území odstoupeném Německu, Maďarsku a Polsku... (b. d., 1938); Služební němčina pro poštovní doručovatele (b. d., 1940); Služební příručka pro poštovní doručovatele (1940). ■ SCÉNICKY. *Hry*: Raný soumrak (1920); Když jsou dva o samotě. ■ REDÍGOVAL *časopisy*: Neděle (1916), Nový ruch (1917, s J. Rodenem), Zvestník Svazu slovenských pálenic a likér. závodov pre Slovensko a Podkarpatskú Rus (Bratislava 1922), Hronské noviny (B. Bystrica 1924), Leták národného pokrokového združenia (B. Bystrica 1925), Lípa. ABC nové ženy (1928–34, s J. Parmovou, V. Svátkovou); *knižníci*: Přerod (1914–17, an.). ■

LITERATURA: ● ref. Oči smutných úsměvů: Ant. Veselý, Čes. revue 5, 1911/12, s. 443; Š. Jež, Novina 5, 1911/12, s. 441; B. Polan, Pokroková revue 8, 1911/12, s. 221 ●; -pa- (F. S. Procházka): ref. Hudba moře, Zvon 15, 1914/15, s. 418; ● ref. Ostrov: an. (R. Weiner), LidN 14. 4. 1916; A. N. (Novák), Lumír 1916, s. 476; A., PL 30. 7. 1916; K. Fiala, MR 1916, sv. 30, s. 142 ●; Z. Hásková: ref. Kniha deziluzí, Ženský svět 1917, s. 162; ● ref. Vzdorné zpěvy: A. Trýb, MR 1918/19, sv. 34, s. 420; A. N. (Novák), Národ 1919, s. 141 ●; K-s.: ref. insc. Raný soumrak, LidN 13. 6. 1920; ● ref. Radost jihu: B. Jedlička, LidN 13. 10. 1928; K. Š. (Štorch), RA 4, 1928/29, s. 84 ●; ● ref. Radosný svět: J. V. Sedlák, Tribuna 25. 12. 1928; K. Š. (Štorch), RA 4, 1928/29, s. 174; V. Brtník, Venkov 31. 1. 1929 ●; A. M. (Mráz): ref. Slovenský máj (rozšíř. vyd.), RA 4, 1928/29, s. 323; ● ref. Muž na výspě: L. P. (Ptáček), Čin 1, 1929/30, s. 555; drb. (J. Borecký), Zvon 30, 1929/30, s. 404; V. Brtník, Venkov 1. 3. 1930 ●; J. St. (Staněk): ref. (další vyd.) Oči..., Srdec..., Zavátá cesta, Čes. osvěta 29, 1932/33, s. 184.

//

Jiřina Parmová

* 17. 6. 1892 *Kutná Hora*

† 7. 12. 1975 *Praha*

Autorka románů, soustředěných k citovým, manželským a rodinným problémům žen, a knížek pro děti; publicistka.

Roz. Weinlichová; podepisovala se též Irča P. – Otec byl železničním úředníkem. Základní vzdělání získala v Kutné Hoře (klášterní škola s učitelskou přípravkou, pokračovací škola), pak navštěvovala obchodní školu v Teplicích-Šanově; soukromě se učila malovat u J. Honsy. V 18 letech se provdala, po roce odešla s manželem do Tepličky n. Váhom (styky s I. Hálkem a tamním farářem K. Kmeřkem), za 1. světové

války pobývala v Prostějově. Po převratu odešla do Bratislavy, kde se 1921 podruhé provdala za spisovatele J. O. Parmu; od 1923 žila v Banské Bystrici, od 1925 v Praze. Od 1927 byla hlavní redaktorkou ženského čtrnáctidenníku Lípa. ABC nové ženy, od 1936 pracovala jako vedoucí ženské rubriky v deníku Telegraf, po jeho zastavení v deníku A-Zet. V únoru 1945 byl při náletu na Prahu zničen její byt včetně dokladů a rukopisů (P. pak žila do konce války ve Strašíně u Říčana). 1946 se rozvedla, 1948 uzavřela nový sňatek (její třetí manžel tragicky zemřel t. r.). – Syn Jan Boris Parma (* 21. 1. 1913 Teplička u Žiliny) byl mimo odborné práce z oboru politické geografie autorem historického románu situovaného do 12. století Tucherazská tvrz, kulturněhistorické publikace Romantika staré Prahy (obojí 1942) a překladů próz A. Daudeta (Růža a Nina, 1936) a A. de Musseta (Mimi Pinsonová, 1937). Rukopis románu z doby konce pohanství Život začíná znovu byl zničen při bombardování Prahy v únoru 1945, nedovršena zůstala pozdější literární spolupráce s matkou na románu z historie polabských Slovanů.

Jako publicistka, činná zejména v ilustrovaných ženských a rodinných časopisech (Jas, Lípa), se P. věnovala námětům blízkým zájmům středostavovských čtenářek; psala poznámky a drobné články obsahující praktické rady o vedení a zařízení domácnosti, módě, společenském chování atd. i rozsáhlejší úvahy a zábavné fejetony s typicky ženskou tematikou (Svátek matek, věk vhodný k sňatku, problémy stárnutí, umění psát milostný dopis aj.). V této souvislosti vznikaly i její první beletristické projevy – romány na pokračování (situované do prostředí vybrané společnosti a soustředěné téměř výhradně k velkým láskám a milostným zklamáním citových a morálně odpovědných hrdinek, k jejich těžkému rozhodování mezi dvěma muži apod.), představující typ nenáročné ženské četby. V pozdějších románech, vydávaných ve 40. letech v knižní podobě, se už pokoušela o určitou literární úroveň svých textů. K ní se chtěla dobrat jednak hlubší psychologickou kresbou postav, jednak rozšířením tematického záběru, postihujícího složité vnitřní vztahy uvnitř často početných rodin a rozmanité osudy jejich jednotlivých členů (*Rodné město*). Konfrontace různých morálních typů (*A neuved' nás v pokušení*) je přitom podřízena záměru formulovat vyzně-

ním příběhu životní klad, jež ve většině případů představuje citová soudržnost rodiny a smíření osobních zájmů s každodenními povinnostmi a službou bližnímu. Výchovně vynívá téma hledání životních hodnot i v dívčím románu *Bloudění*, jehož hrdinka, toužící po štěstí a okouzlená světem boháčů, nalézá po mnoha životních zkouškách východiště v samostatném výdělečném postavení a v oddané lásce. Od 30. let psala P. knížky pro děti, vycházející někdy z obměn pohádkových motivů nebo založené na karafiátovské antropomorfizaci světa drobných živočichů (*Království pod lipou*).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Irča, Jiřina, Naďa; IR-PA, Ir-pa, Irpa, JP, PA. ■ PŘÍSPĚVKY in: A-Zet; Bratislavský deník (od 1923); Hronské noviny (B. Bystrica 1924); Hvězda; Ilustrovaný zpravodaj; Jas (od 1928); Klas (1942); sb. Kutná Hora v Praze (1947); Lípa. ABC nové ženy (od 1928; 1928–29 R Píseň lásky, 1931–32 R Dívčí sen); Moravskoslezský deník (Ostrava); Národné noviny (Turč. Sv. Martin 1923, debut); Nár. politika; Ostravský deník; Slovenský východ (Košice); Škola a kultura (1947); Telegraf (od 1936; 1940 P Erbovní páni a jejich podivuhodné příběhy); Zvon (1935). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Dobrodružství zajíčka Ouška (P pro ml., 1931); Z pohádky do pohádky (P pro ml., 1931); Jarka mezi černochoy a Jirka mezi indiány (PP pro ml., 1935); To byl český muzikant (P 1940); Království pod lipou (P pro ml., 1941); A neuved' nás v pokušení (R 1942); Sami dva (R 1943); Bloudění (R pro ml., 1943, 1944 s tit. Bloudění v kruhu); Rodné město (R 1945). – *Ostatní práce*: Nová reformní kuchařka (1929, s A. Šmattovou). ■ SCÉNICKY. *Hra*: Sedm slonů pro štěstí (1942). ■ REDIGOVALA *časopisy*: Hronské noviny (B. Bystrica 1924, odp. red.), Lípa. ABC nové ženy (1927 sama, 1928–34 s V. Svátkovou, J. O. Parmou, 1935 s V. Svátkovou). ■

LITERATURA: M. Havel: ref. Erbovní páni (rozhlas. dramatisace), Venkov 23. 9. 1941; ● ref. Sedm slonů...: B. (E. Bass), LidN 14. 5. 1942; AMB (A. M. Brousil), Venkov 14. 5. 1942; os. (O. Srbová), Nár. práce 15. 5. 1942; ej., Nár. politika 15. 5. 1942 ●

ll

František Adolf **Paroubek**
viz in Otakar G. **Paroubek**

Jiří Václav **Paroubek**

* 1704 *Sadská* u Poděbrad
† 23. 7. 1778 *Líbeznice* u Prahy

Skladatel duchovních písní a pedagog; autor pamětí.

Pokřtěn 28. 4. 1704. – Narodil se v rodině starosty města Sadské Jiřího P. Studoval v Praze, kde přijal kněžské svěcení. Působil nejprve jako kaplan, později jako duchovní administrátor v Sobotce. Od 1737 (Jireček uvádí mylně 1757) až do své smrti byl farářem v Líbeznicích a současně arcibiskupským misionářem a vikářem v kouřimském kraji. Proslul jako lidumil a podporovatel vzdělání; pro chudé děti a sirotky založil nadaci ve výši 500 zlatých na bezplatné vyučování a 1762 zřídil v Sadské velkým nákladem tzv. Paroubkovský dům chudých.

P. literární činnost je spjata s jeho kazatelskou a katechetickou praxí. Upravil pro zpěv *Žalmy korunovaného proroka Davida...* a je pokládán za pořadatele a zčásti i autora *Písní na evangelia nedělní...* (snad měl na nich nějaký podíl A. Koniáš, s jehož Citarou Nového zákona vyšlo 2. vydání Písní 1762; zatím je jen zjištěno, že 1. vydání Písní obsahuje některé písně z Koniášovy Citar, poprvé vydané 1727, a že právě tyto písně jsou vypuštěny z Citar ve vydání ze 1762). Pro školní potřeby P. sestavil kompendium *Vejtah světa...* V kronice líbeznické fary se zachovaly jeho dokumentárně cenné letopisné zápisky z let 1740–74, zachycující výrazným slohem život českého venkova v polovině 18. století.

KNIŽNĚ. *Žalmy korunovaného proroka Davida svatého...* (1736); *Písně na evangelia nedělní celého roku* (1760, an., dub., 2. vyd. s Koniášovou Citarou Nového zákona 1762); *Vejtah světa*, to jest: Skrovná povědomost historie světské neb politické z obšírných historiích sebraná a k snádnějšímu pochopení a k paměti mládeži školní v otázkách a odpovědích postavená (1765). ■ EDICE: Paměti Jiřího Václava Paroubka, někdy vikáře a faráře v Líbeznicích (1740–1774), Sborník historický 1884, s. 240, 303, 367 a 1885, s. 40, 73 (ed. V. Beneš Třebízský). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 6866, 17 551, srov. č. 4294, 4299. ■ LITERATURA: J. Jireček in *Rukověť 2* (1876) + in *Hymnologia Bohemica* (1878); V. Beneš Třebízský: Paměti J. V. P., někdy vikáře a faráře v Líbeznicích (1740–1774), Sborník historický 1884, s. 240; J. Herben: Český kněz z 18. století, *Pramen 6*, 1925/26, s. 47; J. Vašica in *České literární baroko* (1938); A. Škarka in *Půl tisíciletí českého písemnictví* (1986, s. 301, o autorství Písní na evangelia...).

msl

Otokar G. Paroubek

* 14. 3. 1856 *Sadská* u Poděbrad

† 4. 4. 1909 *Krč* (Praha-Krč)

Autor romanticky laděné lyrickoepické skladby a básnického deníku z cest po Středomoří; v odborné sféře se věnoval dílčím otázkám literárních dějin a poetiky, regionální historie, etnografie a zeměpisu.

V matrice zapsán Otokar P. – Pocházel ze starobylého měšťanského rodu, jenž se od 17. století uplatňoval ve veřejném a kulturním životě města Sadské. Mezi jeho předky byli spisovatelé, a to zejména Jiří Václav P., farář v Líbeznicích a autor náboženských spisů; jeho synovec, mistr svobodných umění a bakalář bohosloví, Václav Vitalis P. (Václav František Havel, * 1737, datum úmrtí neznámo, působil na faře ve Vršovicích a v Michli a na pouti do Sv. země se stal nezvzestným) sepsal *Zrcadlo časného i věčného života* (tzv. *Knížky zlaté*, 2 díly, 1770–71); P. otec František Adolf P. (1828–1888) byl vyučen kupcem, od 1852 však vykonával povolání městského tajemníka v Sadské, sebezvděláním získal rozsáhlé vědomosti jazykové a odborné, zvl. z historie, etnografie, numismatiky a heraldiky; je autorem řady rukopisných prací – *Pokusu klíče časového*, *Dějiny města Sadské*, *Heraldiky*, *Numismatiky*, *Rodopisu a Zápisů historických rodiny paroubkovské* od poloviny 16. století, časopisecky publikoval v Mikovcově Lumíru a knižně vydal historickou práci *Ochotnické divadlo v Sadsce* (1863). Rodina O. G. P. byla spřízněna se šlechtickým rodem Clannerů z Engelshofu; představitelka rodu Josefa C. (1805–1889), již získal pro česky psanou literaturu V. J. Pickem, psala vlastenecké verše a divadelní hry, které byly provozovány v jejím působišti v Plasech u Plzně; Josefa C. byla sestřenicí P. matky, pocházející z clannerovské větve usazené v Sadské, a tetou jeho ženy, pocházející z větve plzeňské. – O. G. P. vychodil obecnou školu v rodišti a dále studoval v Praze na Akademickém gymnáziu (1869–77) a obory češtinu a dějepis na filoz. fakultě (1877–82); v době studií byl aktivním členem literárního a řečnického spolku *Slavia*, v němž přednášel a zastával funkci pokladníka a knihovníka. Působil nejprve jako suplující učitel v Hradci Král., 1885 přešel do Prahy na malostranské gymnázium (zde byli jeho žáky J. Karásek a A. Procházka), 1895–97 učil na reálce v Pardubicích,

poté krátce na malostranském gymnáziu, od 1898 byl profesorem reálky v Karlíně, nakonec přestoupil na novou reálku v Holešovicích. Vedle pedagogické práce se věnoval literatuře a odborné činnosti, působil jako redaktor a autor zeměpisné knižnice, od 1907 byl členem redakce *Ottova zeměpisného atlasu*. Vykonal četné cesty po zemích tehdejšího Rakouska-Uherska, poznal severní Afriku, Itálii, Sicílii, Krétu, Řecko, Turecko, Bulharsko, Francii a Švýcarsko. Na sklonku života byl duševně nemocen, zemřel v léčebném ústavu v Krči, pohřben byl v rodišti.

Svoji prvotinu, rozměrnou lyrickoepickou skladbu, jež pásmem báchorkovitých epizod, reflexí a symbolů usilovala vyjádřit marnost lidské touhy po ideálních světech, spojil P. s časově aktualizovaným předzpěvem, jímž reagoval na zkázu Národního divadla (*Národu. Báseň o Irmě*). Jeho druhou knihou veršů byl básnický deník z cesty po severní Africe, Řecku, Sicílii, Itálii, Turecku, Bulharsku a Polsku, obsahující dojmy z památných míst, improvizace na motivy antické mytologie a literatury, apostrofy bohů a Múz, básně experimentující graficky a lexikálně, někdy i znejasňované vkomponovanými cizojazyčnými texty a výrazy, např. z latiny, řečtiny, francouzštiny, arabštiny, turečtiny, bulharštiny; některá z čísel sbírký jsou psána jako verše dedikační, vzpomínkové či pozdravné (*Safra neboližto Orla poletem na pouť Orjentem*; safra = arabsky cesta). Poezií se P. zabýval i teoreticky, a to speciálně otázkami versologickými: připravil kompilační přehledy vývoje českého a slovanského verše (*Z dějin českého verše a K dějinám českého verše*) a s odvoláním na poetiku J. Durdíka, avšak v rozporu s jeho vědecky zdůvodněným a v podstatě tolerantním řešením, vehementně prosazoval názor o optimálním typu českého verše jakožto systematické kombinace přízvukového a časoměrného principu. Monografie věnovaná spisovatelce Josefě šl. Clannerové, k níž je připojena korespondence zasláná této autorce V. J. Pickem, byla více méně motivována osobně, autorovým zájmem o genealogii spřízněného rodu. Osobní zájem byl P. silným podnětem i v pracích historických a etnografických, vesměs zaměřených k poděbradskému regionu nebo přímo k rodišti Sadské; zabýval se v nich dílčími otázkami folklorní tvorby, života kulturního, sociálního i přírodního a při výzkumu hojně využíval

pramenů shromážděných nebo zpracovaných otcem. Iniciativně se podílel na koncipování, redakčním vedení a autorské realizaci Zevrubného popisu Království českého... Uplatnil se též v kartografii (Ottův zeměpisný atlas) a přispíval do encyklopedických příruček (Příručního slovníku všeobecných vědomostí J. Ranka a Ottova slovníku naučného). Ojedinelý zůstal jeho překladatelský pokus z angličtiny.

ŠIFRY: OGP. (Ottův slovník naučný), *x* (Nár. listy 3. 1. 1906). ■ PŘÍSPĚVKY in: ČČM (1893–1906; 1893 Dvě písně o selském povstání r. 1775); Čes. lid (1894–95); Dalibor (1902, Z hudebních dějin českého Polabí); Dvacátá pátá výr. zpráva o obecném gymnáziu reálním (městské střední škole) v Praze za šk. r. 1892 (Z dějin českého verše); Nár. listy (1906); Památky archeologické a místopisné; Program státní školy střední v Praze na Malé Straně (1893, K dějinám čes. verše); Vesmír (1894, O zvířetně na panství poděbradském do konce 18. věku); Zlatá Praha (1905). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Národu. Báseň o Irmě (B 1881); K dějinám českého verše (1893 ← Program stát. školy střední v Praze na Malé Straně za šk. r. 1893); Josefa šl. Clannerova z Engelshofu, česká spisovatelka, její rod a listy V. J. Picka (1906 ← rozšíř. otisk z ČČM 1906); Safra nebolížto Orla poletem na pouť Orjentem (BB 1908). – *Překlad*: H. R. Haggard: Ona (1907, s V. P. Clannerovou). – *Ostatní práce*: Popis okresního hejtmanství slanského (1887, s F. Hyšmanem a J. E. Wagnerem); Popis okresního hejtmanství píseckého (1889, s J. Rennerem a J. E. Wagnerem); O lidu poddaném na panství poděbradském za 18. věku (1894 ← Český lid 1894); Ottův zeměpisný atlas (1924, s jinými). ■ REDIGOVAL *knižnici*: Zevrubný popis Království českého dle okresních hejtmanství (1887–89). ■

LITERATURA: ● ref. Národu. Báseň o Irmě: an., Lit. listy 1881, s. 101; an., NL 16. 10. 1881; –lý, Světozor 1881, s. 542; O. M. (Mokry), Květy 1882, s. 492; F. Schulz, Osvěta 1882, s. 273 ●; V. J. Nováček: ref. Popis okresního hejtmanství slanského, ČČM 1888, s. 226; J. Král: ref. studie Z dějin českého verše, LF 1893, s. 234; V. F. (Flajšhans): ref. K dějinám českého verše, LF 1893, s. 480; fs. (F. Sekanina): ref. překl. H. R. Haggard, Zvon 7, 1906/07, s. 710; ● nekrology: an., Zlatá Praha 26, 1908/09, s. 360; –n-, Zvon 9, 1908/09, s. 447; F. V. Vykoukal, Osvěta 1909, s. 476 ●; J. Karásek: Psychologické poznámky k poznání liter. generace let devadesátých, RA 6, 1930/31, s. 362 → Vzpomínky (1994); F. Zahradka: Vyřešení záhad písně o nevolnickém povstání r. 1775 (kritika P. stati o autorství písně z ČČM 1893), ČL 1972; L. Merhaut: „Tvůrčí“ stylizace jako jeden z případů stylizace v literárním díle, ČLit 1991, s. 412 → (rozšíř s tit. Safra O. P.) in Cesty stylizace (1994).

et

Václav Vitalis **Paroubek**
viz in Otakar G. **Paroubek**

Aleš Vincenc **Pařízek**

* 15. 11. 1748 *Praha*

† 15. 4. 1822 *Praha*

Autor pedagogických spisů a četných náboženských a populárně-naučných knih pro české školy.

Vincenc je jméno řádové; německé práce podepsány Alexius (nebo Alex P.), české též A. Pařízek. – Pocházel z rodiny krejčovského mistra. V dětských letech byl choralistou v dominikánském klášteře; studoval gymnázium a od 1764 tzv. filozofii. 1765 vstoupil do dominikánského řádu (noviciát ve Znojmě), 1768–72 absolvoval teologii v Brně a Praze (doktorát 1802) a byl vysvěcen na kněze. 1775 působil jako katecheta na řádové škole v Jablonném (J. v Podještědí). Ještě t. r. byl ustanoven katechetou při betlémské farní škole v Praze a zároveň se stal kazatelem u Sv. Jiljí. Zájem o pedagogickou činnost ho přivedl do učitelského kursu na tzv. normální škole, kde se seznámil s novými pedagogickými metodami osvětského rakouského školství (J. I. Felbiger, F. Kindermann). 1780 byl převeden jako učitel na malostranskou normální školu, 1783 se stal ředitelem hlavní školy v Klatovech, 1790 byl jmenován ředitelem normální školy v Praze, kde působil až do své smrti. Vedle pedagogické činnosti se věnoval literatuře, působil jako korektor českých knih při tiskárně normální školy a jako vydavatel prvního pedagogického časopisu *Der Schulfreund Böhmens*. Kolem 1790 je P. jmenován mezi členy neoficiálního vlasteneckého sdružení pro sepsání česko-německého slovníku, později však byl kritizován (např. F. M. Pelclem a J. Jungmannem) pro svoji celkovou národní vlašnost a služby vládnoucím německým kruhům. Během své třicetileté praxe zastával řadu významných oficiálních funkcí: byl členem dvorské studijní komise, děkanem teologické fakulty a examinatorem pro duchovenstvo, litoměřickým kanovníkem, notářem budějovického biskupství, spoluterčem pražského sirotčího domu aj., za své zásluhy pro Rakousko získal řadu uznání. Zabýval se také hudbou, okrajově malbou, grafikou a numismatikou.

P. četné pedagogické práce (učebnice a popularizační spisy, metodické pomůcky pro venkovské učitele apod.) přispívaly k realizaci školské reformy z 1775. Přes germanizující tendence, dané úsilím o jazykovou jednotu rakouského školství, obohatily českou pedagogickou literaturu o řadu významných podnětů (citová složka ve vyučování, spolupráce školy s rodiči aj.) a byly důležitým přínosem pro zvýšení úrovně českého školství. Zejména po 1816 (zákon o českém jazyce) zintenzivněly P. pokusy o prosazení češtiny do školy. Psal německy, mnohé z jeho prací vyšly však paralelně i česky, většinou ve vlastním překladu. V loajálním protirevolučním duchu jsou napsány P. příležitostné básně na podporu rakouské armády a na objednávku vyhotovená brožura *O svobodě a rovnosti městské...*, reagující na soudobé události ve Francii a řadící se po bok podobným pracem Rulíkovým a Krameriovým.

ŠIFRA: A. P. ■ PŘÍSPĚVKY in: Annalen der österreichischen Literatur; Hlasatel český (1808); Prüfungsprogramme der k. k. Normalschule in Prag vom Jahre 1777 bis zum Jahre 1792 (1797); Prvotiny pěkných umění (1813–15); Der Schulfreund Böhmens (1816–21). ■ KNIŽNĚ. *Původní práce*: Versuch einer Geschichte Böhmens für den Bürger (1781); Versuch einer kurzgefassten Weltgeschichte für Kinder (1782); Rede bei der feierlichen Einweihung und Eröffnung der Hauptschule in der königl. Kreisstadt Klattau (b. d., 1783); Kurzgefasste Naturgeschichte Böhmens zum Gebrauche der Jugend (1784); Erklärung der sonntägigen Evangelien in Schulen... 1–3 (1786–88; překl. Výklad na nedělní evangelia... 1. 1788, 2. 1789; 1821 rozmnož. vyd. s tit. Výklad na sváteční evangelia); Skizze eines rechtschaffenen Schulmannes... (1791; čes. Obraz dokonalého učitele, 1822, přel. F. A. Vacek); O svobodě a rovnosti městské... (1793); Über Lehrmethode in Volksschulen (1796); O pravém způsobu cvičení mládeže na školách českých (1797); Ausführliche Beschreibung der am 15. November 1800 gehaltenen Jubelfeier der k. k. Normalschule (1800); Gebetbuch für röm. kath. Christen (1800); Modlitby pro dítky (b. d., 1800); Christliche Gedanken über morale Wahrheiten (1802); Katholisches Gebets- und Erbauungsbuch für Frauenzimmer... (1802); Exhorten für Kinder auf alle Sonn- und Festtage... 1–4 (1803–04); Exhorten für Jünglinge... (1804); Katholisches Gebetbuch (1804, čes. Katolické modlitby, 1827, přel. J. Hýbl); Erklärung der sonntägigen Episteln... 1, 2 (1806, 1807; čes. Výklad na nedělní epístoly ve školách..., 1827, přel. J. Hýbl); Gebete und Empfindungen vor Gott (1808); Dankgebete für den über die Feinde des österreichischen Kaiserstaates am 21. und 22. Mai 1809 erhaltenen Sieg

(1809; čes. Modlitby k poděkování Bohu za vítězství..., 1809); Gebete um Segen für die k. k. Armeen, während des gegenwärtigen Krieges (1809, čes. s tit. Modlitby za božské požehnání pro vojsko císařské v čas přítomné války; t. r. rozšíř. v úpravě J. F. Rautenkrance s tit. Modlitby za požehnání c. k. vojsku v nynější válce...); Legende der Menschenliebe oder Beispiele christlicher Liebe und Wohltätigkeit gegen die Mitmenschen... (1809); Pravidla zdraví, moudrosti a bohobojnosti (1809); Herzenswünsche dem wohlgebornen Herrn Ignaz Richard Wilfling... (b. d., 1810); Christliche Tugendsschule für Kinder (1811); Kern der christlichen Andacht... (1812; čes. Jádru křesťanské pobožnosti..., 1812); Pravidla české dobropisebnosti... (1812); Kriegsgebete zur Erflehlung des göttlichen Segens... (1813); Biblische Darstellung der gegenwärtigen Zeitereignisse... (1814; čes. Biblické vypsání nynějších příběhů..., 1814); Über Eigenliebe und Selbstsucht (1815); Leitfaden der Vorlesungen über die Katechetik, mit der Pädagogik und Methodik verbunden (1816); Der durch öftere kürzere Herzenserhebungen zu Gott immerfort betende Christ... (1817); Katolické rozjímání a modlitby pro ženské (1822); – posmrtně: Der Weg zu Seeligkeit (1828). – *Adaptace*: G. F. Seiler: Religion der Unmündigen... (1782). – *Překlady*: G. F. Seiler: Rozmlouvání mezi otcem a dítětem o věcech náboženství se týkajících (1780); P. Willaume: Kniha ruční pro učitele škol městských i venkovských (1790); M. K. Hermann: Vyzývání Boha a svatých jeho (1810); an.: Malé povídky pro městské školy (1816, výt. nezjišt.). ■ REDIGOVANÉ časopisy: Der Schulfreund Böhmens (1816–22). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 6893–6918. ■ LITERATURA: J. N. Štěpánek: Život a smrt jeho důstojnosti pana A. P. (1822). ■ J. Dobrovský: ref. Versuch einer Geschichte..., Litterarisches Magazin 1786, s. 68; an.: ref. Pravidla české dobropisebnosti, Prvotiny pěkných umění 1815, s. 64; ● nekrology: an. (V. R. Kramerius), Čechoslav 1822, s. 127; J. N. Štěpánek, Vlastenský zvěstovatel 1822, s. 133 ●; J. N. Štěpánek: Životopis zaslužilých mužů v Čechách 3. V. A. P., Čechoslav 1824, s. 193 + (an.) Životopis A. P., Čes. věsta 1838, s. 173, 180; an.: Vzpomínka na spisovatele a kazatele A. P., Lumír 1855, s. 383; F. S. (Schulz): Ze zápisků J. Jungmannových, Květy 1871, s. 294; V. Kryšpín: Rozhled po pedagogických časopisech vycházejících v Čechách v letech 1816–1851, Beseda učitelská 1876, s. 585, 614, 637 + A. V. P. Studie životopisná, Paedagogium 1882, s. 246, 300; J. Šafránek in Vývoj soustavy obecného školství in Království českém od roku 1769–1895 (1897); V. Wintera: Český živel ve školských reformách za Marie Terezie, Časopis katol. duchovenstva 1906, s. 377; J. Pešek: České časopisy pedagogické v době obrozené, Pedagogické rozhledy 1911, s. 10, 121, 234; K. Kabát in Prvých 50 roků trvání knihtiskárny Státního nakladatelství (1926); b. s. (B. Slavík): A. V. P., LidN 15. 4. 1942; F. Tenčík in Četba mládeže

v počátcích obrození (1962); J. Hanzal: Jazyková otázka ve vývoji obrození školství, ČsČH 1968, s. 317; J. Novotný in M. V. Kramerius (1973); B. Slavík in Od Dobnera k Dobrovskému (1975).

lk

Ladislav Mikeš Pařízek

* 19. 11. 1907 *České Budějovice*

† 28. 3. 1988 *Praha*

Cestovatel a novinář, autor cestopisných reportáží, fejetonů, studií a dobrodružných románů z afrického prostředí pro dospělé a pro mládež.

Pův. jm. Ladislav P. doplnil dívčím příjmením své první manželky. – Pocházel z početné rodiny kováře. Nižší reálku v rodišti nedokončil, 1919 přešel na měšťanskou školu a pak se vyučil obchodním příručím (1924), předtím podnikl prázdninové cesty za bratrem do Rakouska, dále do Bavorska a Švýcarska. Po několika týdnech odjel do Francie, kde žila jeho sestra, stal se zprvu řidičem u svého příbuzného a záhy začal hodně cestovat. Z nedostatku peněz vstoupil do cizinecké legie, s níž poznal některé oblasti severní Afriky; po třech letech ze zdravotních důvodů legii opustil. 1927 odjel do Paříže, kde se připravoval k žurnalistické práci na L'école libre des sciences politiques. 1928 podnikl autem cestu z Casablanky do Káhiry; v témže roce se stal členem Společnosti přátel francouzské rovníkové Afriky, která pak podpořila jeho cestu, při níž prošel jako první Evropan napříč Belgickým Kongem (Zair, 1929–30). V té době spolupracoval s redakcí časopisů *Matin* a *Miroir du monde*, příležitostně si přivydělával i jako šofér, topič, dělník apod. 1930 se vrátil do Československa a po skončení dvouleté vojenské služby (radiotelegrafista v Trnavě) cestoval po Podkarpatské Rusi a Slovensku, dále po Rakousku, Švýcarsku, 1932 podnikl též cestu do Kamerunu a Gabuu (Gabun). 1933 se přestěhoval do Čes. Budějovic, kde prošel řadou zaměstnání a navázal spojení s redakcemi novin (psal i politicky zaměřené články). 1935 navštívil Lambaréné a pobyl opět v Belgickém Kongu (připojil se k výpravě, která nahrávala domorodé zpěvy a tamtamy), poté se vydal z Francie s tamními studenty na okružní cestu po Pacifiku (se zastávkami na Šalamounových ostrovech, Hava-

ji a Aljašce). 1937 navštívil jako zpravodaj pobřeží Francouzské západní Afriky. V březnu 1939 přijel do Prahy, za války se živil příležitostnou prací a začal psát beletrii; 1945 se aktivně zúčastnil Květnového povstání. Po 1945 se věnoval žurnalistické práci v redakci Svobodného Československa (1945–46), Světa práce (1946–50), Světa v obrazech (1950–53) a časopisu Lidé a země (1953–57), pak se stal spisovatelem z povolání. Od prosince 1947 do srpna 1948 podnikl s R. Šinkovcem cestu autem z Dakaru přes Senegal do Francouzské Guineje (Guinea), Libérie a zpět; 1959 se s kameramanem R. Mikulou dostali jako první Evropané k pramenům Nigeru. Věnoval se též rozsáhlé činnosti přednáškové a poradenské.

P. zprvu publikoval francouzsky popisné cestopisné reportáže, studie i odborné práce. Po ověření svých literárních schopností detektivním románem *Modrý čtyřlístek* (vyšel časopi-secky) se věnoval beletristickému zpracování svých poznatků z afrických cest; ty nebyly vedeny snahou po dosažení úzce badatelsky vymezeného cíle, ale romantickou touhou plně prožít africkou skutečnost. Za cestovatelské nečinnosti v době nacistické okupace se ke svým zkušenostem vracel. Soužití s domorodci (které mu umožňovala i znalost několika jazyků francouzské části Afriky) mu dovovalo nahlédnout i do jejich duševního života. Vedle pohádek a legend (*Černošské báje a pohádky*, *Rovník vypráví*, *Prales kouzelných snů*) psal exotickou dobrodružnou četbu a cestopisné reportáže, seznamoval velké i malé čtenáře s různorodými aspekty afrického života, s přírodou, kmenovou řevnivostí, animistickým náboženstvím a vírou v rozličné duchy, s velikou mocí kouzelníků a s vrozenou touhou po udržování bojových tradic podporovanou mocenskou zvůlí náčelníků (*Jezero Manyara*, *Pán dalekých cest*, *Hledači ztraceného stínu*, *Dřevěný král*, *Kpveke-Vo* aj.). Tuto spíše etnografickou orientaci P. prací proměňovaly postupně poznatky z dalších poválečných cest. Jeho nové knihy se vedle popisu obtíží cestování autem, okolní přírody a setkání s obyvateli domorodých vesnic zaměřily na sledování sociálních a demokratizačních proměn v oblastech, které už dříve navštívil (*Guinejská odysea*, *K pramenům Nigeru*). Všestranný pohled na africkou skutečnost shrnul v próze *Afrika pod maskami*. V odborných studiích postupně uplatňoval schematizující třídní hledisko. Změny v afric-

ých poměrech se odrazily i v jeho dobrodružných příbězích zdůrazněním politické orientace osvobozovacího procesu třetího světa; vedle próz určených dospělým čtenářům (*Hvězdy nad Kandelem* aj.) psal i příběhy ze života africké mládeže s akcentem na civilizační rozvoj a internacionální přátelství (*Řeka kouzelníků, Songaré, Kamara, tvůj kamarád z Guineje, Lala, tvoje kamarádka z Konga*). Tematicky ojedinělá zůstala kniha reportáží z Pražského povstání (*A lid povstal*).

ŠIFRY: L. M. P., Imp. ■ PŘÍSPĚVKY in: Albatros (1986); Amatérské rádio (1955); Čes. slovo (1943); Českosl. voják (1967); Čes. zápas; Čtenář (1967); Dějiny a současnost (1965, 1967); Družstevní kalendář (1971); Družstevní noviny (1951–52); Haló revue (Kladno 1945); Jihočech (Čes. Budějovice 1945); Jihočes. jednota (Čes. Budějovice 1943–45); Krásy domova (1962); Kultura (1959); Květy (1959–66, 1988); Lékařská revue (1939); Lidé a země (1952–71); Lit. měsíčník (1987); Magnetonská jiskra (Kroměříž 1972); Mateřídouška (1957); Matin (Paříž); Miroir du monde (Paříž); Mladá fronta (1983); Mladá vesnice (1957–60, 1968); Mladý svět (1959); Mor. noviny (Brno 1939, R Modrý čtyřlístek); Motoristická současnost (1965, 1971); My 45; Nár. noviny (1940); Nár. politika (1941); Naše rodina (1977); Nová Praha (1965); Nové knihy (1987); O knihách a autorech (1985); Ohníček (1958); Pestrý týden; Pionýr (1955–58, 1967, 1975); Pionýrská stezka (1972–73); Práce (1956–59, 1971); Republikán (1938–39); Rolnické hlasy (1958); Rudé právo (1957, 1967–68, 1981–86); Svět (Zlín 1943–44); Svět motorů (1959); Svět v obrazech (1953, 1968); Svět práce (1945–54, 1960); Svob. Československo (1945); Svob. slovo (1951–67); Širým světem (1942–44); Tep (Zlín 1945); Tep nového Zlína (1946, R Pralesy spí); Tvorba (1983, 1987); Učitelské noviny (1985); Včelařský magazín (1972); Večerní Praha (1956–62); Věda a technika mládeži (1955–61, 1967–68); sb. Vteřiny strachu (1969); Výběr (1941); Zeměpisný magazín; Zeměd. noviny (1954–65, 1979; 1958–59 RR Osibisi se vrací, Hvězdy nad Kandelem); Zemědělský kalendář (1971); Zlatý máj (1973, 1982). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie, cestopisy a odborné práce*: Congo belge et ses nations (Rp, Paříž 1932); Voyage sans danger (Rp, Paříž 1933); Dictionnaire batatela-français (slovník, Paříž 1936); Jezero Manyara (P pro ml., 1940, přeprac. a dopln. vyd. 1973); Černošské báje a pohádky (1941, obs. i Černošské báje a pohádky B. Cendrarse, přel. P. Sula); Pán dalekých cest (R 1942); Země našich snů (RpRp 1942); Hledači ztraceného stínu (P pro ml., 1943, přeprac. vyd. 1969); Rovník vypráví (PP pro ml., 1943, s J. Kopernickým); Dřevěný král (R 1943); Bipindi (R 1944, upr. in Hvězdy nad Kandelem); A lid povstal (Rp 1945); Bílé slzy (R 1946); Kpveke-Vo (Silný muž

(Rp 1946); Pralesy spí (R 1949); Afrika pod maskami (P 1950); Zlaté pobřeží (RpRp 1951); Africké svítání (P 1952); Afrika se probouzí (studie, 1953); Kraj dvojí oblohy (P pro ml., 1953); Belgické Kongo a jeho lid (Rp 1956, obs. též texty z knih Země našich snů, Bílé slzy a Kpveke-Vo); Řeka kouzelníků (P pro ml., 1956); K pralesům Libérie (P pro ml., 1957); Prales leopardů (P pro ml., 1958); Guinejská odysea (RpRp 1961); Poznáváme Afriku (studie, Bratislava 1961, s K. Lukešem); K pramenům Nigeru (Rp 1963); Songaré (P pro ml., 1964); Kamara, tvůj kamarád z Guineje (P pro ml., 1964); Mé cesty za dobrodružstvím (vzpomínky 1967); Lala, tvoje kamarádka z Konga (P pro ml., 1969); Hvězdy nad Kandelem (R 1973); Legie sebevrahů (P 1974); Nejkrásnější život (vzpomínky, 1982); Prales kouzelných snů (africké pohádky, 1987). – *Výbor*: Pod souhvězdím Orionu (pro ml., 1986, usp. M. Karlová). ■ REDIGOVAL *časopis*: Lidé a země (1953–55). ■

BIBLIOGRAFIE: L. Žižková: L. M. P. Personální bibliografie (Čes. Budějovice 1977, rozmnož.). ■ LITERATURA: an. (J. Šnobl): L. M. P. (1972, leták nakl. Albatros s medailonem). ■ ● ref. Černošské báje...: J. Cuc, Střední škola 22, 1941/42, s. 190; -a, Čes. osvěta 38, 1941/42, s. 230; an. (D. Filip), Úhor 1942, s. 38; V. T. (Tichý), Nár. práce 21. 6. 1942 ●; Lj.: ref. Pán dalekých cest, Širým světem 1942, s. 110; an.: ref. Země našich snů, Argus 1943, s. 14; JŠr. (J. Šnobl) ref. Hledači ztraceného stínu, Úhor 1943, s. 73; ● ref. Rovník vypráví: Kp. (K. Polák), Nár. práce 30. 10. 1943; b., Lid. listy 1. 12. 1943; Chs, Nár. politika 27. 12. 1943; vz., Argus 1943, s. 174 ●; ● ref. Dřevěný král: J. M., LidN 11. 1. 1944; Chs, Nár. politika 17. 1. 1944; kp. (K. Polák), Nár. práce 22. 2. 1944 ●; ● ref. A lid povstal: jk (J. Kunc), Knihy a čtenáři 6, 1945/46, s. 167; BŠ, Umělec 1946, s. 183 ●; ● ref. Bílé slzy: -aks (A. Kraus), Zeměd. noviny 10. 7. 1947; F. H. (Hامل), Práce 16. 7. 1948 ●; J. Pilař in J. M. P.: Afrika pod maskami (1950); ● ref. Afrika pod maskami: B., Nový Orient 5, 1949/50, s. 304; V. Firyťová, Sborník Českosl. společnosti zeměpisné 1951, s. 136 ●; J. Pilař in J. M. P.: Africké svítání (1952); Hfr: ref. Africké svítání, Lidé a země 1952, s. 103; ● ref. Kraj dvojí oblohy: -šan, Lidé a země 1953, s. 395; F. Holešovský, NŽ 1954, č. 7 ●; ● ref. Belgické Kongo a jeho lid: A. J. Urban, LitN 1956, č. 26; S. Chábera, Zeměpis ve škole 1956, s. 279 ●; J. Pilař in J. M. P.: Řeka kouzelníků (1956); F. Růžicka: ref. Kraj dvojí oblohy (2. vyd.) a Řeka kouzelníků, Nový Orient 1957, s. 15; K. Petráček: ref. Kraj dvojí oblohy (2. vyd.), Nový Orient 1957, s. 61; O. A. (Audy): ref. K pralesům Libérie, Komenský 1958, s. 63; B. Bösser: ref. Černošské báje... (2. vyd.), ZM 1958, s. 247; F. Musil: ref. Řeka kouzelníků (2. vyd.), Komenský 86, 1961/62, s. 315; F. Fischerová: ref. Guinejská odysea, Nové knihy 1962, č. 4; ab: ref. K pramenům Nigeru, Svob. slovo 21. 4. 1963; V. Vařejková: ref. Prales leopardů (2. vyd.), Komenský 89, 1964/65, s. 384; J. Červenka:

ref. Songaré a Kamara..., LitN 1964, č. 44; ● ref. Kamara...: Z. K. Slabý, Kulturní tvorba 1964, č. 49; V. Šrámková, ZM 1965, s. 408 ●; ● ref. Songaré: O. Chaloupka, Plamen 1965, č. 2; V. Gaja, V. Pazourek, ZM 1965, s. 219 ●; (jb): ref. Mé cesty za dobrodružstvím, Zeměd. noviny 16. 12. 1967; O. Chaloupka: ref. La-la..., ZM 1970, s. 39; V. Nezkusil: ref. Hledači ztraceného stínu (2. vyd.), ZM 1970, s. 343; ● k 65. narozeninám: B. Mach, Práce 18. 11. 1972; V. Nezkusil, ZM 1972, s. 590 ●; ● ref. Hvězdy nad Kandelmem: (B.), Práce 31. 10. 1973; O. Syrovátka, ZM 1973, s. 692 ●; O. Chaloupka: L. M. P. sedmdesátiletý, Lit. měsíčník 1977, č. 9; ● k 75. narozeninám: O. Chaloupka, Lit. měsíčník 1982, č. 9; J. Rumler, Nové knihy 1982, č. 47; F. Kožík, LD 13. 11. 1982 ●; P. Zima in L. M. P.: Prales leopardů (1985); ● k osmdesátinám: L. Soldán, Lit. měsíčník 1987, č. 9; C. Votruba, Lidé a země 1987, s. 490 ●; ● nekrology: M. Vrbová, Květy 1988, č. 12; O. Neff, Kmen 1988, č. 14; -rr-, Lidé a země 1988, s. 340; L. Soldán, Lit. měsíčník 1988, č. 7 ●; Z. Zapletal: ref. Prales kouzelných snů, Komenský 113, 1988/89, s. 191; O. Neff: A lid povstal, Mladá fronta 5. 5. 1990; an. in L. M. P.: Hledači ztraceného stínu (1990); J. Riedl: Bílý muž, řečený Spravedlivý, LD 14. 11. 1992.

dh

Pasionál

asi mezi 1357–1365

Soubor legend o světcích, jedno z výchozích děl staročeské umělecké prózy.

P. vznikl českým zpracováním nejrozšířenější středověké legendické sbírky, tzv. Zlaté legendy janovského dominikána, později arcibiskupa Jakuba de Voragine (Legenda aurea, vznikla kolem 1270) a některých dalších pramenů, zčásti dosud nezjištěných. Český upravovatel – neznámý dominikán, jehož dílem je pravděpodobně i staročeský Život Krista Pána, biblická povídka o Tobiášovi a některé části nejstaršího českého překladu bible – pořídil P. na výzvu Jana ze Středy jako dar pro Karla IV.

Český text je bohatým výběrem z latinské předlohy; jeho původce vynechával legendy o světcích v Čechách neznámých, z přejímaných legend vypouštěl neepické prvky, doplňoval legendy o českých patronech a světcích uctívaných v českých zemích. Tendenci předlohy k zdůrazňování poutavé výpravnosti (je do ní např. zařazeno vyprávění o císaři Neronovi, ačkoli nebyl světec), motivovanou tím, že byla

určena pro potřebu kazatelů, vystupňovalo české zpracování až k epické zábavnosti. P. obsahuje 166 stylisticky pozoruhodně zvládnutých vyprávění, uspořádaných stejně jako předloha v kalendářním sledu církevního roku počínaje adventem a cílevědomě začleněných do kulturních souvislostí doby Karla IV. (např. k oslavě sv. Václava byla sem zařazena česká verze Karlovy václavské legendy). Má rysy populární zábavné literatury a dosáhl velké obliby a úcty; dochoval se v 10 rukopisech a v řadě zlomků ze 14.–15. století, po textové stránce až na přeskupování a vynechávání některých článků pozoruhodně jednotných. V 15. století byl P. přeložen do latiny a dvakrát vydán mezi českými prvotisky (před 1487 a 1495 – tehdy s kališnickým dodatkem, věnovaným M. J. Husovi a M. Jeronýmu Pražskému).

EDICE: Knihy o životě a umučení všech svatých mučedníkův, jenž sloví latině Passional (Brno 1880, ed. M. Blažek, neukonč.); Kališnický P. z r. 1495 (1926, ed. Z. Tobolka, faksimile prvotisku); Nová legenda zlatá (1927, ed. F. Šimek v novočes. úpravě). – *Ukázky* (in): LF 1878 (přil., ed. J. Gebauer); LF 1881, s. 309 (ed. J. Gebauer); LF 1882, s. 129 (ed. F. Menčík); LF 1885, s. 291, 419 (ed. J. Lego); LF 1886, s. 55, 232, 308, 435 (ed. J. Lego a J. Hanuš); LF 1887, s. 44, 257 (ed. J. Hanuš); J. Truhlář in Staročeský pasionál z r. 1395, LF 1888, s. 242; in Průza z doby Karla IV. (1938, ed. J. Vilikovsky v novočes. úpravě); V. Chaloupecký, B. Ryba in Středověké legendy prokopské (1953); J. Ludvíkovský in Život svatých Crhy a Strachoty v staročeském P., sb. Rodné zemi (Brno 1958). ■

LITERATURA: A. Patera: Nitranský zlomek staročeského P. z druhé poloviny 14. století, ČČM 1882, s. 305 + Nově nalezené zlomky staročeských pasionálů ze 14. století, tamtéž, s. 515 + Muzejní zbytky staročeského P. ze 14. století, ČČM 1883, s. 107 + Drkolenský zlomek staročeského P. ze 14. století, ČČM 1888, s. 101; J. Truhlář: Staročeský P. z r. 1395, LF 1888, s. 242; J. Vilikovsky: Staročeský P. a Život Krista Pána, Řád 1940, s. 407, 464 → Pisemnictví českého středověku (1948); V. Chaloupecký, B. Ryba in Středověké legendy prokopské (1953); V. Kvas: K staročeskému P., sb. Příspěvky k dějinám starší české literatury (1958) + Neznámé české rukopisy P., kancionálu a bible v Polsku, LF 1958, s. 204; J. Ludvíkovský: Život svatých Crhy a Strachoty v staročeském P., sb. Rodné zemi (Brno 1958); D. Marečková: K latinskému překladu staročeského P., LF 1963, s. 105; L. Pacnerová: Staročeský hlaholský P., LF 1976, s. 211; A. Vidmanová: K dataci staročeského P., LF 1982, s. 200 + in Jakub de Voragine: Legenda aurea (1984) + K původní podobě

Pasionál

a textové tradici staročeského P, LF 1985, s. 16 + Die Belletrisierung der Goldenen Legende im alttschechischen P., sb. Raccolte di vite di santi dal XIII al XVIII secolo. Strutture, messaggi, fruizioni (Fasano di Brindisi 1990); K. Hádek: Od Dalimilovy kroniky k staročeskému P, AUP Olomouc, Philologica – Studia bohémica, roč. 65, 1993, sv. 6, s. 123; A. Vidmanová in Jakub de Voragine: Legenda aurea (1998, 2. přeprac. vyd.).

jk

Pasionál abatyše Kunhuty viz in Kolda z Koldic

Pásmo

1924–1926

Revue vydávaná Brněnským Devětsilem se zaměřením na tvorbu domácí a zahraniční avantgardy.

Podtitul: 1924/25 (roč. 1, č. 1–4) La Zone – Pamphlet internacional, Die Zone – Internationales Flugblatt, The Zone – International Pamphlet, La Zona – Rivista internazionale, (č. 2) v tiráži: Mezinárodní leták pro moderní kulturu, (č. 3 a 4) další podtitul: Moderní leták, v tiráži: Mezinárodní moderní leták, (č. 5–6, 7–8) v tiráži: Mezinárodní moderní leták, (č. 7–8) La Zone. Revue poetismu a konstruktivismu. Mezinárodní moderní měsíčník Devětsilu. Revue internationale, (č. 9 a 10) v tiráži: Moderní leták, (č. 10–13/14) Revue internationale moderne; 1925/26 (roč. 2, č. 1–9/10) Revue internationale moderne, (č. 4–6/7) připojen další podtitul: Čtrnáctideník moderního umění, (č. 8) v tiráži: Moderní mezinárodní časopis, (č. 9–10) v tiráži: Revue internationale moderne. – *Redaktoři:* 1924/25 (roč. 1, č. 1–7/8) A. Černík, F. Halas, B. Václavek, (č. 9–10) A. Černík, B. Václavek, (č. 3–10) pražská redakce J. Krejcar, J. Seifert, K. Teige, (č. 3–7/8) Directeur délégué pour la France J. Šíma, (č. 9–10) Directeurs délégués pour la France F. Halas, J. Šíma; 1925/26 (roč. 2, č. 1–6/7) A. Černík, J. Krejcar, K. Teige, Directeur et Fondateur A. Černík, Rédacteur en chef K. Teige, Rédacteur délégué pour la France J. Šíma, (č. 8) A. Černík, (č. 9–10) Directeur en chef K. Teige, Directeur et Fondateur A. Černík, (č. 1–6/7) red. tajemníci: J. Honzl (divadlo), J. Löwenbach (hudba), V. Santholzer (věda), B. Václavek (lit. kritika). – *Odpovědný redaktor:* 1924/25 (roč. 1, č. 1–7/8, 11/12–13/14) A. Černík; 1925/26 (roč. 2 do č. 6–7) A. Černík, (č. 8–9/10) J. Krejcar. – *Vydavatel:* 1924/25 (roč. 1, č. 1, 2) A. Černík, (č. 3–13/14) Devětsil (A. Černík); 1925/26 (roč. 2, č. 1–6/7) Devětsil

(A. Černík), Brno, (č. 8–9/10) Devětsil (A. Černík), Praha. – *Periodicita:* 1924/25 (roč. 1) 14 čísel od března 1924 do června 1925, z toho dvojčísla 5–6, 7–8, 11–12, 13–14, zpočátku v nepravidelných lhůtách, později (od č. 9) měsíčník; 1925/26 (roč. 2) 10 čísel od října do srpna, z toho dvojčísla 6–7, 9–10, v č. 4 čas. uváděn jako čtrnáctideník, ve skutečnosti vycházel nepravidelně měsíčně.

P. bylo orgánem Brněnského Devětsilu, organizace, která se ustavila v dohodě s pražským U. S. Devětsil a jejíž vznik byl z Prahy vítán mj. i proto, že hodlala vydávat vlastní časopis. Dosavadní snahy Devětsilu o vytvoření společné generační tribuny v časopise Host (1924 v jeho redakci dočasně působili J. Seifert a K. Teige) záhy z ideových a estetických důvodů ztroskotaly a v nově založeném P. získal tedy Devětsil periodikum samostatné (původně zvažovaný název Avion podle brněnské kavárny, v níž se scházeli kulturní činitelé, byl ze Seifertova a Teigova podnětu změněn na Pásmo). P. brzy převzalo úlohu představitele celé poetistické a konstruktivistické avantgardy. Již v 3. čísle 1. roč. redakce ohlásila, že P. „se stává společným měsíčníkem U. S. Devětsil a Brněnského Devětsilu za spolupráce autorů a skupin zahraniční moderny. Je listem aktualit, umění, kritiky a informace.“ V souladu s programem měl časopis od počátku čilé kontakty s umělci a teoretiky cizími (byli také zpočátku jmenovitě uváděni v soupisech spolupracovníků) a působil tak jako jedna z tribun mezinárodních. Po celou dobu se P. potýkalo s finančními nesnázemi (náročná grafická podoba listu, nevelký okruh čtenářů, popř. abonentů), většinou vycházelo v nepravidelných lhůtách, někdy ve spojených dvojčíslech (žádost o podporu na vydavatelskou činnost byla ministerstvem školství a národní osvěty zamítnuta s odůvodněním, že u P. „nezbytná osvětová potřeba nebyla prokázána“ – přetisk dokumentu v 1. čísle 2. roč.). 1926 přesídlil časopis do Prahy, brzy však ukončil svoji existenci, aniž naplnil plánovaný počet čísel 2. roč.

Slovesná a výtvarná podoba P. byla jedním z typických projevů a produktů devětsilské aktivity. V historii avantgardní tvorby spadá vycházení tohoto časopisu do časového úseku vyznačeného vydáním prvních „manifestů poetismu“ a zejména také již rozrůzněnou krystalizací nové estetiky v četných uměleckých dílech. Jak teoreticky, tak ukázkami umělecké tvorby se P. na tomto vývoji bezprostředně

podílelo. Na jeho stránky se promítla pokračující generační diference, zvláště rozchod s Literární skupinou a kritika jejího programu a tvorby (např. v 1. roč. prohlášení K. Teiga a J. Seiferta při odchodu z redakce Hosta, v 2. roč. Václavkova polemika s Hostem, jeho stať *Idyla generace aj.*), a především vyhraňující se poetisticko-konstruktivistická orientace Devětsilu. P. přinášelo stati programového a obecně estetického rázu (Teigova stať *Naše základna a naše cesta v 1. roč.*, úryvky z prvotní verze jeho pojednání *O humoru, klaunech a dadaistech v 2. roč.*, Václavkovy stati *Nové umění a Marxistická estetika v 1. roč.*, *Slovesné umění nové a proletářské v 2. roč. aj.*), dále úvahy aplikačního zaměření na různé druhy umění a mimoto i prohlášení, výzvy (např. v č. 7–8 1. roč. *Dosti Wolker!*) a polemická vystoupení mířící navenek i do vlastních řad (např. v 2. roč. polemika K. Honzika *Toporná modernost, odmítající diktát manifestovaných abstraktních postulátů*). Příznačný byl široký záběr problematiky týkající se jak umění, tak řady dalších oborů a činností. Pestrost příspěvků, zdůrazněná neobvyklou grafickou úpravou, však někdy působila i jako schválnost nebo profesionální pochybení redakce (v jednom dopise psal K. Teige A. Černíkovi o „klukovinách“ a „redakčním diletantismu“); 2. roč. zpřehlednil obsah členěním do (variabilních) rubrik. Na P. se spolu s domácími autory četnými příspěvky podílely i významné osobnosti mezinárodní avantgardy; některé stati, básně a prózy (od cizích autorů i překlady z autorů českých) byly tištěny v němčině, popř. ve francouzštině, italštině, polštině. Původní beletrie byla ve své většině prezentací poetistické tvorby s jejími typickými tématy i tvarovými experimenty, mnohdy tvořenými na bázi druhové synkreze, slučováním poezie s optickým uměním (zvláště obrazové básně). Poezii nejčastěji zveřejňovali F. Halas, V. Nezval (mj. ukázky z *Abecedy*), J. Seifert (mj. ukázky ze sbírky *Na vlnách TSF*), též A. Černík, J. Voskovec aj., prózu V. Vančura, K. Schulz aj., scénický experiment se představil např. filmovým libretem J. Mahena *Clown Čokoláda*. Z literárněkritických žánrů převážily nad statemi glosy, referáty a informace, podepisované nejčastěji šiframi (A. Černík, B. Václavěk aj.). Z dalších uměleckých oborů byl zájem soustředěn zejména na experimentální podobu divadla, pak na formy lidové zábavy, především na filmovou proble-

matiku, dále na výtvarné umění a architekturu. Příznačně byla tematická čísla či dvojčísla věnována právě těmto uměním: v 1. roč. č. 5–6 divadlu a filmu, č. 9 tvorbě J. Šímy, v 2. roč. č. 4 modernímu divadlu, č. 8 Osvobozenému divadlu (z projektovaných, avšak již neuskutečněných tematických čísel mělo být též jedno literární – seifertovské). Poměrně bohatá byla obrazová složka P., reprodukce výtvarných děl a ukázky architektonických projektů, které byly vybírány z tvorby členů Devětsilu a stoupců mezinárodní avantgardy. – *Poezii* publikovali: A. Černík, F. Halas, V. Lacina (epigramy), V. Nezval, J. Seifert, K. Schulz, J. Štyrský, J. Voskovec, J. Wolker; N. Běljajev, I. Goll, É. Malespine, S. Pocarini, L. Schreyer, A. Stramm, H. Walden aj.; *prózu*: A. Černík, F. Halas, V. Nezval, K. Schulz, V. Vančura, J. Voskovec; J. Cocteau (aforismy), É. Malespine, G. Ribémont-Dessaignes, J. Romains, K. Schwitters aj; *libreta a scénáře*: J. Bartoš, J. Mahen, V. Nezval, J. Seifert + K. Teige; z cizích literatur byla uvedena ukázka z dramatu G. Apollinaire *Prsy Tiresiovy*. O otázkách moderního umění, kulturní politiky, estetiky a filozofie psali *stati a úvahy*: E. F. Burian, A. Černík, J. L. Fischer, J. Frejka, F. Halas, C. Haluza, L. Haut, K. Honzík, J. Honzl, J. Hrdina, J. Krejcar, F. O. Navrátil, V. Santholzer, J. B. Svrček, K. Teige, B. Václavěk; W. Baumeister, A. Behne, J. Brzekowski, F. Corsa, T. van Doesburg, C. van Eesteren, E. Faure, R. Jakobson, F. Kiesler, El Lisickij, Lu Märten, L. Moholy-Nagy, O. Nebel, H. Richter, O. Schürer, K. Schwitters, V. Šklovskij aj. Další *stati, referáty a glosy* se týkaly literatury (A. Černík, J. Frejka, F. Halas, B. Václavěk aj.), divadla, kabaretu a cirku (A. Černík, J. Frejka, F. Halas, A. Heythum, J. Honzl, K. Teige; L. Moholy-Nagy, O. Schlemmer aj.), filmu (A. Černík, F. Götz, J. Honzl, J. Jelínek pod pseud. Remo, R. Procházka pod pseud. Rudolf Myzet, V. Santholzer, K. Teige, B. Václavěk, J. Voskovec; A. Behne, M. Larkin, Ph. Soupault aj.), výtvarného umění, architektury a urbanismu (A. Černík, F. M. Černý, J. Havlíček, J. Šíma, K. Teige; A. Behne, I. Erenburg, A. Gleizes, W. Gropius, L. Hilbersheimer, M. Jamko, J. Kalmer, El Lisickij, Le Corbusier, É. Malespine, L. Moholy-Nagy, G. Ribémont-Dessaignes, H. Walden aj.), hudby (J. Löwenbach, Z. Sekera, J. Svoboda), tance (C. Haluza, J. B. Svrček), sportu a hygieny (E. Markalous), reklamy a typografie (A. Černík,

V. Nový; L. Kassák), rádia (V. Santholzer), socialismu a třídního boje (C. Haluza), SSSR (A. Černík), vědy, techniky a vynálezů (V. Santholzer). Mnoho příspěvků je podepsáno šiframi, které se ne vždy podařilo identifikovat; z identifikovatelných to byly šifry např. A. Černíka (A. Č., -Č-, -č-), J. Frejky (-FRE-), F. Halase (F. H.), J. Löwenbacha (Jos. Lwbch.), J. B. Svrčka (jbs.), B. Václavka (B. V.). Autory reprodukováných *malířských, sochařských, architektonických a fotografických děl* byli: B. Feuerstein, J. Havlíček, A. Heythum, J. E. Koula, E. Linhart, J. Matulka, V. Obrtel, Z. Rossmann, B. Sláma, J. Šíma, J. Štyrský, K. Teige, Toyen, J. Voskovec, R. Zátková; A. Archipenko, W. Baumeister, T. van Doesburg, C. van Eesteren, J. Gris, Le Corbusier, F. Léger, J. Lipchitz, A. Loos, L. Moholy-Nagy, P. Picasso, E. Prampolini, I. Puni, H. Richter, Mies van de Rohe, O. Schlemmer, V. J. Tatlin, G. Valmier, O. Zadkine aj. P. otiskovalo též divadelní a filmové fotografie.

LITERATURA: J. O. Novotný: Nové listy, Cesta 6, 1923/24, s. 550; Běl. (A. C. Nor): Malý rozhled po nejmladších literárních časopisech, Oheň 1924, č. 2; B. V. (Václavek): Brněnský mezinár. leták P., NO 17. 6. 1924 + P. (o 3. č. 1. roč.), NO 16. 9. 1924; an.: Filmu a divadlu... (o 5–6. č. 1. roč.), NO 14. 12. 1924; J. Novotný: P. kontra Host..., Cesta 7, 1924/25, s. 491; -k: P. (o 7–8. č. 1. roč.), NO 10. 2. 1925; M. Pujmannová-Hennerová: P., Tribuna 8. 3. 1925; bv (B. Václavek): P. (o 9. č. 1. roč.), NO 15. 3. 1925; an.: Klec v ptáku (o 9–10. č. 2. roč.), NO 19. 8. 1926; B. Václavek: Z mládí brněnského kulturní levice, Index 1937, s. 110 → Literární studie a podobizny (1962); J. Bílek: K historii Brněnského Devětsilu, ČLit 1965, s. 76; O. Sus: Z dokumentů Brněnského Devětsilu, tamtéž, s. 85; J. Šícha: Dopálený modernista (koment. edice dopisu K. Teiga z 19. 1. 1926 A. Černíkovi s kritikou P.), Labyrint 1994, s. 18; J. Hek: Hlavní tendence literárního časopisectví meziválečného období, Duha 1996, č. 4.

zt

Jaroslav Pasovský

* 17. 3. 1890 Praha
† 5. 9. 1965 Beroun

Prozaik a dramatik v počátcích ovlivněný okruhem Moderní revue, romanopisec maloměstského duchovního živoření a autor biografických próz, satirik, překladatel z francouzštiny.

Za studií podepisoval časopisecké příspěvky i vl. jm. Jaroslav Šimánek. – Pocházel z rodiny ryteckého mistra. Po maturitě na gymnáziu v Praze v Žitné ul. (1908) studoval 1908–12 češtinu a francouzštinu na Filoz. fakultě UK. 1914 složil učitelské zkoušky pro reálné školy. 1915 se oženil. Působil jako profesor obchodní akademie v Hořicích (1914–24) a poté v Berouně (na sklonku války jako ředitel). 1950 odešel do výslužby.

Po mladistvých pokusech o přírodní a milostnou lyriku byly P. první knihy ovlivněny dekadentně-symbolistní koncepcí literatury. Odpor vůči malosti všedního života a romantický útěk do vysněných světů se v nich spojil s fascinací ženou a se soustředěním na tragickou a tajemnou osudovost erotiky. *Knihla královská* shrnula dekorativní, malebně lyrizující a většinou bezdějové obrazy na biblické motivy. V souboru *Ruce osudu* promítl P. svou představu životní tragiky do příběhů z prostředí mondénních salonů, nočních podniků a uměleckých ateliérů. V cyklu variací na téma ztroskotaných vášní v kulisách různých dob od mytického starověku až po současnost (*Přeludné lásky*) prošel vlivem novoklasicismu a pokusil se oprostit svůj styl od rétorických prvků a posílit epický základ próz. Z dramatek se k dekadentní periodě jeho tvorby váží *Nad propastí a Vzkríšení Lazarovo* (zatímco ve hře *Jejich líbánky* a v jednoaktovkách *V samých růžích* a *Zloděj* jsou motivy lásky a žárlivosti převedeny do polohy lidové veselohry). V psychologických románech z maloměstského prostředí *Stojaté vody* a *Vábníčka života* (o studentovi končícím sebevraždou) dominuje naturalistická fatálnost, s níž autor líčí pokusy slabošských povah o vybědnutí z průměru a útrapy mužů uvízlých v osidlech erotiky. Románem s esejistickými prvky *Život Máchův* se P. představil jako autor faktograficky všestranně poučený a dbající na dokumentární podloženost životopisného vyprávění. Volnější vztah k historické faktografii charakterizuje román *Bouře a duha*, v němž se P. soustředil na jeden ze základních rozporů života J. A. Komenského, na konflikt mezi jeho mírotvornými snahami a nutností politicky podporovat válečné úsilí protihabsburských sil. – Vedle knižních překladů z francouzštiny P. publikoval časopisecky překlady próz J. Péladana, J. Lemaître aj. a příležitostně články o francouzské literatuře a fejetony. Je rovněž autorem rozhlasových

her: Na tváři lehký smích (1933), Básník a smrt (1939), Vlasta (1941), Cesta k zázraku (1943), Na cizí bolesti (1943), Zastřená tvář (1944), Hrdina všedního dne (1946), Přítelkyně tma (1947), Člověk je víc než titán (1947); pro rozhlas upravil též staročeskou satiru Podkoní a žák (1931). – Od počátku 50. let psal do časopisů a novin (již pouze pod pseud. Kamil Daneš) satirické a humoristické verše, jejich výbor Rolničky a metličky zůstal nevydán, stejně jako P. romány Velký Čech (o J. K. Tylu), Pokušení na poušti a Hořící keř, několik her o J. A. Komenském a další dramata.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Kamil Daneš (hlavně satirické příspěvky v časopisech); Jar. P., J. P. ■ PŘÍSPĚVKY in: Budovatel (Beroun); Cesta (1919–25); Čes. slovo; Čes. svět (1909); Českosl. svět (1952); Dikobraz; Divadelní noviny; Hlasy od Berounky (Beroun); Host do domu (1954–59); Humorist. listy; Jevišťe; Kopřivy; Květy (1909–12; 1911 D Král Šelóm); Květy; Lit. noviny; Lumír (1910–31); Máj (1908–12); Moderní revue (1910–13); Národ (1917); Nár. listy; Nár. politika; Nové Berounsko (1960); Osvěta (1916); Podbrdský list; Pokroková revue (1910); Práce; Pramen (1920–22); Rozhledy (1933); Rudé právo; Samostatnost (1911–14; 1912 loutkové D Faust); Světozor (1916); Svoboda; Srdíčko (1934); Švanda dudák; Topičův sborník (1916–25); Tvorba (1952); Venkov (1937); Země (1921–23); Zeměd. noviny. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Kniha královská (PP 1912); Ruce osudu (PP 1915); Nad propastí (D 1919); Přeludné lásky (PP 1920); Stojaté vody (R b. d., 1921); Jejich líbánky (D 1923, i prem.); V samých růžích (D b. d., 1928, prem. 1920 s tit. V růžích); Zloděj (D b. d., 1928, prem. 1917); Vábníčka života (R 1930); Život Máchův (R 1935); Mácha a Podbrdsko (E 1936); Bouře a duha (R 1946); Hrdina všedního dne (rozhlas. D, 1946). – *Překlady*: P. Louys: Písňe Bilitiny (1910); H. de Balzac: Šprýmavné povídky (1911, i ed.). ■ SCĚNICKY. *Hry*: Vzkříšení Lazarovo (1919); Nevýbojně mládí (1920). – *Překlad*: C. Lemonnier, A. Bahier: Silný muž (1922). ■

LITERATURA: M. (J. Mahen): Naše básnictví, LidN 21. 7. 1911; ● ref. Kniha královská: B. Polan, Pokroková revue 8, 1911/12, s. 219; A. Veselý, Čes. revue 5, 1911/12, s. 443; J. Stenhardt (L. Pfuster), MR 1911/12, sv. 25, s. 246; -ejč- (J. Krejčí), Naše doba 19, 1911/12, s. 785; Ds. (J. D. Konrád), Máj 11, 1912/13, s. 88 ●; ● ref. Ruce osudu: Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 16, 1915/16, s. 237; A. P. (Procházka), MR 1916, sv. 30, s. 79; K. Sezima, Lumír 1916, s. 175 ●; ● ref. Nad propastí: J. Folprecht, Čes. revue 12, 1918/19, s. 619; -es-, PL 24. 8. 1919 ●; k. (J. Kodíček): ref. Vzkříšení Lazarovo, Tribuna 1919, č. 59; ● ref. Přeludné lásky: M. Rutte, Cesta 3, 1920/21, s. 315; M. Novotný, Nové Čechy 4, 1920/21, s. 189; -btk-

(V. Brtník), Zvon 21, 1920/21, s. 294; J. Krecar, MR 1920/21, sv. 36, s. 281 (i ref. Stojaté vody) ●; ● ref. Stojaté vody: -ejč- (J. Krejčí), Naše doba 28, 1920/21, s. 778; J. L. F. (Fischer), Nové Čechy 4, 1920/21, s. 332; J. O. Novotný, Cesta 4, 1921/22, s. 34; J. Vrba, Pramen 1922, s. 334 ●; ● ref. Život Máchův: Kp. (J. Knap), Venkov 13. 11. 1935; M. N. (Novotný), LidN 18. 11. 1935; V. Tichý, Čin 1935, s. 395; M. Hudec, Samostatnost 1935, č. 48; A. Č. (Černík), Rozhledy 1935, s. 319; Kaj. (K. Janský), LitN 8, 1935/36, č. 5; K. Sezima, Lumír 62, 1935/36, s. 220; -och- (F. S. Procházka), Zvon 36, 1935/36, s. 267; Nk (B. Novák), LUK 1936, s. 24; K. Polák, Naše věda 1938, s. 272 ●; J. Vladyka in Můj Beroun (1938); ● ref. Bouře a duha: F. Tichý, NO 13. 12. 1946; V. T. (Tichý), PL 14. 1. 1947; J. Brambora, Práce 24. 8. 1947 ●; L. Kristen: ref. Člověk je víc než titán, Mladá fronta 25. 6. 1947; F. Hampl in Stopami prózy a poezie na Berounsku (1973, s. 42).

bd

Mírko Pašek

* 21. 6. 1910 Praha

Autor románů pro dospělé i mládež s dobrodružnou tematikou z exotických krajů, se sportovní tematikou z domácího prostředí a románů humoristických.

VI. jm. Vladimír P. – Syn krejčího. Základní školu a Československou obchodní akademii (mat. 1929) vychodil P. v Praze a byl pak úředníkem Městské spořitelny pražské až do 1945, kdy se stal dramaturgem ve filmovém odboru min. informací. 1949–50 byl zaměstnán v Českosl. státním filmu jako tvůrčí pracovník, do 1955 pracoval jako dokumentarista a poté se stal spisovatelem z povolání. – Od 30. let cestoval po zemích severní Afriky, Blízkého a Středního východu a Asie (Alžír, Tunis, Maroko, Libye, Egypt, Palestina, Sýrie, Libanon, Irák, Súdán, Jemen, Cejlon), procestoval i většinu zemí jižní Evropy a navštívil též USA.

Podnětem literární práce se P. staly cestovní zážitky z ciziny (od začátku 30. let uveřejňoval časopisecky reportáže, provázené vlastními fotografiemi). Dějové zápletky románů z první poloviny 40. let, založené většinou na milostných motivech, bývají pojaty tak, aby se čtenář seznámil s řadou exotických míst, zvláště ze severní Afriky (např. nejvýznamnější román tohoto údobí *Jezero plameňáků*). Pozornost je zde soustředěna na pocity a zážitky postav, děj je překrýván lyrizujícími a rozjímavými pasá-

žemi. Ty v pozdějších, dějově poutavějších románech mizí, ale přetrvává snaha o zachycení psychologie postav, i když většinou v jediném určujícím rysu. Čtenářsky úspěšným se stal hned první román tohoto typu, *Lovci perel*, konfrontující prostředí vlastníků a překupníků perel s nebezpečným povoláním vzbouřivších se domorodých lovců. Sociální pojetí charakterizuje i romány *Sto dvacet krásěk a Ostrov krásy* sledující další osud sbírky pozoruhodných perel. Hrdinou bývá u P. často Čech, jehož svízelné vyrovnávání se s neevropským prostředím přispívá k funkčnímu odhalování nezvyklého životního stylu a dalších místních zvláštností (příznačně pro *Karneval v Maroku*). Z domácího prostředí těžší prózy se sportovní tematikou, z nichž povídky *Veselé příběhy vojína Kulihrácha* jsou zároveň příkladem P. knih humoristických. V nich autor dospěl od satiry na maloměstské klepařství *Poprask*, kde o vtipnost usilují četné autorské komentáře, až k jemnější komice (vyvolané naivitou šestiletého chlapce) ve zčásti autobiografické práci *Stoprocentní kluk aneb Kůň za zdí*. I když je P. znám především jako prozaik pro mládež, výhradně mládeži je určeno jenom několik dobrodružných románů s dětským hrdinou, např. *Ebenová karavana* odehrávající se v Egyptě 19. století a vrcholící vzpourou otroků či *Modrý leopard* o odhalení podvodu při motocyklových závodech. Některé P. romány vycházely v dalším vydání s označením „román pro mládež“, přičemž od prací pro dospělé se v podstatě neliší ani řada jiných takto označených románů. To platí především o cyklu volně na sebe navazujících románů z jihu západu USA z konce 19. století *Muž pro Oklahomu*, *Ztracená prairie* a *Děvče pro Oklahomu*, který sleduje dramatické události od vytlačování indiánů po zabydlování nových osídlenců. P. zde odromantizoval tradiční námět dobrodružných románů a napínavý děj oslabil množstvím podružných zápletek. – Podle P. scénáře byl 1947 natočen film *Parohy* (scénáře *Ostrov spadl z nebe*, *Svatba v bílém* byly rozmnoženy jako filmové povídky); pro rozhlas zdramatizoval svůj román *Nesmrtelný kovboj* (1973).

PSUDONYMY: Martin Los, Vladimír Bezchleba. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čes. slovo; sb. Každý rok v máji (1957); Lid. noviny (1945); Nár. politika; sb. Ofsajd a jiné sportovní povídky (1959); Ozvěny; Panoráma (od 1940); Pestrý týden; Právo lidu (1932–34); sb. První v cíli (1958); Salon; Svět práce (1945, 1947);

Světozor; Širým světem; Velký zábavný kalendář na rok 1948. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Loď Opanake (R 1940); Vracím se z Babylonu (R 1941); Jezero plameňáků (R 1941, přeprac. vyd. 1971); Fakír z Benares (PP 1944); Ostrov spadl z nebe... (P 1945, rozmnož.); Svátba v bílém (P 1945, rozmnož.); Adamův most (R 1946); Poprask (R 1948); Chata Vranka (R 1949, pseud. Vladimír Bezchleba); Stoprocentní záhada (R 1950, pseud. Martin Los, další vyd. 1961 podp. Mirko Pašek); Lovci perel (R 1951); Start a cíl (R 1955); Veselé příběhy vojína Kulihrácha (PP 1956); Dobrodružství na Bezejmenné řece (R pro ml., 1957); Tři sportovní vyzvědači (PP 1958); Ebenová karavana (R pro ml., 1959); Karneval v Maroku (R 1960); Modrý leopard (R pro ml., 1961); Hlubina pěti zázraků (R pro ml., 1964); Ostrov tisíce drahokamů (R pro ml., 1964); Země za obzorem (R pro ml., 1966); Nesmrtelný kovboj (R pro ml., 1966); Sto dvacet krásěk (R 1967); Muž pro Oklahomu (R pro ml., 1972); Ztracená prairie (R pro ml., 1975); Ostrov krásy (R 1977); Děvče pro Oklahomu (R pro ml., 1980); Stoprocentní kluk aneb Kůň za zdí (P 1983). – Překlad: R. Graves: Zlaté rouno (1948). – *Souborné vydání*: Knihy M. P. pro mládež (SNDK, pokr. Albatros, 1967–74, 6 sv.), ■ SCÉNIC-KY. *Hra*: Aramejská brána (1944). ■ REDIGOVAL *časopis*: Panoráma (1947). ■

LITERATURA: ● ref. Loď Opanake: vbk (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1940, s. 150; M. B., Zvon 41, 1940/41, s. 42 ●; lnz. (L. N. Zvěřina): ref. Vracím se z Babylonu, Čtete 1941, s. 219; ● ref. Jezero plameňáků: J. K. (Kopecký), LidN 11. 1. 1942; vbk (V. Běhounek), Nár. práce 31. 1. 1942; KZK (K. Z. Klíma), LidN 25. 6. 1942 ●; os (O. Srbová): ref. Aramejská brána, Nár. práce 18. 5. 1944; ● ref. Adamův most: -šp- (F. Kašpar), NO 22. 11. 1946; F. H. (Hampl), Práce 7. 1. 1947; jšk (J. Š. Kvapil), Naše doba 1947, s. 423 ●; ● ref. Poprask: V. Tichý, Kulturní politika 3, 1947/48, č. 51; J. Morák, My 48, č. 28; KAK (K. Krejčí), Obrana lidu 15. 7. 1948 ●; F. Kožík: ref. Start a cíl, LitN 1955, č. 18; O cestách a knihách M. P. (interview), Naše vojsko o nových knihách 1955, č. 2; ● ref. Veselé příběhy vojína Kulihrácha: F. Kožík, Českosl. voják 1956, č. 19; A. Haman, NŽ 1956, s. 1333; F. Soukup, LitN 1956, č. 43 ●; V. Kantor: ref. Lovci perel (další vyd.), Kruh 1958, červen-červenec, s. 72; B. Bösser: ref. Dobrodružství na Bezejmenné řece (i další vyd. Lovci perel), ZM 1958, s. 308; O. Kryštofek: ref. Ebenová karavana, Plamen 1960, č. 4; ● ref. Karneval v Maroku: vf (V. Forst), Tvorba 1960, s. 835; Z. Mráz, ZM 1961, s. 270 ●; V. (Z. Vavřík): ref. Stoprocentní záhada (další vyd.), LitN 1961, č. 7; V. Nezkusil: ref. Modrý leopard, ZM 1962, s. 154 + ref. Ostrov tisíce drahokamů, ZM 1964, s. 555; O. Sus in *Metamorfózy smíchu a vzteku* (1965, s. 165, o Stoprocentní záhadě); V. Gaja: ref. Země za obzorem, ZM 1966, s. 584; V. Nezkusil: ref. Nesmrtelný kovboj, ZM 1967, s. 94; ● ref. Sto dvacet krásěk: J. Voráček, Impuls 1968, s. 124; B. Balajka, Plamen 1968, č. 5 ●; I. Štuka: ref. Země za

obzorem, Nesmrtelný kovboj (další vyd.), ZM 1972, s. 197; M. M. (Mrštíková): ref. Muž pro Oklahomu, ZM 1973, s. 205; ● ref. Ostrov krásy: -háj- (J. Hájková), Svob. slovo 31. 3. 1978; iz (I. Zítková), Tvorba 1978, č. 15; V. Kolář, RP 16. 8. 1978 ●; ● k sedmdesátinám: J. Pecháček, Lit. měsíčník 1980, č. 6; J. Stegbauer (interview), Květy 1980, č. 32 ●; ● ref. Stoprocentní kluk...: V. Heger, Tvorba 1984, č. 3, příl. Kmen; M. Horáková, Komenský 108, 1983/84, s. 511; L. Vacina, RP 20. 6. 1984 ●; Z. Zapletal: k 75. narozeninám, Lit. měsíčník 1985, č. 6; (hol): k osmdesátinám, Nová pravda 21. 6. 1990.

pb

František Páta

* 26. 3. 1885 *Němčice* u Litomyšle
† 2. 7. 1942 *Praha*

Editor, historik a bibliograf české literatury hlavně 19. století, překladatel ze slovanských literatur i z literatur německé a francouzské, upravovatel knížek pro mládež; kulturní historik Litomyšlska, autor vlastivědných statí a průvodců.

Pocházel z rodiny zemědělského dělníka. Byl bratrem slavisty, univerzitního profesora Josefa P. V Litomyšli studoval na vyšším státním gymnáziu (oblíbený žák J. Voborníka) a po maturitě 1904–08 slovanské jazyky a literatury na pražské filoz. fakultě (profesoři F. Pastrnek a J. Polívka). 1910 získal doktorát filozofie prací *Důležitost staropolského žaltáře Floriánského pro historii staročeského žaltáře*. 1911–20 učil na Vyšší dívčí škole v Praze a téměř současně i na Městské dívčí průmyslové škole pražské (po vzoru J. Voborníka tu zavedl volné semináře – tzv. literární dýchánky). 1920 se stal knihovníkem Nár. muzea (1937 jmenován zemským muzejním radou) a vedl tu tzv. české oddělení; zároveň od 1922 vyučoval historii umění, kniharství a ozdobnictví na Státní škole grafické. Krátce po svém příchodu do Prahy začal pravidelně časopisecky publikovat (soustavně spolupracoval zvláště s čas. Světozor) a byl činný v řadě spolků (Maticе česká, Klub za starou Prahu, Společnost přátel starožitnosti, Jednota čes. filologů, Česko-lužický spolek Adolf Černý v Praze, pak s tit. Spolek přátel Lužice, Spolek českosl. knihovníků, Jednota Svatopluka Čecha, Společnost Jaroslava Vrchlického, Spolek rodáků a přátel Litomyšle v Praze aj.; jako člen výboru Purkyňovy spo-

lečnosti se zasloužil o důstojné oslavy 150. výročí narození J. E. Purkyně). V kulturně-osvětové činnosti (mj. předseda Místní osvětové komise v Praze XIV) pokračoval i za okupace. Za heydrichiády byl 27. 6. 1942, krátce po popravě svého bratra Josefa P., uvězněn v pankrácké trestnici a za několik dní popraven.

Charakter odborné činnosti P. určovala jednak jeho bohemistická a slavistická specializace, kterou uplatňoval především jako editor české literatury 19. století i jako bibliograf, autor materiálových statí, příležitostný referent a též jako překladatel slovanských literatur, jednak jeho kulturněhistorická a vlastivědná orientace, zaměřená převážně na oblast Litomyšlska. Přitom bylo příznačné, že i při volbě literárních témat býval podněcován regionálním zájmem. Tak věnoval soustředěnou pozornost osobnosti a dílu A. Jiráska: pečlivě sestavil a vydal nejprve ve sborníku, pak v rozšířené knižní verzi první autorovu personální bibliografii (*Bibliografie Jiráskova díla*), zahrnující i data o jeho ohlasech; časopisecky pojednával o okolnostech Jiráskova života v Litomyšli a o prototypch jeho postav (Filozofská historie) a později uskutečnil záslužný ediční projekt vytvořením dodatkové řady Jiráskových sebraných spisů, sestávající z prací (drobné prózy, eseje, vzpomínky) původně do souboru spisů nepojatých. Z krajových podnětů vyšlo i P. bibliofilské vydání próz z pozůstalosti H. G. Schauera (s A. Hartlem se P. také zasloužil o uložení torza Schauerových rukopisů a soukromých písemných památek do litomyšlského muzea) nebo vydání děl A. V. Šmilovského, spisovatele spjatého s Litomyšlí svým působením. V řadě dalších edičních počínů byl P. veden badatelským zaujetím pro díla dosud knižně nebo vůbec nepublikovaná a obecně pak snahou šířit národní literaturu (toto P. úsilí vrcholilo v době ohrožení národa v 2. polovině 30. let a počátkem okupace) a získávat pro ni mládež vybranými soubory (např. B. Němcová). Ve volbě vydávaných autorů a titulů se zračí P. zaujetí folklorní a folklorem inspirovanou tvorbou (K. J. Erben, B. Němcová i J. K. Tyl, B. M. Kulda), vztah k májovcům (J. Neruda, V. Hálek), lumírovcům (J. Vrchlický, též knižně dosud nepublikovaná sbírka B. Jelínka Na hrobích a pak i soubor jeho veršů), zájem o autory realistické a speciálně i historické prózy (kromě Jiráska V. Beneš Třebízský, spa-

dá sem i překlad a vydání románového cyklu K. Herloše) a celkově pak entuziasmus pro českou minulost (projevil se i dvěma bibliofiliiemi z díla J. Husa a D. Adama z Veleslavína); mimoto vydával i díla odborná a memoárová (časopisecké práce J. E. Purkyně, dva díly pamětí S. B. Hellera aj.). Na pomezí P. editorského a vykladačského postupu vznikla knížka Z. Hankových památníků, v níž přetisky autentických záznamů doprovodil obsáhlými informacemi o jejich pisatelích, většinou významných osobnostech tehdejší slovenské kultury a literatury. Mimo tuto práci a občasné časopisecké referáty a medailony se slovenskými literaturami zabýval jako překladatel, hlavně z literatury polské, dále chorvatské, slovinské, srbské a ruské, vydal však knižně jen jednu prózu (A. Dygasiński), ostatní drobné překlady časopisecky; podobně i v jeho překladech z němčiny a francouzštiny převážily časopisecké úkazy. Zvláštní oblastí P. tlumočnické činnosti byly adaptace literárních děl určené mládeži, příběhů známých (např. Robinson) i méně známých (v několika případech P. svoji předlohu a jejího autora vůbec neuvedl). – P. vlastivědná aktivita se soustřeďovala k tématu východních Čech a především Litomyšlska, je muž věnoval mistopisné stati (stávaly se též součástí velkých vlastivědných projektů, jakým bylo např. několikavazkové dílo Království české), kulturněhistorická pojednání, zahrnující někdy i stručný literárněhistorický přehled, průvodce a dílčí monotematické studie; k výtvarné tradici kraje se váže portrét litomyšlského rodáka malíře J. Mařáka, studie *O Růžovém paloučku na Litomyšlsku* přibližuje pověstmi opředené památné místo, jež je spjato s osudy českých bratří i s pobyttem Rusů za napoleonských válek.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: F. P. (též Fr. P., Fr. P.) Mirko, F. P. (též Fr. P., Fr., F.) Sehnoutka, F. P. Vávra; Dr. F. P., Dr. P., F. P., F. Pá., Fr. Pá., Pá. ■ PŘÍSPĚVKY in: sb. Alois Jirásek (1921, Bibliografie Jiráskova díla); ČČM (1933); Časopis českosl. knihovníků (1932, nekrology Čeněk Zíbrt, Antonín Podlaha); Časopis Společnosti přátel starožitností českosl. (1925); Česko-lužický věstník (od 1920); Českosl. republika (1925); Čes. lid (1924–25, 1932); Čes. svět (1918); sb. Čtvrtky 1–6 (kroužku přátel prof. J. Voborníka, 1934–41); sb. František Táborský (1928); Horymír (Příbram, 1941 Bibliografie prací O. M. Vyskočila); sb. Jiráskova Litomyšl (1911, stať Litomyšl); Jitřenka (Polička 1908); Krása našeho domova (1910, stať Litomyšl, i sep.); Letem světem;

Lit. rozhledy (1925, 1930–31); Litomyšl. Věstník Klubu přátel a rodáků Litomyšle v Praze (1926–40); alm. Majáles (Litomyšl 1907, Hlasy studentské legie litomyšlské r. 1848 a Hlas z Litomyšle r. 1861); Nár. listy (1929, 29. 6. zvl. příl. k výstavě vých. Čech v Litomyšli s tit. Litomyšl, i sep.); Naše kniha; Nové Čechy (1922); Rozhledy (1935); sb. Sto let ve službách knihy (1935); Světozor (1917–32); sb. Světozor památce Mistra Aloise Jiráska (1930, Jirásek u Ottů); Topičův sborník (1920–26); Venkov (1931); Zlatá Praha (1922); Ženské listy (1918); Ženský svět (1923–24). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře*: Bibliografie Jiráskova díla (1921, rozšíř. vyd. bibliografie vyd. ve sb. A. Jirásek). – *Překlady, adaptace* (převážně pro ml.): A. Dygasiński: V divočině (1925); M. Renard: Muž temna (1931, pseud. Frant. P. Mirko); P. Rainer: Dítě štěstí (b. d., 1931) + Dětská srdce (b. d., 1931); H. Land: Králův levoboček (1932); A. A. Pienaar: Příběhy malého nosorožce (b. d., 1935, podle překl. I. Schulze); Robinsonova osada (1942, podle povídky Hildebrandtovy a přepracování A. V. Humla); – posmrtně: Májová panenka (1945); Smíšek (1945). – *Ostatní práce*: Růžový palouček u Litomyšle (1908, 1921 rozšíř. vyd. s tit. O Růžovém paloučku na Litomyšlsku); Litomyšl a Touloucovy skály (průvodce, 1912); Po troskách české slávy. Hrady, zámky a tvrze české, jich založení, dějiny, pověsti a poklady umělecké 1–3 (1913–20, původně sešitové vyd., s jinými); Litomyšlsko (b. d., 1913 ← sb. Království české, sv. 5, 1912); Julius Mařák (1913); Krásy a památky českého severovýchodu (1919, s jinými ← sb. Království české, sv. 7, 1919); Litomyšl. Průvodce památkami města (1921); Městské muzeum v Litomyšli (průvodce, 1923); Stručný průvodce po Litomyšli (1924). ■ REDIGOVANÉ *časopis*: Českoluzický věstník (1921, s jinými); *almanachy*: Majáles (1907, s J. Pátou), Studentská Litomyšl (1923, s F. Autroutou a V. Kaválkem); *sborníky*: Litomyšl (1929, k výstavě východních Čech v Litomyšli), Litomyšlský student. Naše třída 1896 až 1904 (1934), Čtvrtky 4–6 (4/1936 s B. Vavrouškem a J. Veselým, 5/1939 s J. Pátou a J. Veselým, 6/1941 s J. Mikšem Chanovským a J. Pátou), Jan Ev. Purkyně. 1787–1937 (1937, s J. Psoňníčkovou a F. K. Studničkou, 1937 i franc. a něm. s tit. In memoriam Joh. Ev. Purkyně, v téže redakci); *ročenky*: Litomyšl. Věstník Klubu přátel a rodáků Litomyšle v Praze (1926–40, 8 roč.), Ročenka Kruhu přátel Jaroslava Vrchlického (1939–40); *katalogy výstav*: Výstava děl J. Honsy a J. Šejnosta v Litomyšli... (1910), Stará Litomyšl (1911, k výstavě obrazů a kreseb); *knížnici*: Litomyšlská knihovna (1911–13). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: H. Jireček: Rusové v Čechách (1921); S. B. Heller: Z minulé doby našeho života národního, kulturního a politického 4, 5 (1923); B. Jelínek: Na hrobích (1930) + Básně (1931); K. Herloš: Dcera Piccolominiho 1, 2 (1930) + Slepý hrdina (1930) + Valdštejnova první láska 1, 2 (1930) + Jan Hus (1930) + Poslední Tábora 1, 2 (1930) + Valdštejnovi vrazi 1, 2 (1930) + Za slepým hrdinou (výbor

Josef Páta

* 27. 8. 1886 *Litomyšl*† 24. 6. 1942 *Praha*

Přední slavistický odborník v meziválečném období, specializovaný na lužickosrbskou a bulharskou literaturu, jazyk i kulturu a na vztahovou česko-slovan-skou problematiku, literární a kulturní historik Lito- myšlska; autor odborných a popularizačních statí a článků, též cestopisných črt, editor, překladatel z bulharské, lužickosrbské a slovinské literatury.

Pocházel z rodiny zemědělského dělníka; byl bratrem literárního a kulturního historika Františka P. Od 1896 studoval na vyšším gymnáziu v Litomyšli (žák J. Voborníka, který v něm vzbudil zájem o českou a slovanské literatury) a po maturitě 1904 bohemistiku a moderní filologii se zřetelem ke slavistice na pražské univerzitě (profesoři J. Gebauer, J. Máchal, J. Polívka, J. Vlček), navštěvoval též lužickosrbský lektorát A. Černého; tehdy se v Hlávkově koleji (bydlel tam se svým bratrem) sblížil se slovanskými studenty (mj. navázal trvalé přátelství s Lužickým Srbem J. Brylem). Ve studiu pokračoval jeden semestr na univerzitě v Lipsku, pak hospitoval na univerzitách v Lublani, Záhřebu, Bělehradě a v Sofii. 1909 získal v Praze doktorát (prací *Záměna genitivu za akuzativ v církevní slovanštině a staročestíně*) a aprobaci středoškolského profesora češtiny a němčiny. Od podzimu t. r. do 1918 (s výjimkou dvou válečných let) učil na Českoslovan-ské obchodní akademii v Resslově ul. v Praze. 1914 byl povolán do armády a sloužil jako tlumočník ze slovanských jazyků, 1915 byl pro krátkozrakost zproštěn řadové služby a přidělen do Kaposváru v Uhrách, kde učil válečné invalidy slovanským jazykům a negramotné vojáky číst a psát, sám se učil maďarsky. 1916 byl propuštěn z armády a po návratu do Prahy často přednášel o slovanské problematice, angažoval se také v protirakouském hnutí pražského Sokola (sokolství pak po celé meziválečné období podporoval jako jednu z platforem všeslovan-ské spolupráce). Od září 1918 učil na gymnáziu v Křemencově ul., 1919 dostal dovolenou a věnoval se odborné a organizační činnosti. Od 1918 vedl na min. zahraničí slovanský referát, 1919–21 pracoval jako sekretář Jihoslovanské komise, mimoto byl již od 1917 lektorem bulharštiny na technice a od 1920 na univerzitě, kam byl tento lektorát pře-

z R Slepý hrdina, b. d., 1935); H. G. Schauer: Fantazie (1931); B. Němcová: Babička (1931) + Pan učitel, Domácí nemoc (b. d., 1938) + Chyže pod horami (b. d., 1939) + Karla (b. d., 1939) + Divá Bára a jiné povídky (1940) + Mahulena, krásná panna, a jiné pověsti (b. d., 1940) + V zámku a podzámčí a jiné povídky (1940) + Pan učitel a jiné povídky (1940) + Pohorská vesnice (1940); B. M. Kulda: Honza švec a kupcova dcera (1931) + Bratr a sestra (b. d., 1941); D. Adam z Veleslavína: Knížatům, králům a velikým mocným pánům náleží, aby své bibliotéky aneb libraře měli a na dobré knihy náklady činili (1932); Z Hankových památníků (1934); M. Jan Hus: Knížky proti knězi kuchmistrovi (1935); J. Dolenský: Praha ve své slávě a utrpení 1, 2 (1935–36, 3. dopl. vyd., s jinými); V. Beneš Třebízský: Za české právo (b. d., 1935) + Chvatěrubský kvas (b. d., 1939) + Petr Obrovec (b. d., 1939) + Za dračí korunu a jiné povídky (b. d., 1939) + Z české dědiny (b. d., 1940); J. Vrchlický: Legenda o sv. Prokopu (1936) + Selské balady (1938) + Okna v bouři (1939) + Tři návštěvy na Řípu (1939); Československé řeky (ant. básní, 1937); J. E. Purkyně: Sebrané spisy 2. Práce otištěné v časopisech (1937, s J. Psovníčkovou, F. K. Studničkou); A. Jirásek: Umělecké památky v Litomyšli (1937) + (Dodatková řada Sebraných spisů 1–5): Konec a počátek (1940) + V sousedství a jiné obrázky z hor (1941) + Pro statek otcův a jiné povídky z hor (1941) + Nevolnice (1942) + Andělé boží a jiné obrázky (1943); K. Šroubek: Grand hotel Šroubek (1938); J. Neruda: Pražské povídky a pověsti (b. d., 1938) + Povídky malostranské (1941); K. J. Erben: Zlatá jablka a devět pávic a jiné vybrané báje (b. d., 1939); A. V. Šmilovský: Naš dědeček (b. d., 1939) + Kovářenský pan Antonín (b. d., 1940) + Povídky kmotra Rozumce (b. d., 1941); J. K. Tyl: O skleněném kopci a jiné pohádky (b. d., 1940) + Rozpuštělý Janeček a jiné pohádky (b. d., 1941); V. Hálek: Poldík rumář (b. d., 1941); Popelka Biliánová, K. Chalupa: Z tajů pražských pověstí (b. d., 1946). ■

LITERATURA: V. F. S. (Suk): ref. Bibliografie Jiráskova díla, Střední škola 1922, s. 186; ● ref. překl. A. Dygasiński: F. Grepl, Čes. osvěta 22, 1925/26, s. 547; J. Heidenreich (Dolanský), LidN 24. 2. 1926; J. Karasová, Ženský svět 1926, s. 49 ●; R. (A. Roček): Hankovo slovanské přátelstvo (o P. ed. Hankových památníků), Samostatnost 29. 7. 1927; A. G. (Grund): ref. ed. B. Jelínek: Na hrobích, RA 6, 1930/31, s. 348; Š. J. (Jež): ref. ed. H. G. Schauer, Lumír 58, 1931/32, s. 171; Chb. (V. Cháb): ref. ed. B. Němcová: Pan učitel a jiné povídky, Naše zprávy 1939, č. 79; jd (J. Drda): Deset nových svazků Jiráskova díla (o P. ed. dodatkové řady), LidN 9. 2. 1941; ● nekrology: dr. J. Tichý, ČSPS 51–53, 1943–45, s. 135; J. Š. (Švehla), ČNM 1946, s. 9 ●; J. Lebeda: k 100. výr. narození, Hlas revoluce 1985, č. 13; (as) (V. Havlík): Oběti fašistického teroru. Památce dvou významných filologů (též o J. Pátovi), Pochodeň 26. 6. 1987.

bs, et

místěn. 1922 se na filoz. fakultě habilitoval (na základě práce *Z českého listowanja Jana Arnošta Smolerja*), stal se docentem pro obor slovanské filologie se zvláštním zřetelem k lužickosrbskému jazyku a 1929 mimořádným profesorem (jmenovací dekret dostal až 1933) na nově zřízené katedře lužickosrbského jazyka a literatury. Jako sorabista, bulharista a znalec jihoslovanské problematiky byl činný ve vědeckých a zájmových organizacích, věnoval se rozsáhlé přednáškové a publicistické činnosti. 1907 byl jedním ze zakladatelů společnosti Lužickoserbske towarstwo Adolf Černý (po válce s názvem Česko-lužický a později Českosl.-lužický spolek Adolf Černý v Praze, od 1932 Společnost přátel Lužice), založil a vedl jeho věstník a knižnici; pracoval také v organizacích a časopisech zaměřených na kontakty s bulharskou a jihoslovanskou kulturou (Českosl.-bulharská vzájemnost, Českosl.-jihoslovanská liga), podílel se na založení Slovanského ústavu v Praze. S profesí a kulturní aktivitou souvisely jeho zahraniční studijní pobyty, jednak na slovanském jihu (1906, 1911, 1921–22), jednak v Lužici (1909, 1912, 1920, 1935) i další cesty. Za svou činnost byl jmenován čestným členem zahraničních organizací (Maticе lužická, Kolo lužických spisovatelů aj.). Trvale se také zajímal o kulturní život Litomyšlska, k němuž přispěl přednáškami a publikacemi. Záhy po nacistickém zaboru byl perzekvován, koncem března 1939 mu byly při domovní prohlídce zabaveny rukopisy, od konce dubna nesměl přednášet a v červnu mu byla zakázána veškerá činnost na univerzitě (pokus Bulharska zvrátit verdikt udělením čestného titulu sofijské univerzity a komandérského řádu za zásluhy byl neúspěšný); P. tehdy pracoval publicisticky a věnoval se zejména regionální literatuře. Za heydrichiády byl 9. 6. 1942 zatčen, uvězněn v Terezíně a záhy nato popraven (intervence bulharského státního orgánu v jeho prospěch přišla až po vykonání rozsudku). 22. 4. 1947 byl in memoriam jmenován řádným profesorem lužickosrbského jazyka a literatury s účinností od 1. 5. 1942.

Ke svým základním oborům, lužickosrbské a bulharské literatuře, přistupoval P. jednak jako pozitivisticky školený filolog, jenž přijal faktografickou metodu a podněty ideografického a srovnávacího studia, jednak jako kulturní činitel preferující často popularizační a propagační úkoly. Představa o slovanské jed-

notě a soustavné kulturní spolupráci, utvářená již vlivem učitele A. Černého a rozvíjená v intencích Masarykova realisticko-humanistického pojetí, orientovala P. k širším kulturněhistorickým a aktuálním souvislostem, v neposlední řadě k trvalému sledování historie a soudobé praxe česko-slovanských kulturních kontaktů. V počátcích se zabýval hlavně bulharskou literaturou. Z podnětu J. Polívky zkoumal zejména po jazykové stránce staré bulharské rukopisy a určoval místo a dobu jejich původu, vydal také z fondů sofijské Národní knihovny zloemek evangelistáře z 13. století a opatřil jej obšírným komentářem. Tento typ badatelsky přínosných prací záhy vystřídalý statí a publicistické články o novodobé bulharské literatuře a jejích představitelích (I. Vazov, K. Christov, N. Rakitin, B. Penev, S. Čiligirov, L. Miletič, B. Conev aj.) a pojednání o některých vývojových etapách, zejména o bulharském národním obrození a jeho analogiích s českým hnutím a pak také o literárním dění současném (*Bulharské písemnictví ve 20. století*); zabýval se rovněž bulharským spisovným jazykem. Častým P. tématem se stávaly česko-bulharské kulturní vztahy (zvláště stať *Několik kapitol z dějin styků česko-bulharských*), k jejichž ozřejmení přispěla i pečlivě připravená edice (byla vydána až posmrtně) zpřístupňující korespondenci znalce Bulharska K. Jirečka s jeho strýcem (Vzájemná korespondence J. Konstantina Jirečka a Hermenegilda Jirečka). P. dominantním oborem se však postupně stávala literatura, jazyk a kultura Lužických Srbů. Ač i zde měly jeho práce převážně materiálový nebo zase publicistický charakter, významně napomáhaly ustavení novodobé lužickosrbské literární vědy a u nás stabilizaci univerzitního oboru sorabistiky. Kromě praktických příruček, slovníkové, gramatické, čítankové i vlastivědné, jež byly původně určeny lužickým školám (vyučovací mateřský jazyk se však nepodařilo prosadit), napsal P. množství literárních a kulturních statí a článků, mnohdy i se vztahovou tematikou. Početně jsou mezi nimi zastoupeny referáty a aktuální informace, dále portréty, často tvořené (a to i opakovaně) k jubilejním příležitostem, nebo biografické či bibliografické studie (H. Zejleř, M. Hórník, J. A. Smoleř, J. Bart Čišinský, M. Kósyk, A. Muka, J. Bryl aj.). Vedle nich se objevily i studie mapující oblast historického výzkumu a kritické recepce lužickosrbské literatury či přehled-

né nástiny časových úseků či druhů literární a umělecké tvorby: v nejvýznamnější z těchto prací, nazvané *Úvod do studia lužickosrbského písemnictví*, podal P. kritický přehled dosavadních domácích a cizích prací o lužické literatuře, nastínil také současný literární vývoj (*Lužickosrbské písemnictví ve 20. století*) i profil jednotlivých oblastí (*O lužické literární historii a kritice, Lužickosrbské divadlo*), a vycházejí ze svých sběratelských zkušeností (P. sbírka pohádek a pověstí se dochovala rukopisně), pojednal o lidové slovesnosti. Sumu svých lužických vědomostí uložil do své poslední a ve své době nanejvýš aktuální knihy *Lužice* (na sklonku 30. let nemohla již vyjít), tlumočící fakta vyprávěčsky poutavým a citově laděným podáním, jež v mnohém korespondovalo s jeho ranými cestopisnými črtami z Lužice i z dalších slovanských území. Pro vyšší emocionálně-apeletivní účín využil beletristického ztvárnění i přímo, v dramatizovaném symbolickém obrazu lužického Blanika-Lubína (*Na Lubíně*). P. též publikoval řadu nových dílčích poznatků k vývoji česko-lužických vztahů, k nimž získával materiál z časopisů a archiválií (mj. nepublikovaná korespondence z fondů Nár. muzea v Praze). Přinášel doklady o stycích buditelů (*Z českého listowanja Jana Arnošta Smolerja, Handrij Zejleř a jeho styky s Čechy a Slováky, Lužickosrbské národní obrození a česká účast v něm, Josef Dobrovský a Lužice* aj.), zveřejňoval i drobná fakta svědčící o osobních kontaktech či ohlasu a vlivu českých spisovatelů v Lužici: tak pojednával o F. Palackém, P. J. Šafaříkovi, J. Kollárovi, K. H. Máchovi, F. Douchovi, K. Havlíčkovi Borovském, V. Hálkovi, J. Nerudovi (i obecněji pojatá *Jan Neruda a slovanský svět* aj.), o vztazích J. Vrchlického a básníka J. Barta Čišinského (*Jaroslav Vrchlický a Lužice*), vícekrát o ohlasu Bezručových Slezských písní aj. (kromě časopiseckých pojednání i souhrnná kapitola v *Lužických statích*). Do P. publicistiky se promítal i jeho trvalý zájem o širší slovanský svět (zvl. jihoslovanská kultura) a o dění ve slavistice (mj. knižní portrét *Ludvík Kuba*). – V bohemistické oblasti P. často přecházel od stykových témat k problematice rodného Litomyšlska. Tuto motivaci mají příležitostné články a medailony (M. D. Rettigová, B. Němcová, A. Jirásek, A. V. Šmilovský, J. Voborník, A. Novák, též B. Smetana, rytec H. Svačina, regionální historik A. Tomíček aj.), dále

knižní studie o exulantském tiskaři Václavu Klejchovi z Lažan a o spisovateli pocházejícím z Rychnova n. Kn. P. Blažkovi, poslěze i historické nástiny (*Litomyšl v české literatuře, O umění v Litomyšli a na Litomyšlsku*). Z prací nadkrajového významu byla přínosná zejména P. edice vzájemné korespondence J. Dobrovského s rodinou a přáteli (Dopisy Josefa Dobrovského s B. A. Veršauerem a V. Krčmou). – V mladších letech přeložil P. několik titulů z bulharské, lužickosrbské a slovinské literatury. Byl též spolupracovníkem encyklopedických děl (Masarykův slovník naučný, Nový velký ilustrovaný slovník naučný vyd. A. Dolenským, Ottův slovník naučný nové doby aj.).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Dr. Eustach, L. E. Stach; Jos. P., Jp., J-s. P. ■ PŘÍSPĚVKY in: sb. Adolf Černý (1924); sb. Alois Jirásek (1921); Američan (Cleveland 1933); Archiv für slawische Philologie (Berlín 1925); sb. Arnošt Muka (1924); Bezděz (1930–38); B. Němcová: V grodě i pod grodem (Budyšín 1932, zde úvod: Božena Němcová 1820–1862, i sep.); Bratislava (1928–29; 1929 Z kulturního života Lužických Srbů po světové válce, i sep., 1930 i sep. něm. překl.); Brázda (1941–42); Bulharsko-českosl. vzájemnost (Sofie 1930); Cesta (1919); Čas (1915); ČČM, pokr. ČNM (1914–28, 1937, 1940; 1923 Handrij Zejleř a jeho styky s Čechy a Slováky, i sep.); Časopis Mačić Serbskeje (Budyšín 1918–31; 1927 Ze stawiznow Praškeje Serbowki, i sep., 1928 K. G. Anton wo hornjolužiskich dialektach 1. 1797, i sep., Korla August Jenč, i sep., 1931 Wo započatkach delnjolužiskeje Mačić, i sep.); Časopis pro moderní filologii (1911–42, posmrtně 1946; 1916 Nové příspěvky k životu a dílu prvního bulharského historika a buditele, otce Paisija, i sep., 1923 Neznámé listy lužického buditele H. Lubjenského do Čech, i sep., 1931 Fonografické zápisy lužickosrbské, i sep., 1934 Kde domov můj? v slovanských překladech a obměnách, i sep., 1934 Jan Neruda a slovanský svět, i sep., 1940 O bulharských jazykovědných pracích, zejména mluvnických, i sep.); Časopis Společnosti přátel starožitnosti českosl. (1927, Hanuš Svačina, i sep.); Časopis turistů (1911–41; 1914 Po březích slovanské Sprévy. Z třetí cesty po Lužici, i sep., 1915 Z nedokončené cesty. Úryvek z toulek po moravském Slovácku a uherském Slovensku, i sep., 1920 S jihoslovanskými novináři napříč naší republikou, i sep., 1923 Po desíti letech. Hrst vzpomínek z posledního zájezdu na slovanský jih, i sep.); Česko-bulharski pregled. Česko-bulharský přehled (Sofie 1921); Čes. osvěta (1909); Čes. revue (1928, Teréza Nováková, i sep.); Česko-lužický věstník, pokr. Lužickosrbský věstník (1920–39; 1935 František Mlčoch, i sep.); Českosl. republika (1921, Ivan Vazov, i sep.); Českoslovanské řeky (ant. básní, 1937); Českosl.-bulhar-

ská vzájemnost (1934–40); Českosl.-jihoslovanská liga (1922–24); Českosl.-jihoslovanská revue (1931–40); 1931 Jan Hudec, i sep., 1932 Josef Zdeněk Raušar, i sep., 1934 O Nerudových vztazích k Jihoslovánům); Českosl. obzor (Sofie 1923); Českosl. železničář (1936); Čes. časopis historický (1915, 1940); Čes. lid (1909); sb. Čtvrtky 1–6 (kroužku přátel prof. J. Voborníka, 1932–41; 1934 Voborníkovo literární dílo, i sep.); Demokrat (1933–34); Den (1907–09, 1920); Duch novin (1928–29); encykl. Dvacáté století. Co dalo lidstvu 7 (1934, Bulharské písemnictví ve 20. století, i sep., Lužickosrbské písemnictví ve 20. století, i sep.); Encyklopedie československé mládeže 1, 6 (1. 1929, 6. 1933–34); Etnolog (Lublaň 1937–39); Germanoslavica (1933, Goethe in der Lausitz, i sep.); sb. Handrij Zejleř (1922); sb. Hudba domova. Památník k 100. výročí B. Smetany (1924); Hudební zpravodaj (1936); roč. Chudým dětem (Brno 1932–34; 1932 s tit. Svatopluk Čech, zde S. Čech mezi Slovany, i sep., 1933 s tit. O Janu Nerudovi, zde Lužickosrbská pomněnka. Jan Neruda a Lužice, i sep., 1934 s tit. Kde domov můj?, zde Slovanské ohlasy naší národní hymny); sb. In memoriam Oldřicha Štátného (Litomyšl 1938); sb. I. Dérovci k padesátinám (Bratislava 1934, Slovák Jan Emanuel Dobručský v Lužici, i sep.); sb. Jan Ev. Purkyně. 1787–1937 (1937); Jas (1932–35); Jitřenka (Polička 1906–12, 1936, 1942); sb. Josef Dobrovský 1753–1829 (1929); Jubileen list po slučaj 25-godišnina na slavjanskija sabor v Sofija (Sofie 1935); Jubileen sbornik na slavjanskoto družestvo v Bălgarija 1899–1924 (Sofie 1925); Kalendář železničářů (1942); sb. Karel Hynek Mácha (1937, K. H. Mácha a Lužice); Kde domov můj? Památník věnovaný naší vlasti a hymně našeho národa (1940); sb. Kiril Christov 1875–1935 (Sofie 1935); Kniha vzpomínek na Petra Bezruče a jeho dílo (1937); Kostnické jiskry (1941); Kulturní zpravodaj (1925–26); sb. Les Amis de la Pologne (Paříž 1930, Deux Peintres de la Lusace. Měrcin Nowak – Ante Trstenjak, rozšíř. i sep.); Letem světem (1935–36); Lid. noviny (1925–40); Lid. listy (1928–29); Lípa. Všeslovanská čítanka (1920); Listy filologické (1907–29, 1939–41; 1915 Nové příspěvky k dějinám středobulharského jazyka a písemnictví, i sep.); Lit. rozhledy (1926–31; 1927 Jaroslav Vrchlický a Lužice, i sep.); Literaturen glas (Sofie 1933); Litomyšl. Ročenka Klubu přátel a rodáků Litomyšle v Praze (1926–27); Litomyšl. Věstník Klubu přátel a rodáků Litomyšle v Praze (1935); Loutkář (1927); Lumír (1906–21); Lužica (Budyšín 1912, 1915–16, 1928); alm. Majáles (Litomyšl 1907); Malý čtenář (1915); Měsíčník dorostu Červeného kříže (1922); Mladé proudy (1910); Mladoboleslavské listy (1904, 1910); Modrá revue (1932); Moravskoslezský deník (Mor. Ostrava 1922); Mlynářský obzor (1929); Národ (1918–20; 1920 Lužice a mírový kongres, i sep.); Narodna prosveta (Bělehrad 1921); Nár. listy (1917–41; 1929, 29. 6. zvl. příl. k výstavě vých. Čech v Litomyšli s tit. Litomyšl, i sep., zde stať Litomyšl v čes. literatuře);

Nár. obzor (1935); Nár. politika (1916, 1919–42); Národopisný věstník československý (1908–32); Náš kraj (Čes. Třebová 1937); Naše doba (1921, 1935–38; 1921 Školství a osvěta v Jugoslávii, i sep., 1936 Lužická otázka, i sep.); Naše kniha (1926, 1930–32); Naše řeč (1935); Naše snahy (Litomyšl 1935); sb. Naše styky s Lužicí (1934); Naše věda (1919–22); Nová Praha (1929); Novina (1915); Obzor litomyšlský, pokr. Stráž východu (1906–13); sb. Odcizené části českého státu (1919); Od Trstenické stezky (Litomyšl 1924–42; 1927 Jak naši besedovali. Z dějin společenského života v Litomyšli na sklonku 19. století, i sep., 1928 Antonín Tomíček, i sep., 1931 T. E. Tisovský, i sep., 1932 O umění v Litomyšli a na Litomyšlsku, i sep., 1935 Pomník M. D. Rettigové, i sep., 1940 O našich obecních pečetích, i sep.); sb. Ohlas domova (1924); Orlicko (Choceň 1936); Osvěta (1911–21; 1917 Několik kapitol z dějin styků česko-bulharských, i sep., 1921 Bulharský národní básník Ivan Vazov, i sep.); Osvěta lidu (Pardubice 1910); sb. Památník 7. sletu všesokolského (1920); sb. Památník Světozora na 9. všesokolský slet v Praze (1932); Pestrý týden (1933–37, 1940–41); kal. Pod praporem sokolským (1911); Pochodeň Slovanstva (1933–34); Pokroková revue (1910); Politika (1933); sb. Pozdrav z otčiny (1923); Pravda (Čáslav 1934); Pražský ilustrovaný zpravodaj (1941–42); sb. Prof. dr. Matyáš Murko (1931); sb. Prof. J. V. Mrkvička 1856–1936 (1936); Přehled (1910–11); Radiožurnál (1936, 1938); Reformační sborník (přípraven k tisku 1941, vyd. 1946, Václav Klejch Lažanský, i sep.); Revue des Études slaves (1933); Ročenka Slovanckého ústavu (1931, 1935–36, 1939); Rodna reč (Kazanlak 1928, Interesät u Čechitě kām bālgarskija ezik, i sep.); Rok s Městskou spořitelnou na Král. Vinohradech (1932–39; 1935 O našem prezidentovi /T. G. M./, i sep.); Rozhledy (1932–34); Ruch filozofický (1933); Ruch Słowiański (Lvov 1929–31; 1929 Mato Kósyk, i sep., 1931 Duch współczesnej literatury lużyckiej, i sep.); Samostatnost (1912); Sborníček Jakuba Čišinského (1926); Sborník filologický (1915, 1917); Sborník prací 1. sjezdu slovanských filologů v Praze 1929, 2. Přednášky (1932, Lužickosrbská lidová podání prozaická, i sep.); Sborník prací věnovaných prof. dr. Janu Máchalovi k 70. narozeninám (1925, Z archivu pražské Serbowky, i sep.); Sborník prací věnovaných prof. dr. Václavu Tillovi k 60. narozeninám (1927, České písemnictví v bulharské chrestomatii Vazova-Veličkova r. 1884, i sep.); Sborník prací ze 4. mezinár. sjezdu slovanských geografů a etnografů v Sofii 1936 (Sofie 1938); Sborník v čest na prof. L. Miletiči (Sofie 1933); Sborník výtvarného umění (1934); Slavia (1923–39, posmrtně 1948; 1923 Lužickosrbské národní obrození a československá účast v něm, i sep., 1932 Krátci přehlad lužickoserbskeho narodopisneho džěla, i sep.); Slawische Rundschau (1937–39); Slovanská revue (1934); Slovanská spolupráce (Ml. Boleslav 1934); sb. Slovanská vzájemnost 1836–1936 (1938, Jan Kollár a Lužičtí Srbové, i sep.); sb. Slovanské

spisovné jazyky v době přítomné (1937, Spisovný jazyk bulharský, i sep.); Slované studie. Sběrka statí věnovaných prelátu univ. prof. Josefu Vajsovi (1948, posmrtně); Slované svět (Lublaň 1936); Slované přehled (1907–39; 1910 Z dějin Lužických Srbů v Lipsku, i sep.); Slované sborník věnovaný prof. dr. Františku Pastrnkovi k 70. narozeninám (1923, O studiu lužickosrbského písemnictví v Lužici v 1. pol. 19. století, i sep.); Slovenská miscellanea. Sborník věnovaný A. Pražákovi k 30. výročí jeho literární činnosti (1931, K dějinám Slováků v Lužici, i sep.); Socialistické listy (1920); Sokol (1914–40; 1920 Obnovené hnutí v Jugoslávii, i sep.); Sokolské besedy (1919, 1922); Sokolský měsíčník československé mládeže (1922); sb. Současné divadlo u Slované. Přednášky Slované ústavu v Praze (1932, Lužickosrbské divadlo, i sep.); roč. Spirála (1937); Srbska Lužica (Lublaň 1934); sb. Sto let ve službách knihy (Litomyšl 1934); Stráž čes. východu (Vysoké Mýto 1934–38); alm. Studentská Litomyšl (1923); Studentský časopis (1927, 1933–35); Sveslavenski zbornik (Záhřeb 1930, Slovinská kniha o Bulharsku a Srbsku z r. 1847, i sep.); sb. Sv. Kiril i Metodii (Sofie 1936); Svetoglas. La Voix du Monde (Sofie 1940); Světozor (1921–32); Širým světem (1937); Školský rozhled (1938); Těsnopisná besídka (1911–14); sb. Tvůrcové dějin (1936); Úhor (1929–32); Venkov (1930, 1937, 1939–42, i příl. Neděle; 1939 Smetanova a Jiráskova Litomyšl, i sep.); Věstník ČAVU (1915, 1918); Věstník čes. profesorů (1910, 1920); Věstník Klubu úředníků Živnostenské banky (1935); Věstník Městského muzea v Litomyšli (1938); Věstník sokolské župy jičínské (1938); Věstník sokolské župy Jungmannovy (1934); Věstník sokolský (1922–33, i příl. Sokolský vzdělavatel); Věstník Tylovy obce ochotnické (1930); Vinohradský zpravodaj (1931, O Bulharsku, i rozšíř. sep.); Vlast (1917); Východ (Pardubice 1931–34, 1939); Východočes. kraj (Vysoké Mýto 1908–11); sb. Vzpomínky Hlávkovy studentské koleje 1904–1934 (1934); sb. Z Pelcova kraje (Rychnov n. Kn. 1935); sb. Základy sokolského vzdělání (Rokycany 1920); Zbornik filoloških i lingvističkih studija (Bělehrad 1921); Zbornik lingvističkih i filoloških rasprava A. Beliču... (Bělehrad 1937, Několik poznámek k dnešnímu stavu lužického bádání, i sep.); sb. Zdravica k 50. narozeninám dr. Vojtěcha Měrku (Nitra 1938); Zlatá Praha (1916, 1928–29); Zlatorog (Sofie 1927); Zora (1936); Zprávy podpůrného svazu bývalých českých důstojníků (1940); Zrání (1920); Zvon (1906); kal. Zeleznic slovem i obrazem (1937–39, 1941). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Na Lubině (D 1938, prem. 1937). – *Práce o literatuře, jazyce a kultuře*: Zlomek evangelistáře 13. století sofijské Národní knihovny (č. 397). Studie gramaticko-lexikální (b. d., 1915, též edice); Lužice (kulturněhist. příručka, 1919); Krátká příručka hornolužické srbstiny (b. d., 1920); Serbska čítanka. Lužickosrbská čítanka. Výbor z písemnictví hornolužického s ukázkami dolnolužickými, s výkladem o slovesnosti, s poznámkami a seznamem spisovate-

lů (1920); Kapesní slovník lužicko-česko-jihoslované a česko-lužický (1920); Plovdivsko evangelie. Srednobálgarski pametnik, ot 13 vek (Sofie 1921); Ludvík Kuba (studie se soupisem prací, 1923, rozšíř. vyd. 1926); Úvod do studia lužickosrbského písemnictví (1925, rozšíř. překl. Budyšin 1929); Jan Hejret (portrét, 1928, rozšíř. vyd. 1938); Josef Dobrovský a Lužice. S otiskem deseti dopisů a lužických dodatků k srovnávacímu ruskému slovníku Kateřiny II. (1929); Lužickosrbský malíř Martin Nowak (portrét, 1930); Patrik Blažek (portrét, 1933); Soupis literárních prací prof. dr. A. Muky s výpočtem důležitějších pojednání o něm (1933 ← F. Pastrnek: A. Muka); Výstava bulharské knihy v Národním muzeu v Praze (1934); Lužické statí (1936); Václav Klejch Lažanský (1682–1737) (portrét, 1941); – posmrtně: Lužice (kulturněhist. monografie, 1946, s doplňující kapitolou V. Zmeškala). – *Překlady*: F. K. Meško: Obrázky a povídky (1909) + Víra (1916, in 1000 nejkrásnějších novel, sv. 97); A. T. Strašimirov: Člověk, jenž se nikomu nehodil (1915, in 1000..., sv. 89); N. Šivarov: Pominulý (1916, in 1000..., sv. 92); J. Kubščan: Vojna (1916, in 1000..., sv. 96); A. Domanja: Stručný průvodce po dolnolužických Blatech (1920, i úvod); Ch. Gandev: O bulharském národním duchu a jeho projevech (1934). – *Ostatní práce*: Sokolstvo a Slované (1920, hornoluž. překl. rozšíř. verze Budyšin 1924); Zájezd jihoslované novinářů do Československé republiky ve dnech 3.–17. března r. 1920 (1920); Pomozte jedinému dnes ujařmenému Slovanu v těžkém a nerovném jeho zápase! (leták, 1926); Co má každý vědět o dnešní Lužici (1930, upr. vyd. 1932); Slované a Tyršova myšlenka (1932, s V. Štěpánkem; kap. Slované národní hymny. Nápěvy, původní texty, překlady, i sep.); Litomyšlský student. Naše třída 1896–1904 (1934, ed. F. Pátou); Průvodce Šimkovou síní v Městském muzeu v Litomyšli (1934, s J. Zďárským); Lužice, Československo a Slované. K 30. květnu 1935 (1935). ■ SCĚNICKY. *Překlad*: J. Kubščan: Drak (1937). ■ REDIGOVAL *časopis*: Česko-lužický věstník, pokr. Lužickosrbský věstník (1920–39, od 1921 s V. Zmeškalem); *almanach*: Majáles (1907, s F. Pátou); *sborníky*: Handrij Zejleř (1922), Pozdrav z otčiny (1923, s jinými), Ohlas domova (1924, s jinými), Adolf Černý (1924), Arnošt Muka (1924), Sborníček Jakuba Čišinského (1926), Prof. dr. Matyáš Murko (1931), Dvacáté století. Co dalo lidstvu 7 (1934, s jinými), Naše styky s Lužicí (1934, s V. Zmeškalem), Sto let ve službách knihy (1934), František Mlčoch 1875–1935 (1935), Jak se vaří u Šroubků (1935), Prof. J. V. Mrkvička 1856–1936 (1936), Čtvrťky 5–6 (5/1939 s F. Pátou a J. Veselým, 6/1941 s J. Mikšem Chanovským a F. Pátou); *knížnice*: Česko-lužická knihovnička, pokr. Lužickosrbská knihovnička (1922–39, 25 sv.), Českosl.-bulharská knihovnička (1934–36, 3 sv.). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Ze vzpomínek sokolských (1912); Dr. Jana Gebauera Česká mluvnice pro vyšší školy obchodní a příbuzné ústavy (1913,

rozšíř. vyd. 1920); Z českého listowanja Jana Arnošta Smolerja (Budyšín 1919, též obšírný komentář); Dodawk k českému listowanju Jana Arnošta Smolerja (Budyšín 1922); Bulharské pohádky (1930, překl. J. Hudec); J. Neruda: Hastrman, Svatováclavská mše, Tři králové, O drobotinách (1934); P. Bezruč: Šlezské písně (Budyšín, Praha 1933–35, ed. hornoluž. a dolnoluž. překladů); Dopisy Josefa Dobrovského s B. A. Veršauerem a V. Krčmou (1937, s J. Volfem); Vzájemná korespondence J. Konstantina Jirečka a Hermenegilda Jirečka (1947, do tisku upr. A. Frinta). ■

BIBLIOGRAFIE: V. Zmeškal: Bibliografie prací prof. J. P. o Lužici a Lužických Srbech, sb. Padesát let univ. prof. J. P. (1936); J. Měřcink: Literární dílo prof. J. P. (1906–1936), in J. P.: Lužické stati (1937, též výběr literatury o životě a díle J. P.); A. Frinta: Literární dílo J. P. Bibliografický doplněk, sb. Pardubický kraj. 700 let Litomyšle (1959); M. Tylová: Bibliografický soupis publikovaných prací univ. prof. J. P., in J. Petr, M. Tylová: J. P. (1990, též výběr literatury o životě a díle J. P.). ■ **LITERATURA:** sb. Padesát let univ. prof. J. P. (1936; přísp. J. Hejret, L. Kuba, J. Míks Chanovský, V. Zmeškal aj.); J. Podářil: J. P. a Litomyšl (1976); D. Oulehlová: J. P. Písemná pozůstalost (LA PNP 1989); J. Petr, M. Tylová: J. P. (1990). ■ ● ref. Zlomek evangelistů...: V. Vondrák, LF 1916, s. 146; M. Weingart, ČMF 5, 1916/17, s. 259 ●; M. Weingart: Práce J. P. o lužických věcech (ref. Lužice, ant. Z českého listowanja J. A. Smolerja, Krátká příručka hornolužické srbštiny, Serbska čítanka), ČMF 7, 1919/21, s. 253; ● ref. Serbska čítanka: M. Hýsek, Naše věda 3, 1919/20, s. 237; J. Bednář, LidN 25. 4. 1921; O. Hujer, LF 1922, s. 253 (též ref. Kapesní slovník...) ●; ● ref. Lužice: J. Folprecht, Čes. revue 13, 1919/20, s. 155; Ml. (J. Máchal), ČČM 1920, s. 249 (i ref. ant. Z českého listowanja...) ●; M. Hýsek: ref. ant. Z českého listowanja..., Naše věda 4, 1921/22, s. 113 (k tomu polemika: J. P., Naše věda 4, 1921/22, s. 230; replika M. Hýska, tamtéž, s. 231); K. P. (Paul): ref. H. Zejleř, ČMF 9, 1922/23, s. 182; ● ref. Úvod do studia lužickosrbského písemnictví: O. Heidrich, Nové Čechy 9, 1924/25, s. 127; J. Bednář, LidN 23. 10. 1925; L. Kuba, Českosl. republika 13. 11. 1925; M. Krječmar, Česko-lužický věstník 1925, s. 43; A. Černý, Slovanský přehled 1925, s. 534; K. Paul, ČMF 12, 1925/26, s. 154; E. Hájková, Slovenské pohľady (Turč. Sv. Martin) 1926, s. 120; F. K. (Kovárna), Kmen 1, 1926/27, s. 25 ●; ● ref. Ludvík Kuba: an. (A. Novák), LidN 28. 8. 1926; D. Stránská, Národopisný věstník československý 1926, s. 297; M. Hýsek, NL 31. 3. 1927 ●; jhd (J. Dolanský): ref. Sborníček Jakuba Čišinského, LidN 12. 1. 1927; ● ref. studie Tereza Nováková: an. (A. Novák), LidN 12. 7. 1928; P. Fraenkl, NO 31. 7. 1928 ●; ● ref. rozšíř. lužickosrbské vyd. Úvodu do studia...: K. P. (Paul), ČMF 15, 1928/29, s. 291; A. Černý, Slovanský přehled 1929, s. 300 ●; ● ref. J. Dobrovský a Lužice: A. N. (Novák), LidN 5. 6. 1930; A. Frinta, Slovanský přehled 1930, s. 390; A. Grund, Naše věda 1930, s. 8 ●; ● ref. studie

O umění v Litomyšli a na Litomyšlsku: ne (A. Novák), LidN 15. 4. 1932; m. n. (M. Novotný), LidN 27. 4. 1932; F. X. Harlas, Nár. politika 5. 5. 1932 ●; m. n. (M. Novotný): ref. úvod Božena Němcová, LidN 27. 9. 1932; ● ref. Patrik Blažek: J. Hejret, Nár. politika 6. 10. 1933; an. (A. Novák), LidN 25. 10. 1933 ●; ● ref. studie Jan Neruda a slovanský svět: ill (A. Novák), LidN 29. 6. 1934; F. Sekanina, Nár. politika 8. 7. 1934; A. Frinta, Slovanský přehled 1935, s. 45 ●; J. Heidenreich (Dolanský): Slovanské literatury (též o P. přehledech současné lužické a bulharské literatury), LidN 2. 9. 1934; F. Sekanina: ref. studie Kde domov můj? v slovanských překladech a obměnách, Nár. politika 14. 6. 1936; ● k padesátinám: E. Škorpil, Stráž čes. východu 22. 8. 1936; V. Sís, NL 27. 8. 1936; J. Fiala, Českosl.-bulharská vzájemnost 1936, s. 25 ●; ● ref. Lužické stati: L. Kuba, Nár. politika 10. 4. 1937; K. Krejčí, Demokratický střed 5. 9. 1937; A. N. (Novák), LidN 5. 9. 1937; A. Frinta, Slovanský přehled 1937, s. 325; K. P. (Polák), PL 1. 1. 1938 ●; ● ref. Na Lubině: if. (I. J. Fischerová) (o insc.), NO 4. 12. 1937; jhch (J. Dolanský), LidN 29. 4. 1938; V. Tichý, Střední škola 1938, s. 193 ●; ● ref. ed. Dopisy J. Dobrovského...: F. Sekanina, Nár. politika 25. 12. 1937; B. Jedlička, LidN 10. 1. 1938; A. Grund, ČNM 1939, s. 61 ●; M. Hrubešová: ref. sb. K. H. Mácha (též K. H. Mácha a Lužice), ČMF 24, 1937/38, s. 189; tk (F. Trávníček): ref. Václav Klejch Lažanský, LidN 3. 7. 1941; ● k 3. výr. smrti: Z. Koníčková, Práce 23. 6. 1945; jč (J. Černý), LD 26. 6. 1945; J. Králík, Svob. slovo 27. 6. 1945 ●; ● k 60. výr. narození: Z. Koníčková, Práce 27. 8. 1946; Jos. K. (Kurz), Svob. noviny 27. 8. 1946; K. P. (Polák), PL 27. 8. 1946; V. Zmeškal, Česko-lužický věstník 1946, s. 74 ●; A. Pražák in J. P.: Lužice (1946) + Univ. prof. J. P., Ročenka Slovanského ústavu 12, 1939/46 (vyd. 1947), s. 100; ● ref. Lužice: Z. Koníčková, Česko-lužický věstník 1946, s. 62; A. Sivek, Slezský sborník 1946, s. 240; R. Kalhous, LD 14. 3. 1947 ●; F. Zuman: Dr. J. P. (k 5. výr. smrti), Bezděz 10, 1947/48, s. 5; K. Hradecký in Ozvěny rodných dále (1948); V. Šmilauer: ref. ed. Vzájemná korespondence J. K. Jirečka a H. Jirečka, ČMF 1948, s. 228; Z. Koníčková: J. P. a jeho rukopisy, Od Trstenické stezky 24, 1948/49, s. 65; J. Petr: Vzpomínka na J. P. (k 70. výr. narození), Slovanský přehled 1956, s. 240; Z. Urban in Z dějin česko-bulharských kulturních styků (1957); Z. Koníčková: Litomyšlské motivy v díle J. P., sb. Pardubický kraj. 700 let Litomyšle (1959); D. Hronková in Českosl.-bulharské vztahy v zrcadle staletí (1962, s. 337); ● k 80. výr. narození: F. D. Bulánek, LD 28. 8. 1966; J. V. Bečka, Čes. jazyk a literatura 17, 1966/67, s. 38 ●; J. Petr in Slovanská filologie na UK (1968, s. 271); M. Kudělka in Českosl. práce o jazyce, dějinách a kultuře slovanských národů od r. 1760 (1972, s. 364) + in Českosl. slavistika v letech 1918–1939 (1977, s. 280); Z. Boháč: Pocta bratřím Pátům (o ohlasu díla k nedožitým devadesátinám), Přehled lužickosrbského kulturního života 1977, s. 15; Z. Koníčková: Nově nalezená sbírka lužickosrbských pohádek, pověstí a bajek prof. dr. J.

P., tamtéž, s. 17; J. Petr, M. Kvapil in sb. *Práce z dějin slavistiky* 8, 1981, s. 38, 109; J. Lebeda: *Život a sora-bistické dílo J. P., Slavia* 1983, s. 60 + *Historie prvního lužickosrbského vyd. Slezských písní P. Bezruč, Slavia* 1984, s. 176; ● k 100. výr. narození: J. Podařil, *Nové Svitavsko* 27. 8. 1986; Z. Koníčková, *Bulharsko* 1986, č. 6 ●; (as) (V. Havlík): *Oběti fašistického teroru. Památce dvou významných filologů (též o F. Pátovi), Pochodeň* 26. 6. 1987; J. Petr: *Nad bulharistickým dílem J. P., Slavica Pragensia* 1988, s. 91 + *Vědecká, populárně-vědecká a organizační činnost prof. PhDr. J. P., sb. Práce z dějin slavistiky, sv. 5, 1988*; D. Hronková: *J. P. o bulharské literatuře a česko-bulharských vztazích, Slavica Pragensia* (1988, s. 97); M. Kvapil: *Croatia J. P., sb. Práce z dějin slavistiky, sv. 17, 1994*; A. Kostlán: *Oběti české vědy v době druhé světové války, Akademický bulletin AV ČR* 1995, č. 8, příl.

bs, et

Václav Patejdl

* 28. 10. 1859 *Plzeň*

† 22. 1. 1940 *Plzeň*

Autor humorně laděných povídek z českého venkova, překladatel hlavně dobrodružné literatury pro mládež z angličtiny a francouzštiny.

Otec byl mlynářským stárkem. P. 1871–79 studoval v Plzni na vyšším reálném gymnáziu. 1879–82 vykonával vojenskou službu u dragounského pluku v Dobřanech u Plzně. 1882–1935 pracoval jako sollicitátor v několika plzeňských advokátních kancelářích.

Pro P. původní tvorbu zaměřenou na nejširší okruh čtenářů je charakteristická výrazná idea národní, v jejímž duchu autor vytváří idealizovaný portrét českého člověka v národnostně nenarušeném venkovském prostředí nebo postihuje ideový i charakterový kontrast mezi uvědomělým českým vlastencem z venkovského prostředí a odnárodnělým obyvatelem průmyslového města. P. mlynářské povídky (*Klapy-klapy-klap, Mlýnské historky*) využívají lidových rčení a hovorového jazyka promíseného četnými germanismy profesního mlynářského slangu. Slouží k charakteristice rázovitých figurek, jejichž drobná podivinství, komické nedostatky a směšně působící zevnějšek autor zachycuje se shovívavou laskavostí. Pod komickým vzhledem a za obecně lidskými, a tedy přijatelnými slabostmi P. odha-

luje údajně typické národní vlastnosti jako poctivost, pracovitost a věrnost, které klade jako kontrast k bezcharakternosti zpanštělých úředníků a židovských lichvářů. Idylická vize českého venkova je zejména v *Mlýnských historkách* oslabena vpádem destruktivní pudovosti a brutality v duchu naturalismu. Uvědomělé češství se také stalo základní ideou sentimentálního románu určeného především čtenářkám (*Národu navrácena*), který, situován do prostředí poněmčené plzeňské buržoazie, podává romantický milostný příběh s národnostní zápletkou a její šťastné rozuzlení. Zájem o dobrodružnou literaturu pro mládež P. realizoval původním příběhem bělošských sourozenců v nepřátelském prostředí domorodých indiánů *Mezi rudokožci* i překlady francouzské a anglicky psané literatury.

PSEUDONYM: František Pelikán (překlady J. Ver-na). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie: Mezi rudokožci* (P pro ml., 1884); *Klapy-klapy-klap* (PP b. d., 1885); *Národu navrácena* (R 1904); *Mlýnské historky* (PP b. d., 1911). – *Překlady*: G. Eliot: *Červený mlýn* (1892); H. Drachmann: *Z moře a pobřeží* (1894); J. Hawthorne: *Archibald Malmaison* (1894) + *Perleťový náhrdelník* (1895); Mark Twain: *Humoresky* (1895); E. Boisgilbert (I. Donnelly): *Drama budoucnosti z historie 20. století* (1896); W. H. Maxwell: *Majorovy povídky* (1897); C. Tillier: *Můj ujec Benjamin* (1897); L. Wallace: *Ben Hur* (1898); J. Verne: *Pět neděl v baloně* (1898, pseud. František Pelikán) + *O život (1900) + Země kožišin* (1900) + *Michal Strogov* (1911, pseud. František Pelikán); H. E. Beecher-Stowe: *Strýček Tom aneb Život mezi porobeny* (b. d., 1899); W. E. Gladstone: *Homér* (1911); *Dobrodružství Lišáka Feriny* (1912); Ch. J. Lever: *Dobrodružství Kona Kregana* (1926). ■

mn

Adolf Patera

* 27. 7. 1836 *Hudlice* u Berouna

† 9. 12. 1912 *Praha*

Slavisticky, zvláště bohemisticky orientovaný filolog a znalec starých rukopisů; objevitel a vydavatel staročeských literárních památek, editor korespondence J. A. Komenského a J. Dobrovského.

Vystudoval malostranské gymnázium a poté 1857–61 slovanskou filologii na filoz. fakultě pražské univerzity. 1861 začal pracovat v knihovně Čes. muzea jako pomocník při katalogi-

zaci fondů, 1863 byl jmenován asistentem, 1876 kustodem a 1893 bibliotékářem (tj. ředitelem). Působil též od 1885 jako sekretář Matice české. Podnikl řadu studijních cest po knihovnách a archivech v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, Rakousku, Uhrách a Německu. 1884 mu univerzita v Kyjevě udělila čestný doktorát slovan- ské filologie. Byl členem řady učených společ- ností domácích i zahraničních a Svatoboru; živě podporoval česko-ruské vědecké styky (též ja- ko činitel Ruského kroužku a Jednoty česko- slovenské). 1904 odešel do výslužby. V posled- ních letech života trpěl těžkou oční chorobou. Byl pohřben na Olšanských hřbitovech.

Na počátku své vědecké dráhy pěstoval P. slavistiku (výsledkem tohoto zkoumání jsou především hesla o lužickosrbské literatuře, ji- miž přispěl do Riegrůva Slovníku naučného), záhy se však jeho hlavní zájem soustředil na studium staročeských rukopisů. 1877 si získal renomé důkazem, že většina českých glos ve slovníku Mater verborum, dosud pokládaných za pramen pro poznání českých kulturních dějin 13. století, jsou novodobé padělky. V ná- sledujících čtyřech desetiletích objevil mnoho staročeských literárních děl (Ostrovskou pí- seň, řadu veršovaných legend, jednu z verzí Mastičkáře, Hru veselé Magdalény aj.) a byl jejich neúnavným vydavatelem: vedle knižních vydání (Hradecký rukopis aj.) uložil přes půl stovky edic do časopisů (především do ČČM). Ze záměru zkatalogizovat české rukopisy do- mácích a zahraničních knihoven uskutečnil jen část, především soupis rukopisů pražské metropolitní kapituly. Vydával též rozsáhlé soubory korespondence (J. A. Komenský, J. Dobrovský aj.), které pojímal jako pramen k poznání dějin české vzdělanosti. Staročeské památky P. otiskoval ve spolehlivé transliteraci (popř. ji doplňoval synoptickou transkripcí do novočeského pravopisu), opatřoval svá vydání jednotně uspořádaným komentářem (obsahu- jícím popis rukopisů, rozbor jejich pravopisu a jazyka, soupis dosavadních vydání, případně literaturu předmětu), u některých textů zjistil jejich latinské předlohy. Přesto se už v době, kdy byl na vrcholu vědecké dráhy, jeho edice začaly jevit mladší generaci badatelů jako ne- uspokojivé: „věrné otištění originálu“, jež by- lo P. cílem, začalo zaostávat za zvyšujícími se požadavky na kritiku textu; P. transkripce do novočeského pravopisu antikvoval pokrok v poznání staročeské mluvnice, jehož se dopra-

coval J. Gebauer, P. aparát přestával vyhovovat rostoucím nárokům, které na vybavení kritic- ké edice kladla rozvíjející se jazykověda, lite- rární věda a historie. Hodnocení P. edic na se- be vzalo v 80. letech, ve zjitřeném ovzduší bojů o pravost RKZ, formu příkrých odsudků, na niž nezůstalo bez vlivu, že P., třebaže do vlast- ního naukového sporu zasáhl jen málo, podpo- řil svou autoritou obhájce podvržených pa- mátek; po P. smrti, která dala příležitost bilancovat jeho dílo v klidnější atmosféře, se dostalo spravedlivějšího ocenění faktu, že jeho heuristická i vydavatelská činnost byla pro poznání staročeského písemnictví (a jednoho vý- značného úseku literárního života 17.–19. sto- letí) mimořádným materiálovým přínosem a přes své nedostatky znamenala značný po- krok ve srovnání s edicemi Hankovými, jež po- stupně nahrazovala. Mnohé z P. edic zůstávají dodnes buď jedinými, nebo nejspolehlivějšími vydáními řady nikoli nevýznamných staročes- kých literárních děl.

ŠIFRY: P., -ra (Riegrův slovník). ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach České akademie (1901, 1906); Archiv čes- ký 8 (1888); Archiv für slawische Philologie (Berlín 1880–81); ČČM (1873–1907; mj. 1877 České glosy a miniatury v Mater verborum, s A. Baumem; 1878 Pí- seň staročeská ze 13. století Slovo do světa stворěné, České a starobulharské glosy 12. století v latinském rukopise kapitulní knihovny v Praze; 1879 Staročeský zlomek legendy o Panně Marii; 1880 Staročeské zbytky rozmluvy Panny Marie a sv. Anselma o umučení Páně; 1881 Zbytky staročeských legend o sv. Jiří ze 14. století; 1882 Staročeská píseň o božím těle ze 13. sto- letí, O nově nalezeném rukopise spisů Petra Chelčic- kého, s J. S. Annenkovem; 1883 Rýmované Pravenie o božiem umučenie a o jeho svaté krve prolitie z dru- hé polovice 14. století; 1884 Staročeské zbytky o Ada- movi a Evě ze 14. století, Svaté Maříe s nebes chvála; 1885 Staročeský zbytek rýmovaného Dětinství Ježíšo- va ze 14. století; 1886 O božiem umučení. Staročeské rýmované skládání ze 14. století; 1887 O umučení sv. Jiří, Zbytky staročeských rýmovaných legend o sv. Kateřině a sv. Margaretě; 1888 Drkolenský a muzejní zbytek staročeské rýmované legendy o Jidášovi; 1889 Drkolenský zbytky staročeských her dramatických ze 14. století; 1899 Dopisy J. A. Komenského k Drabíko- vi z let 1664–70; 1903–07 Korespondence a listiny M. Drabíka z let 1627–71; Časopis vlasteneckého muzej- ního spolku v Olomouci (1912–13, Bohemika kapitul- ní knihovny olomucké); České muzeum filologické (1895–1901); Hlas národa (11. 5. 1886 odpověď v an- ketě Rukopis královédvorský); Nár. listy (23. 3. 1886 k RKZ); sb. Památník na oslavu stých narozenin Františka Palackého (1898); Sborník historického kroužku (1911–14, Bohemika různých knihoven);

Věstník KČSN (1887–97); Zapisky imperatorskoj Akademii nauk 31 (Petrohrad 1878, příl., Češkie glossy v Mater verborum, s dodatkem I. I. Srezněvského, i sep.). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře*: Češkie glossy v Mater verborum (1877); Soupis rukopisů knihovny metropolitní kapitoly pražské. První část: A–E (1910, s A. Podlahou; doplňky J. Kejš, Studie o rukopisech 1982, s. 3); Bohemika knížecí dietrichsteinské knihovny v Mikulově (1915). ■ KORESPONDENCE: in sb. Dokumenty k historii slavjanovedenija v Rossii (V. I. Lamanskému z 1866–80, K. J. Grotovi z 1902; Moskva, Leningrad 1948); J. Mudra: Z korespondence A. P. H. Dučmanovi (z 1862–1902), Slavia 1977, s. 164 + Přínos A. P. k lužickosrbsko-ruským stykům (M. Hórnikovi z 1860–78), Slavia 1979, s. 27. ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Das Buch der Prager Malerzeche 1348–1527 (1878, s F. Tádrou); Zbytky rýmovaných Alexandreid staročeských (1881, s M. Hattalou); Hradecký rukopis (1881); Svatovítský rukopis (1886); Žaltář klementinský (1890); J. A. Komenského korespondence (1892); Korespondence Josefa Dobrovského 1. Vzájemné dopisy J. Dobrovského a F. Durycha z let 1778–1800 (1895) + Korespondence 3. Vzájemné dopisy J. Dobrovského a J. V. Zlobického z l. 1781–1807 (1908) + Korespondence 4. Vzájemné listy J. Dobrovského a J. Ribaye z let 1783–1810 (1913); J. A. Komenský: *Theatrum universitatis rerum* (1897, s J. V. Novákem); Žaltář Poděbradský (1899); O svatém Jeronýmovi knihy troje (1903); Čtenie zimního času (1905). ■

BIBLIOGRAFIE: V.: A. P., Světozor 30, 1895/96, s. 443; F. Pastrnek in A. P. (nekrolog), Almanach Čes. akademie 1914, s. 111. ■ LITERATURA: I. I. Srezněvskij: ref. studie Češkie glossy v Mater verborum, Archiv für slawische Philologie (Berlín) 1880, s. 155; ● ref. ed. Zbytky rýmovaných Alexandreid staročeských: an., Ruch 1, 1879/80, s. 569; Elr. (J. Emler), ČČM 1880, s. 574; V. J. Jagić, Archiv für slawische Philologie (Berlín) 1881, s. 669; J. J. Mýcénin (K. I. Černý), Athenaeum 4, 1886/87, s. 222 ●; ● ref. ed. Hradecký rukopis: -rb-, ČČM 1882, s. 132; -b-, Světozor 1882, s. 23 ●; ● ref. o P. edicích ve sledu glos se společným tit. Příspěvky ke kritice a výkladu textů staročeských: M. Opatrný (Hradecký rukopis), LF 1884, s. 412 + LF 1885, s. 287; T. Vodička (Pravenie o božiem umučení), LF 1885, s. 120; A. Kořinec a J. Gebauer (Alexandreidy), LF 1885, s. 269 ●; T. G. Masaryk (s jinými): Materiály k vědeckému posouzení RKZ. Příloha první (mj. o P. názoru na RKZ), Athenaeum 3, 1885/86, s. 215; ● ref. ed. Svatovítský rukopis: an., Hlas národa 13. 6. 1886; V. J. (Jagić), Archiv für slawische Philologie (Berlín) 1887, s. 204; Red. (J. Emler), ČČM 1887, s. 134; J. Pelikán, Hlídka lit. 1887, s. 133; J. J. Mýcénin (K. I. Černý), Athenaeum 5, 1887/88, s. 19 ●; J. Truhlář: Páně P. Umučení a RKZ, Athenaeum 4, 1886/87, s. 90; J. Pelikán a M. Opatrný: Příspěvky ke kritice a výkladu textů staročeských (ed. Hradecký rukopis, Staročeský zlomek legendy o Panně Marii, Svatovítský rukopis), LF 1887, s. 37; J. Truhlář: Dozvuky ke

sporu o RKZ. 1. Pan P. jakožto apogeta RK, Athenaeum 5, 1887/88, s. 250 (srv. ČČM 1887, s. 77); ● ref. ed. Žaltář klementinský: R. (J. Emler), ČČM 1890, s. 309; V. Flajšhans, Athenaeum 8, 1890/91, s. 308; V. J. (Jagić), Archiv für slawische Philologie (Berlín) 1891, s. 276 ●; ● ref. ed. J. A. Komenského korespondence: H. Máchal, Památky archeologické a místopisné 15, 1890/92, s. 559; J. Goll, Athenaeum 9, 1891/92, s. 200; J. Tenora, Hlídka lit. 1892, s. 412; J. V. Novák, Archiv für slawische Philologie (Berlín) 1898, s. 410 ●; ● ref. ed. J. Pelikán: Příspěvky ke kritice a výkladu staročeské Alexandreidy, LF 1892, s. 80; ● k šedesátinám: V., Světozor 30, 1895/96, s. 442; an., Zlatá Praha 1896, s. 562 ●; V. Flajšhans: Novinky v oboru češského jazykozpytu, Osvěta 1897, s. 466 + Nově nalezené zbytky tzv. zlomků epických, ČČM 1901, s. 48; ● k sedmdesátinám: m-, Zvon 6, 1905/06, s. 720; an., Zlatá Praha 1906, s. 515 ●; Z. (Č. Zřbt): ref. ed. Korespondence Josefa Dobrovského 3, ČČM 1908, s. 462; ● ref. Soupis rukopisů knihovny metropolitní kapitoly pražské: F. Slabý, ČMF 1911, s. 471; F. Kameníček, ČMM 1911, s. 362 ●; ● nekrology: an., PL 9. 12. 1912; St. (O. Stránská), Časopis vlasteneckého muzejního spolku v Olomouci 1912, s. 196; K. J. Grot, Novoje vremja (Petrohrad) 12. 12. 1912; -n-, Zvon 13, 1912/13, s. 184; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 1913, s. 167; MilH (M. Hýsek), LF 1913, s. 79; an., ČČM 1913, s. 209; F. Trávníček, ČMF 1913, s. 86; F. V. Vykoukal, Osvěta 1913, s. 233; F. Pastrnek, Almanach Čes. akademie 1914, s. 111; Š. (A. Špaldák), Hlídka 1914, s. 561 ●; ● ref. ed. Korespondence Josefa Dobrovského 4: J. Pekař, ČČH 1914, s. 110; S. Souček, ČMM 1914, s. 323; J. Páta, ČČM 1914, s. 199; P. V. (Váša), LidN 6. a 16. 5. 1914 ●; J. Sedlák: ref. Bohemika kapitulní knihovny olomucké, ČMM 1914, s. 510; Kjk (A. L. Krejčík): ref. Bohemika různých knihoven, ČMM 1915, s. 359; ● ref. Bohemika knížecí dietrichsteinské knihovny v Mikulově: Ml. (J. Máchal), ČČM 1915, s. 461; F. Trávníček, Čes. věda 2, 1915/18, s. 379; V. Novotný, ČMM 1916, s. 139 ●; V. Novotný: ref. Soupis rukopisů knihovny metropolitní kapitoly pražské, ČMM 1923, s. 216; ● k 100. výr. narození: ne (A. Novák), LidN 26. 7. 1936; K. P. (Polák), PL 26. 7. 1936 ●; J. Vilikovský: K staročeským knihám o sv. Jeronýmovi, ČMF 25, 1938/39, s. 22; A. Škarka: Z problematiky českého gotického básnictví. Veršovaná mystická homilie Pláče Marie Magdaleny z Hradeckého rukopisu, ČČH 48–49, 1947–49, s. 30 → Půl tisíciletí českého písemnictví (1986); E. Pauliny: K věku Jagičových a P. glos, Slavia 1959, s. 20; in sb. RKZ. Dnešní stav poznání (1969, ed. M. Otřeba); lč (L. Čuprová) in Československé práce o jazyce, dějinách a kultuře slovanských národů od r. 1760 (1972); O. Leška: Materialy dlja biografii A. A. Potebni, Slavia 1976, s. 47; J. Mudra: Přínos A. P. k lužickosrbsko-ruským stykům, Slavia 1979, s. 27; L. P. Lapteva: Korespondence I. I. Srezněvského a A. P. Příspěvek k historii česko-ruských vědeckých styků v 19. století, Českosl.-sovětské vztahy 11, 1982, s. 97.

jl

Patera

Bohumír Patera

* 15. 9. 1860 *Korkyně* u Příbrami

† nezjištěno

Prozaik a básník, autor didaktické beletrie pro mládež, též metodických příruček a zeměpisných učebnic.

V matrice zapsán Bohumil Josef P. – Pocházel z rolnické rodiny. Studoval v Praze na staroměstské nižší reálce a na učitelském ústavu. Po maturitě 1878 vykonával učitelské povolání v Praze, nejprve na obecné škole u Sv. Štěpána, pak na dalších obecných a od 1888 měšťanských školách, od 1898 byl ředitelem měšťanské školy v Bubnech a od 1903 odborným profesorem na ústavu pro vzdělávání učitelů v Křižovnické ul.; léta působil též jako člen komise pro zkoušky způsobilosti na obecných a měšťanských školách v Čechách. V rámci spolkové činnosti Besedy učitelské vystupoval s přednáškami a v přidruženém Bolzanově odboru, zaměřeném na podporu studujících, zvl. osiřelých synů učitelů, zastával funkci jednatele.

P. pedagogické chápání literatury jakožto zdroje poučení a příkladů mravného chování určovalo jak ráz jeho tvorby, tak jeho práci s literárními texty vůbec. S oblibou užíval prostředků beletrie k poutavějšímu tlumočení různých znalostí, nejčastěji přírodopisných a zeměpisných. V *Přírodopisných obrázcích* (s J. Dolenským) přibližoval dětem život zvířat pomocí běžných antropomorfních prvků (krtek-horník, ježek-středověký válečník, labuť-vodní královna aj.), jež však nerozváděl do polohy příběhu, zůstává pouze v rovině obecné paralely a poučného výkladu. K dospívající mládeži se obracel cestopisnými deníky *Obrázky ze Šumavy* (z Klatov do Železné Rudy) a *Přes Plöckenšteinské pohoří* (z Prachatic přes Plechý, Krumlov až do Hluboké), v nichž záznamy přírodních prožitků doprovázel množstvím zeměpisných i dějepisných údajů. Jejich apelativním rázem (častá oslovení, forma rozhovoru, místy až emfatická líčení přírodních krás) zároveň usiloval získávat čtenáře pro přímé poznávání vlasti. Sbírka veršů, psaná s touž snahou po rezonanci a charakteristicky nazvaná *Ozvěna*, střídá přírodní scenerie a exemplární výjevy ze života dětí, které stejně jako prozaické příběhy *Povídka a pohádek* vyúsťují v moralitu. Vlastní i cizí beletrii uplatňoval P. hojně v metodikách pro vý-

uku přírodopisu a v příručce určené výchově dívek. Mimoto časopisecky zveřejňoval portréty osobností české kultury (Jarý věk, Květy mládeže) a pravidelně v Besedě učitelské posudky literatury pro mládež. Vypracoval také učebnice zeměpisu pro měšťanské školy.

ŠIFRY: Boh. P., Boh. Pat., B. P. ■ PŘÍSPĚVKY in: Beseda učitelská (1881–98); Budečská zahrada (1886, 1888); sb. Hvězdičky (b. d., 1893); Jarý věk (1883–88); sb. Jitřenka (b. d., 1894); Komenský; Květy mládeže (1896–97); Malý čtenář (1887–89); Naši mládeži; sb. Sedmikrásy (b. d., 1892); sb. V den slavný (k 40. výr. panování Františka Josefa I., 1888). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie* (vesměs pro ml.): Přírodopisné obrázky (b. d., 1885, s J. Dolenským); Obrázky ze Šumavy (cestopis, 1889); Ozvěna (BB 1893); Přes Plöckenšteinské pohoří (cestopis, 1893); Povídky a pohádky (1898). – *Ostatní práce*: Metodické výklady, povídky a básničky z oboru přírodopisného 1–5 (b. d., 1884–93, s J. Dolenským); Zeměpis pro školy měšťanské 1–3 (1901–02). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Za domácím štěstím. Sbírka článků o sebevychování, z výchovatelství, z tělovědy a zdravotvědy, o domácím hospodářství a zábavně vzdělávacích (1897). ■

LITERATURA: J. Sokol: ref. Metodické výklady... 2, Beseda učitelská 1884, s. 147; V. Sokolová: ref. Přírodopisné obrázky, tamtéž 1886, s. 36; J. T.: ref. sb. V den slavný, Lit. listy 9, 1887/88, s. 367; ● ref. Ozvěna: T. Mellanová, Beseda učitelská 1893, s. 111; A. Vlas, Hlídka lit. 1893, s. 384. ●

et

František Patočka

* 27. 10. 1836 *Vysoké nad Jizerou*

† 5. 10. 1906 *Praha*

Klasický filolog, editor latinských textů pro potřeby školy, autor bajek s náměty z českých přísloví.

Studoval na gymnáziích v Jičíně, Litoměřicích a v Praze, klasickou filologii absolvoval na pražské filoz. fakultě. Od 1861 byl suplentem ve Slaném, od 1862 působil jako profesor na reálném gymnáziu v Táboře a 1870–72 vykonával funkci okres. školního inspektora na Pelhřimovsku. Od 1873 až do odchodu na odpočinek (1898) vyučoval klasické jazyky a němčinu na reálném gymnáziu na Novém Městě v Praze (ve Spálené, později Křemencově ul.). V Matici české zastával 1883–88 funkci jednatele širšího výboru a v Ústřední matici školské

byl 1884–97 členem výboru. Pracoval také v komisi pro vydání Matičního Brusu. Jako pedagog pomáhal prosazovat nové metody vyučování latiny a řečtiny, a to uplatňováním principů výuky moderních jazyků.

Vedle několika časopisecky otištěných beletristických příspěvků a krátkodobého pokusu o kritickou aktivitu v Literárních listech zůstaly jediným P. původním dílem mládeži určené *České bajky*, sepsané na náměty z českých přísloví. Každá ze 60 bajek je uvozena jedním, dnes už většinou málo známým příslovím. Příběh bajky potom slouží k dokreslení smyslu přísloví. Jejich výklad je zpravidla obšírnější, nemá pregnantnost klasických bajek, vedle zvířat jsou v nich hrdiny i rostliny, nerosty, ba i knihy. Mají působit výchovně, akcentují uměřenost a umírněnost v myšlení i jednání. Pedagogický záměr knihy se projevil i tím, že většinu bajek v závěru provází stručné zobecnění jejich smyslu. – Na základě cizích kritických edic vydával P. pro gymnaziální výuku latinské texty, a to ve výňatcích a s úpravami (úměrně pokročilosti žáků) a v novodobém pravopisu. Podobně k výuce české a německé konverzace upravil Komenského *Orbis pictus*. Sestavil rovněž latinskou mluvnici a v gymnaziálních ročenkách publikoval několik statí k dějinám středních škol v Čechách.

ŠIFRA: π (Lit. listy). ■ **PŘÍSPĚVKY in:** Květy mládeže (1896–97); Listy filologické a pedagogické (1879); Lit. listy (1891–92); Malý čtenář (1896–97); Roční zpráva reálného gymnázia v Táboře (1863); Světozor (1872–84); Výr. zpráva akademie hraběte Straky a jejího soukromého gymnázia v Praze (1900); Výr. zpráva reál. gymnázia na Novém Městě v Praze 2 (1875, 1889, 1896); Zlatá Praha (1886). ■ **KNÍŽNĚ.** *Beletrie:* České bajky (PP pro ml., 1899). – *Ostatní práce:* Stručná mluvnice jazyka latinského (1867). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** *Orbis pictus* v řeči české a německé (konverzační příručka dle J. A. Komenského, 1870); *Cornelii Nepotis liber de excellentibus ducibus exterarum gentium* (1873, upr. pro 3. třídy gymnázia, 1901 rozšíř. vyd. s tit. *Partes selectae* e *Corneli Nepotis libro de excellentibus ducibus et e Q. Curti Rufi Historiis Alexandri Magni Macedonici*; *Chrestomathia latina* (1875); F. O. Novotný: *Latinská cvičebná kniha pro 2. gymnaziální třídu* (2. vyd. 1878); *Titi Livi ab urbe condita librorum partes selectae* (1881); *Slovníček ke Cornelii Nepotovi* (1882, s V. Steinmannem); *Slovník k Titi Livi ab urbe condita librorum partes selectae* (1883). ■

LITERATURA: F. O. Novotný: ref. ed. *Cornelii Nepotis...*, LF 1874, s. 144; F. Grešl: ref. ed. *Titi Livi...*,

LF 1881, s. 319; G. Šuran: ref. ed. *Cornelii Nepotis...* (4. vyd.), LF 1887, s. 290 + ref. *Slovníček...*, tamtéž, s. 294; J. Korec: ref. ed. F. O. Novotný: *Latinská cvičebná kniha...* (6. vyd.), Čes. muzeum filologické 1896, s. 108 + ref. ed. *Partes selectae...*, tamtéž, 1901, s. 388; ● nekrology: F. V. V. (Vykoukal), *Osvěta* 1906, s. 1140; an., *Zlatá Praha* 24, 1906/07, s. 28 ●.

vvk

Jan Patočka

* 1. 6. 1907 Turnov

† 13. 3. 1977 Praha

Fenomenologicky orientovaný filozof, historik filozofie a překladatel filozofických děl; filozoficky pojaté jsou také jeho práce komeniologické, estetické, kulturněhistorické a nečetné studie o novodobé české literatuře.

Syn středoškolského profesora, klasického filologa a průkopníka umělecké výchovy Josefa P. (1869–1952). Studoval na reálném gymnáziu v Praze (mat. 1925) a na Filoz. fakultě UK (obor čeština, francouzština, filozofie; doktorát 1932 prací *Pojem evidence a jeho význam pro noetiku*), 1928–29 v Paříži na Sorbonně a 1932–33 nejprve v Berlíně, pak ve Freiburgu (u E. Husserla, s nímž se stýkal i později; navštěvoval zde i přednášky M. Heideggera). Od 1934 byl středoškolským profesorem v Praze a 1934–38 působil spolu s W. Biemelem jako tajemník Cercle philosophique de Prague, který spoluzaložil. 1937 se oženil; dcery Františka Sokolová (* 1937) je slavistkou a překladatelkou ze slovanských jazyků, Jana P. (* 1939) redaktorkou a divadelní publicistkou a syn Jan P. (* 1945) novinářem, politickým komentátorem. 1937 se P. habilitoval pro obor filozofie na UK prací *Přirozený svět jako filozofický problém* a od téhož roku byl redaktorem časopisu *Čes. mysl*, 1939 se stal členem Kruhu spisovatelů kolem *Kritického měsíčníku*. Koncem 1944 byl pracovně nasazen jako pomocný dělník-tunelář. 1945 byl ustanoven docentem filozofie na Filoz. fakultě UK, kde působil do 1950 (od března 1948 bez možnosti vyučovat), 1947–48 přednášel také na pedagogické fakultě v Brně. Po nuceném odchodu z fakulty se 1950 stal knihovníkem Ústavu T. G. Masaryka a po jeho rozpuštění 1954 nejprve odborným pracovníkem Pedagogického ústavu J. A. Komenského, od 1956 vědeckým

pracovníkem Pedagogického ústavu ČSAV a 1958–68 Filoz. ústavu ČSAV (zprvu jako dokumantátor, později jako vedoucí edice). 1964 získal titul DrSc. prací *Aristoteles, jeho předchůdci a dědicové* a stal se členem Mezinárodního filoz. institutu se sídlem v Paříži. V 60. letech se účastnil četných mezinárodních setkání a jako hostující profesor přednášel na univerzitách v Lovani, Mohuči, Kolíně n. R., Bochumi aj. 1968 byl jmenován profesorem dějin filozofie na Filoz. fakultě UK. 1972 byl penzionován, ale v pedagogické práci pokračoval vedením tzv. bytových seminářů. 1971 mu udělila Vysoká škola technická v Čáchách čestný doktorát, který mohl převzít až 1975 v Praze. 1976 se připojil k protestu proti pronásledování hudebníků skupiny The Plastic People of the Universe a DG 307. Tato protestní akce se stala t. r. podnětem k založení hnutí Charta 77, jehož byl P. jedním z prvních tří mluvčích. V této funkci se v březnu 1977 setkal s holandským ministrem zahraničí při jeho oficiální návštěvě Prahy; po následujících policejních výsleších musel být P. převezen do nemocnice, kde zakrátko podlehl mozkové mrtvici. Pohřben je na hřbitově v Praze-Břevnově. Jeho písemná pozůstalost je uložena v Archivu J. P. při Centru teoretických studií AV ČR a UK.

Rozhodujícím podnětem pro P. filozofii byla Husserlova fenomenologie a Heideggerova filozofie existence. Tyto vlivy orientovaly P. zájem o problematiku přirozeného světa jako světa konkrétního lidského bytí (tak, jak se vyjevuje v původních fenoménech usazených jazykově), v němž je proti stále více se prosazujícím vědeckým objektivacím zachována jednota situované skutečnosti a situovaného člověka (odtud také P. soustavný zájem o problémy dějinnosti a dějin myšlení). Východiska otevřená v habilitační práci *Přirozený svět jako filozofický problém* soustředila P. zájem obecně k otázkám smyslu lidské tvořivosti a s ohledem na proces konstituování tohoto smyslu jako otevřeného a otevírajícího nahlédnutí také k umění. V estetických zkoumáních vycházel P. z fenomenologických bádání (studie o Ingardenově pojetí malířského díla, studie *Prostor a jeho problematika*), ale i z podnětů Hegelovy Estetiky, kterou přeložil (a v předmluvě vyložil). Dvěma studii o Palackého Krásovědě ukázal, že estetické otázky byly Palackému filozofickými otázkami po ur-

čení člověka, jimiž si vypracoval výchozí kategorie pro svou koncepci dějin. Nejvýznamnější P. estetická studie *Umění a čas* reflektuje výtvarné umění, jemuž autor věnoval i několik konkrétněji vymezených statí. Fenomenologicky pojatou P. statí o literárním uměleckém díle (jakožto specifickém využití možností jazyka) je stať *Spisovatel a jeho věc* v souboru *O smysl dneška*. Tento soubor rovněž obsahuje stať o dvojím kulturně-politickém programu českého národního obrození: jazykově nacionálního a obecně mravním. V rané studii *Česká vzdělanost v Evropě* se P. kriticky věnuje úloze literatury v okamžicích národní katastrofy roku 1938 v souvislosti se společenskou funkcí, kterou měla v procesu národního obrození. P. vysoko oceňuje román Bloudění J. Durycha, jehož i v předmluvě k vlastnímu překladu novely Boží duha pro německé čtenáře označil za představitele opozice proti zesvětštění v národě. V pozdější monografické studii poukazuje na příkladnost podnětů duchovního světa J. Čapka na základě analýzy pojmů z Čapkových textů 30. let. Po léta se P. zabýval J. A. Komenským, kterého vyložil jako myslitele na přelomu dvou epoch: proti dobovým konfliktům a roztržtířtosti a proti nastupujícímu kar-teziánskému subjektivismu vycházel Komenský z univerzálního smyslu člověka chápaného v duchu středověkého křesťanství, ale tento smysl vypracoval v novověkém pojetí jako praktický úkol, všestrannou reformu. V umělecké literatuře poutal P. především K. H. Mácha, jehož tvorbu pojal ve studii *Symbol země u K. H. Máchy* jako vyjádření existenciální jednoty „touhy ke světlu a věčného propadnutí zemi, temné hlubině“. Již zde viděl P. u Máchy totožnost neustálého tvoření a ničení Matky-země s podstatou času, jehož problematice věnoval ryze filozofickou studii *Čas, věčnost a časovost v Máchově díle*. V pozůstalosti je uložen fragment rozsáhlé práce *Mýtus u K. J. Erbena z posledních válečných let*. P. recenzoval dvě knihy svého přítele V. Černého, samostatnou studii dále věnoval F. X. Šaldovi, L. Klímovi a také divadelním hrám a povídkám I. Vyskočila. S výjimkou úvahy o faustovském motivu v románu T. Manna se P. ojedinelé studie o cizojazyčných autorech zabývaly divadelními hrami, především antickými tragédiemi. Trvalý zájem o uměleckou literaturu prozrazují kratší i delší pasáže v řadě P. filozofických prací až po poslední dokončenou studii *Kolem*

Masarykovy filozofie náboženství (v souboru *Tři studie o Masarykovi*) s obsáhlou interpretací mravní otázky u F. M. Dostojevského. – Ve svých úvahách o literatuře P. vždy odhaloval problematiku víceméně filozofického charakteru, nikoliv však výhradně běžným způsobem filozofů, kteří vycházejí z myšlenek v uměleckém díle přímo formulovaných, ale především interpretací nepřímého smyslu ztělesněného světem daného díla. Vysoké oceňování umělecké tvorby jakožto výrazu duchovní svobody a v tomto smyslu i morálního apelu dosvědčil P. v závěru svého života prakticky svou účastí na protestu proti pronásledování rockových skupin. Rolí, kterou pak sehrál v hnutí Charta 77 vzniklém z podnětu tohoto protestu, P. naplnil svůj celoživotně postulovaný nárok na vůdčí poslání vzdělance v životě národa.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Filonoos; J. P., jp., JPa., jpat.
 ■ PŘÍSPĚVKY *in*: sb. Acta Comeniana (1970); sb. Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et historica (1963–64, 1971); Akten des XIV. Internationalen Kongresses für Philosophie 2 (Vídeň 1966); Antologie z dějin českosl. filozofie 1 (1963); Archiv für Geschichte der Philosophie (Berlín 1932); Archiv pro bádání o životě a díle J. A. Komenského (1957–61); Archiwum historii filozofii i myśli społecznej (Varšava 1972); sb. Beispiele. Festschrift für E. Fink zum 60. Geburtstag (Haag 1965, Die Lehre von der Vergangenheit der Kunst); sb. Bewusst – sein. G. Funke zu eigen (Bonn 1975); Čes. mysl (1928–48); Českosl. psychiatrie (1961); Čin (1936); Dějiny a současnost (1965); sb. Denken und Umdenken (Mnichov, Curych 1977); sb. De Pétrarque à Descartes 4. Pédagogues et juristes (Paříž 1963); Deutsche Literaturzeitung für Kritik und internationale Wissenschaft (Berlín 1964); sb. Die Welt des Menschen – die Welt der Philosophie. Festschrift für J. P. (Haag 1976); Divadlo (1959–69); 1963 Svět Ivana Vyskočila, 1966 Epičnost a dramatická, epos a drama, 1967 Ještě jedna Antigona a Antigone ještě jednou, 1968 K „ideji Národního divadla“, 1969 Romantismus, romantika, romantický a příbuzné projevy, Dilema v našem národním programu – Jungmann a Bolzano); sb. Durchblicke. M. Heidegger zum 80. Geburtstag (Frankfurt n. M. 1970); sb. Dvacáté století, co dalo lidstvu 7. Z duševní dílny lidstva (1934); sb. Edvard Beneš – filozof a státník (1937); sb. Existencialismus a fenomenológia (Bratislava 1967, Prirodzený svet a fenomenológia); Filoz. časopis (1964–69); sb. Filozofie v dějinách českého národa (1958); Hegel-Jahrbuch (Meisenheim am Glan 1964); sb. Historica I (1959); Hudební rozhledy (1971); sb. Husserl. Expositions and Appraisals (Londýn, Notre Dame 1977); Informační bulletin pro otázky jazykovědné (1963); sb. J. A. Komenský, Wirkung eines Werkes nach drei Jahrhun-

derten (Heidelberg 1970); J. B. Kozák: Přítomný stav etiky (1930); J. Mukařovský: Studie z estetiky (1966, P. překl. z franc. Umění jako sémiologický fakt); Journées d'études (Bredene 1968); Kalendář středoškolského studentstva na rok 1941/42; K. Černý. Katalog výstavy obrazů (1946); Kostnické jiskry (1973); Kritický měsíčník (1938–48); Křesťanská revue (1946–70); 1956 Filozofie dějin v Palackého Krásovědě, Idea božnosti v Palackého Krásovědě); Kulturní tvorba (1967); sb. Kunst und Erziehung (1966); Kvart (1934–36); Kytice (1947); La revue française de Prague (1931); sb. La scienza assediata (Benátky 1977); Les études philosophiques. Nouvelle série (Paříž 1948); Lid. noviny (1940); Listy (1947); Listy (1969); Lit. listy (1968); Lit. noviny (1965–67); Man and World (1976); sb. Nachrichten aus der ČSSR (Frankfurt n. M. 1968); Naše doba (1940–48; 1947 Šalda mezi věcejkem a dneškem); Neue Zeitschrift für systematische Theologie und Religionsphilosophie (Berlín 1973, Der Sinn des Mythos vom Teufelspakt. Eine Betrachtung zu den Variationen der Faustsage, čes. 1991 in Svět a divadlo); Nové knihy (1966–68); Nové školy (1934); sb. Orbis scriptus. Festschrift für Dmitrij Tschizewskij zum 70. Geburtstag (Mnichov 1966); Orientace (1966–69; 1966 Umění a čas, 1967 Ladislav Klíma); Ottův slovník naučný nové doby 1/2–3/2 (1931–35); Pädagogische Rundschau (Ratingen 1970); Pedagogická encyklopedie 1–3 (1938–40); Pedagogika (1954–58, studie o J. A. Komenském); Phaenomenologica (Haag 1976); Phänomenologie heute. Festschrift für L. Landgrebe (Haag 1972); Philosophia (Bělehrad 1936); Philosophische Perspektiven (Frankfurt n. M. 1970, 1972; 1972 Zu Roman Ingardens Ontologie des malerischen Kunstwerks); Postilla Bohemica (Brémy 1975, překl. do něm. J. Durych: Gottes Regenbogen, i předml., čes. in J. D.: Boží duha, 1991); Prager Presse (1938); Prager Rundschau (1932); Program Divadla za branou (1970 A. P. Čechov: Ivanov; 1971 Sofokles: Oidipus, Antigona); Přírodní vědy ve škole (1957); sb. Realita slova Máchova (1967, Čas, věčnost a časovost v Máchově díle); Revue Internationale de Philosophie (Brusel 1939, 1965); Revue philosophique de la France et de l'étranger (Paříž 1949); Revue Universitaire de Science Morale (Ženeva 1970); Ruch filozofický (1933); Řád (1934); Sborník pětadvacíti (1969); Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity. Řada uměnovědná (č. 5, 1961, č. 14–15, 1971); Slavia (1970); Slovo a slovesnost (1936, 1968); Sobota (1936); Sociologický časopis (1969); Sovětská věda – filozofie (1952–55, překl.); Studia filozoficna (Varšava 1958); Studie (Řím 1977); Světová literatura (1967); Štafeta (Prostějov 1969); Tijdschrift voor filosofie (Haag 1976); Travaux du IXe Congrès international de philosophie 10. Actualités scientifiques et industrielles (Paříž 1937); Tvář (1964–65; 1964 Kulhavý poutník Josef Čapek); Univerzita Karlova (1968); Vesmír (1953–70); Věstník ČSAV (1960); Věstník pedagogický (1930); sb. Výchova v zrcadle

pramenů. Příručka k dějinám pedagogiky 1 (1948); sb. *Weltaspekte der Philosophie. Festschrift für R. Berlinger* (Amsterdam 1972); *Wissenschaftliche Zeitschrift der Martin-Luther Universität Halle-Wittenberg. Geschichte-Sprachwissenschaft* (1957); *Die Zeit* (Hamburk 1977); *Život* (1941–42); – posmrtně: *Acta bibliothecalis et informatica* (Opava 1996, jako strojopis 1974); *Cahiers philosophiques* (Paříž 1992); *Comédie-Française – Les Cahiers* (Paříž 1992); *Estetika* (1991, Prostor a jeho problematika); sb. *Kniha Charty* (Kolín n. R. 1977); *Kritický sborník* (1993, Co je kritika, koncept polemického dopisu V. Černému, 1994, 1997–98); sb. *Křesťané a Charta 77* (Kolín n. R. 1980); *Létající ryba* (1990); *Masarykův sborník* (1992); sb. *On Masaryk* (Amsterdam 1988); *Paternoster* (Viedeň 1985); *Perspektiven der Philosophie. Neues Jahrbuch* (Amsterdam, Atlanta 1994); P. Flos: *Mikuláš Kusánský* (1977, překl. pod jm. J. Sokol, s J. Němcem); P. Rezek: *J. P. a věc fenomenologie* (1993); *Proměny* (New York 1982, 1987); sb. *Reason, Action and Experience. Essays in Honor of R. Klibansky* (Hamburk 1979); *Report of the Center for Theoretical Study* (1996); *Souvislosti* (1990); *Studia Comeniana et historica* (1994); *Studia paedagogica* (1993); *Transit* (Viedeň 1991); *Zapis* (Londýn 1978); *Znak* (Krakov 1984). ■ **KNIZNĚ.** *Práce filozofické a kulturněhistorické: Přirozený svět jako filozofický problém* (1936; rozšíř. vyd. s tit. „Přirozený svět“ v meditaci svého autora po třiatřiceti letech, 1970, nedistribováno; 1992 rozšíř. o doslov k franc. vyd., ed. I. Chvatík, P. Kouba); *Edmund Husserl zum Gedächtnis* (Praha 1938, s L. Landgrebem); *Česká vzdělanost v Evropě* (1939); *Filozofie výchovy* (Tábor 1939, rozmnož.); *Dvoji rozum a příroda v německém osvícenství* (1942); *Symbol země u K. H. Máchy* (1944); *Přehledné dějiny filozofie* (1945, rozmnož.); 2. vyd. 1968 jako skripta bez 2. a 3. kap. s tit. *Předsokratovská filozofie*; 3. vyd. bez 2. a 3. kap., dopln. textem Praesokratovská filozofie a s P. opravami z pozůstalosti s tit. *Nejstarší řecká filozofie*, inedit. 1981, 1996, ed. I. Chvatík a P. Kouba); *Praesokratovská filozofie* (skripta, 1946; 1981 in Nejstarší řecká filozofie); *Sokrates* (skripta, 1947; opr. a dopln. vyd. 1977 inedit., 1991, ed. I. Chvatík, P. Kouba); *Platon* (skripta, 1948; opr. a dopln. vyd. 1983 inedit; rozšíř. vyd. 1992, ed. I. Chvatík, P. Kouba); *Aristoteles* (skripta, 1949; 1994, ed. I. Chvatík, P. Kouba); *J. A. Komenský – Nástin života a díla* (1957, s J. Kopeckým a J. Kyráškem); *Aristoteles, jeho předchůdci a dědicové* (1964, též dvě studie o J. A. Komenském); *Úvod do Husserlovy fenomenologie* (skripta, 1966); *O smysl dneška* (1969, náklad zničen; Purley 1987); *Die Philosophie der Erziehung des J. A. Comenius* (Paderborn 1971); – posmrtně: *Kacířské eseje o filozofii dějin* (Mnichov 1980, inedit. 1975; Praha 1990, ed. I. Chvatík, P. Kouba); *Dvě studie o Masarykovi* (Toronto 1980, inedit. 1977; 1991 rozšíř. vyd. s tit. *Tři studie o Masarykovi*, ed. I. Chvatík, P. Kouba); *Negativní platonismus* (1990, ed. I. Chvatík, P. Kouba); *Evropa*

a doba poevropská (1992, z němčiny přel. V. Koubová, ed. I. Chvatík, P. Kouba); *Co jsou Češi? – Was sind die Tschechen?* (1992, z němčiny přel. V. Jochmann, ed. I. Chvatík, P. Kouba); *Úvod do fenomenologické filozofie* (přednášky ze šk. roku 1969/70, 1993, ed. J. Polívka a I. Chvatík); *Tělo, společenství, jazyk, svět* (přednášky ze šk. roku 1968/69, 1995, ed. J. Polívka). – *Překlady*: S. J. Hessen: *Filozofické základy pedagogiky* (1936, s jinými); J. G. Herder: *Vývoj lidskosti* (1941, i předml.); M. Šaginjanová: *Putování po sovětské Arménii* (1952); J. A. Komenský: *Praeceptor gentium – Vychovatel národů* (1955, s J. Bramborou, i usp.) + *Scholarum reformatore pansophicus – Pansofický vychovatel* (1956, i usp.) + *Vybrané spisy 2* (1960, s překl. jiných) + *Via lucis vestigata et vestiganda – Cesta světla dosud hledaná a i nadále vyhledávaná* (1961, s jinými, i usp.); G. W. F. Hegel: *Fenomenologie ducha* (1960) + *Estetika 1, 2* (1966, i předml.); R. Garaudy: *Perspektivy člověka* (1964, s jinými); F. W. J. Schelling: *Výbor z díla* (1977, s jinými, pod jm. M. Sobotka); É. Mireaux: *Život v homérské době* (1980, pod jm. L. Vidman). – *Výbory*: J. P., *osobnost a dílo* (Kolín n. R. 1980, ed. A. Müller); J. A. Komenský. *Gesammelte Schriften zur Comeniusforschung* (Ruhr-Universität Bochum 1981, ed. K. Schaller); *Jan Amos Komenský (2). Nachgelassene Schriften zur Comeniusforschung* (Ruhr-Universität Bochum 1984, ed. K. Schaller); *La Crise du sens 1, 2* (Brusel 1985, 1986, ed. E. Abrams); *Kunst und Zeit. Kulturphilosophische Schriften, Ausgewählte Schriften 1* (Stuttgart 1987, ed. K. Nellen, I. Šrubar); *Świat naturalny a fenomenologia* (Krakov 1987); *Ketzerische Essais zur Philosophie der Geschichte und ergänzende Schriften. Ausgewählte Schriften 2* (Stuttgart 1988, ed. K. Nellen, J. Němec); *Le Monde naturel et le mouvement de l'existence humaine* (Dordrecht 1988, ed. E. Abrams); *Qu'est-ce que la phénoménologie?* (Grenoble 1988, ed. E. Abrams); J. P.: *Philosophy and Selected Writings* (Chicago 1989, ed. E. Kohák, i bibl.); *Náš národní program* (1990, ed. I. Chvatík, P. Kouba); *Die natürliche Welt als philosophisches Problem. Phänomenologische Schriften 1, Ausgewählte Schriften 3* (Stuttgart 1990, ed. K. Nellen, J. Němec); *L'Écrivain, son „objet“* (Paříž 1990, ed. E. Abrams); *L'Art et le temps* (Paříž 1990, ed. E. Abrams); *Liberté et sacrifice. Ecrits politiques* (Grenoble 1990, ed. E. Abrams); *Die Bewegung der menschlichen Existenz. Phänomenologische Schriften 2, Ausgewählte Schriften 4* (Stuttgart 1991, ed. K. Nellen, J. Němec, I. Šrubar); *L'Idée de l'Europe en Bohême* (Grenoble 1991, ed. E. Abrams); *Schriften zur tschechischen Kultur und Geschichte. Ausgewählte Schriften 5* (Stuttgart 1992, ed. K. Nellen, P. Pithart, M. Pojar); *Introduction à la phénoménologie de Husserl* (Grenoble 1992, ed. E. Abrams); *Papiers phénoménologiques* (Grenoble 1995, ed. E. Abrams); *Mí a czech? Esszék és tanulmányok* (Bratislava 1996, ed. I. Chvatík). – *Souborné vydání*: (inedit.) *Archivní soubor prací J. P. (1977–89, 12 dílů v 27*

svazcích; k literatuře 1. d. o 4 sv.: Umění a filozofie, ed. J. Němec, P. Rezek; 12. d. o 5 sv.: J. A. Komenský, ed. R. Palouš; další editoři: I. Chvatík [většina dílů], P. Kouba, J. Michálek, M. Petříček, J. Polívka; Sebrané spisy J. P. (nakl. Oikúmené, od 1996). ■ **KO-RESPONDENCE**: Čtrnáct dopisů Janu Vladislavovi (z 1951–69, inedit., ed. Kwart); (id): Dvanáct listů J. P. do Husserlova rodného města (J. Glivickému z 1965–75), Štafeta 1991, č. 2; Trois lettres de J. P. à Henri Declève, sb. Profils de J. P. (z 1974 a 1976; Brusel 1992); P. Horák: Z dopisů J. P. Robertu Campbellovi do Paříže (z 1946–47 a 1950), Filoz. časopis 1994, s. 903; M. Špirit: Milý Chalupecký (J. Chalupeckému z 1945–47), Revolver Revue č. 29, 1995, s. 75; Z dopisů rodině, sb. Janu P. Sborníček k jubileu (úryvky; 1998, ed. F. Sokolová); Tři dopisy Sergiu Hessenovi (z 1948–49; 1998, ed. V. Goněc). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL**: J. A. Komenský: Vybrané spisy 1 (1958, s jinými); Aristoteles: První analytiky – Organon, 3. část (1961) + Druhé analytiky – Organon, 4. část (1962, s K. Berkou); S. de Beauvoir: Druhé pohlaví (1966); viz též **KNÍŽNĚ**. *Preklady*. ■ **BIBLIOGRAFIE**: J. Němec, D. Souček: J. P. Bibliografie 1928–1996 (1997, s dalšími, včetně sekundární literatury); J. Gruntorád: Archivní soubor prací J. P. (bibl. inedit. edice díla J. P.), Kritický sborník 1992, č. 1; V. Soudilová: J. P.: Komeniana z pozůstatosti, Studia Comeniana et historica, č. 52, 1994; V. Soudilová, K. Novotný: Soupis komeniani J. P., tamtéž. ■ **LITERATURA**: sb. Die Welt des Menschen – die Welt der Philosophie. Festschrift für J. P., Phänomenologica 72 (Haag 1976, ed. W. Biemel); sb. J. P. První skica k podobizně (inedit. 1977, zde též P. texty z období Charty 77); sb. Janu Patočkovi in memoriam. Miscelanea (inedit. 1978); sb. Vzpomínky a pocty (inedit. 1980); sb. Studien zur Philosophie von J. P. (Freiburg, Mnichov 1985, ed. E. W. Orth); I. Dubský: Filozof J. P. (1991); J. M. Esquirol: La filosofia de la crisi europea. La historia como la vida en la responsabilitat: E. Husserl y J. P. (Barcelona 1991); sb. J. P. Philosophie, phénoménologie, politique (Grenoble 1992, ed. E. Tassin, M. Richiz); sb. Profils de J. P. Hommages et documents. Travaux et Recherches 23 (Brusel 1992, ed. H. Declève); sb. La Responsabilité – Responsibility 1992, ed. P. Horák, J. Zumr); E. Kohák: J. P. Filozofický životopis (1993, z angl. orig. přel. J. Moural); P. Rezek: J. P. a věc fenomenologie (1993); sb. J. P. Ästhetik- Phänomenologie- Pädagogik- Geschichts- und Politiktheorie (Cáchy 1994, ed. M. Gatzemeier; mj. W. Biemel: Zu Patočkas Deutung der Kunst); I. Blecha: J. P. a ohlas fenomenologie v české filozofii (1995); sb. Intentionalität – Werte – Kunst. Husserl – Ingarden – P. (1995, ed. J. Zumr); F. Fernandez: J. P. Filosofía en temps de lluita (Barcelona 1996). ■ **Č-YJ** (D. Čyževskij): ref. Přirozený svět jako filozofický problém, SaS 1936, s. 248; ● ref. Česká vzdělanost v Evropě: V. Jiráč, KM 1939, s. 461; F. Kratina, LidN 19. 1. 1940; O. Králík, Výhledy 1940, s. 172; O. Chlup, Naše věda 1943, s. 78 ●; ● ref. Symbol země u K. H. Máchy:

J. B. Č. (Čapek), Naše doba 51, 1943/44, s. 332; K. P. (Polák), Nár. práce 12. 3. 1944 ●; J. Brambora: Dnešní stav komeniologických studií, Archiv pro bádání o životě a díle J. A. Komenského 1960, s. 59; M. Novák: Filozof o moderním umění, Orientace 1967, č. 5; K. Bodlák: Ladislav Klíma po dvaceti letech (polemika s P.), Orientace 1967, č. 6; J. Zumr: K filozofickým sedesátinám (interview), Filoz. časopis 1967, s. 585 + J. P., LitN 1967, č. 22; Istina (Paříž) 22, 1977, č. 2 (věnované J. P.); J. Kořínek, V. Ruml: Nečistě úmysly v rouše „čisté filozofie“, Tvorba 1977, č. 8 → (zkrác.) Ve jménu socialismu a šťastného života proti rozvratníkům a samozvancům (1977, s. 99); (dra): „Skalní“ demokrat, RP 3. 3. 1977 → Ztroskotanci a samozvanci (1977, s. 95); ● nekrology: J. Jedlička, Zpravodaj (Winterthur) 1977, č. 4; J. Hájek, Proměny (New York) 1977, č. 2 ●; D. Kroupa: Život filozofa, sb. Cesty myšlení (inedit. 1979, s. 6); R. Jakobson: Z curricula vitae českého filozofa, Proměny (New York) 1979, č. 2; V. Černý in J. P., osobnost a dílo (Kolín n. R. 1980) + K problematice Charty a o jednom čísle Svědectví (polemika s čl. P. Pitharta Pokus o vlast: Bolzano, Rádí, P. a my v roce 1979, Svědectví 1979, č. 59, s. 445, též polemika s P. pojetím dvojho českého národního programu), Svědectví 1980, č. 60, s. 796 → V zúženém prostoru (1994, s. 348 a 350); E. Kohák in J. P.: Dvě studie o Masarykovi (Toronto 1980); J. Němec: ref. Dvě studie o Masarykovi, Svědectví 1980, č. 62, s. 373; V. Bělohradský in Krize eschatologie neosobnosti. K P. pojetí evropského dědictví (Řím 1981); L. Hrzal: Manipulace s kulturou, Lit. měsíčník 1983, č. 6; V. Havel: Poslední rozhovor, in O lidskou identitu (Londýn 1984, s. 152); J. Novák: Disertace o P. (E. Walter: J. P. – sein Leben und sein Werk), Proměny (New York) 1986, č. 1; W. Biemel in J. P.: Kunst und Zeit (Stuttgart 1987); J. Dresler: J. P. (o jeho jazykovém stylu), Nár. politika (Mnichov) 1987, č. 3; ● ref. Kunst und Zeit: F. P. Ingold, Neue Züricher Zeitung 10. 6. 1988; K. Chvatík, Philosophische Rundschau 1988, s. 316 ●; P. Ricoeur in J. P.: Ketzerische Essays zur Philosophie der Geschichte (Stuttgart 1988); F. Kautman in T. G. Masaryk, F. X. Šalda, J. P. (1990); E. Abrams: Avertissement, in J. P.: L'Écrivain, son „objet“ (Paříž 1990); K. Chvatík: Filozofie umění J. P., Proměny 1990, č. 4 → Melancholie a vzdor (1992); Les Cahiers de Philosophie (Lille) 1990/91, č. 11/12 (věnované J. P.); P. Kouba in J. P.: Tři studie o Masarykovi (1991); Cahiers philosophiques (Paříž) 1992, č. 50 (věnované J. P.); F. Karfik: J. P. dnes, LitN 1992, č. 1; Z. Hrbata: Smysl a význam. Poznámky k jejich použití a vymezení, ČLit 1992, s. 187; J. P. Arnason: Heidegger, P. und die Hermeneutik der Moderne, in Zur philosophischen Aktualität Heideggers 3 (Frankfurt n. M. 1992); L. Hejdánek: P. kritické vidění Masaryka, Reflexe 1992, říjen; M. Petříček jr.: Mýtus v P. filozofii, tamtéž; P. Pithart: ref. Evropa a doba poevropská, Křesťanská revue 1992, s. 205; J. Pechar: ref. Kacířské eseje o filozofii dějin, LitN 1992, č. 14; A. Měšťan: J. P. a Jaroslav Durych o litos-

Patočka

ti a pokání, sb. Rozhlasová univerzita Svobodné Evropy 1 (1993); A. Mokrejš: O možnostech fenomenologie umění, *Estetika* 1993, č. 2; ● ref. Co jsou Češi: J. Hanzal, *LidN* 22. 1. 1993; J. P. Kučera, *Dějiny a současnost* 1993, č. 2; I. Diviš in *Slovem do prostoru* (1993, s. 225); J. Sokol, *Reflexe* 1994, č. 12 ●; F. Karfík: ref. Přirozený svět jako filozofický problém, *Kritický sborník* 1993, č. 1; *Studia Comeniana et historica* 24, 1994, č. 52 (mj. přisp. M. Bayerová: J. P. ve Filozofickém ústavu ČSAV v letech 1958–1968, J. Sokol: Obraz doby v díle J. P.); M. Petříček jr.: Přirozený a nesamozřejmý svět. Portrét J. P., *LidN* 23. 12. 1994; M. Bednář: Postmoderní zacházení s J. P. (polemika s předchozím), *LitN* 1995, č. 7 + in *České myšlení* (1996); F. Karfík: Nad prvním svazkem P. Spisů, *Kritický sborník* 16, 1996/97, č. 3; *Filoz. časopis* 1997, č. 5 (věnované J. P.).

pb, dvo

Michal Silorad Patrčka

* 21. 7. 1787 *Solnice* u Rychnova nad Kněžnou
† 25. 4. 1838 *Jaroměř*

Literát-samouk, autor básní a drobných próz syntetizujících dobově příznačné ideové a stylové prvky; tvůrce populárních humoristicko-satirických „míchanic“ a prvních realistických záběrů ze života české vesnice a maloměsta.

Silorad (psáno i Silorad, Silorád, Sylorad, Sýlorad) je jméno vlastenecké. – Otec byl punčochářským mistrem, později kupcem. Základní vzdělání získal P. v Solnici. Ve 12 letech byl poslán do Králík, aby se přiučil němčině (pravděpodobně tam navštěvoval ještě německou školu), po roce do učení ke kupci v Kostelci n. Orli. Na obchodních cestách se seznámil s vlastenci F. V. Hekem, J. H. Pospíšilem, F. Rajmanem, J. L. Zieglerem aj., kteří měli vliv na jeho národní uvědomění (1810 vystupoval údajně v ochotnickém divadelním souboru v Solnici). 1811 došlo k bankrotu otcova obchodu a k požáru rodinného domu. Otec pak zemřel, P. zůstal s matkou a sestrou bez prostředků a 1812 se odebral do Vídně, kde se marně ucházel o placené místo redaktora Hromádkových Vídenských novin. Seznámil se zde s V. Hankou, který se mu nadlouho stal literárním vzorem a ochráncem, pod jehož vlivem uveřejňoval první literární pokusy (básně v *Prvotinách* pěkných umění, příspěvek do Hankovy sbírky *Dvanáctero písní*) a započal (ale pro nesoustavnost a nedostatečné vzdělání neukončil)

sběr lidových písní na Jaroměřsku. Ještě 1812 se vrátil do Solnice a živil sebe a rodinu jako podomní plátenický faktor; 1814 nastoupil po V. Hankovi na neplacené místo redaktora Vídenských novin, ale pro roztržky s J. N. N. Hromádkem i z hmotných důvodů z Vídně brzy odešel a po marném pokusu uchytit se v redakci Krameriových novin v Praze se 1815 opět vrátil do Solnice. T. r. byl zřejmě na zákrok solnického magistrátu odveden k vojsku (patrně pro *Píseň ponocného* v *Prvotinách* 1813, zesměšňující maloměstskou honoraci). Krátce se zúčastnil jednoho z posledních protinapoleonských tažení a 1816 byl ustanoven učitelem na vojenském výchovném ústavu v pevnosti Josefov. Nové postavení mu umožňovalo věnovat se literatuře i dalším celoživotním zájmům – mnemonice a fyzikálně-mechanickým pokusům. Zajímal se i o přírodní vědy a otázky výchovy (články v čas. Přítel mládeže se hlásil k osvícenskému a filantropickému směru v pedagogice), udržoval kontakty s vlastenci (Zieglerova družina na Královéhradecku) a účastnil se vlasteneckých společenských akcí v Jaroměři. 1823 byl na vlastní žádost propuštěn z vojenské služby jako vojenský invalida (pravděpodobně pro silnou krátkozrakost) a odešel do Jaroměře do rodiny své budoucí ženy (oženil se až 1835); řadu let se bez úspěchu pokoušel získat místo učitele. Hmotné postavení, zvl. po narození dětí, se snažil zlepšit zužitkováním svého mnemonického systému a mechanických vynálezů, jež předváděl na veřejných představeních. Dočasný úspěch ho vedl k rozhodnutí vystoupit zcela z rakouské armády a zřít se vojenského invalidního důchodu. 1825 pobýval krátce v Kutné Hoře, 1827 se přestěhoval k příbuzným do Plzně, aby se s jejich finanční pomocí znovu pokusil uplatnit své vynálezy, ale ještě t. r. se zcela bez prostředků vrátil do Jaroměře. Příležitostně vypomáhal jako korektor v tiskárně J. H. Pospíšila v Hradci Král. (1828–29); 1831 si podal žádost císaři o podporu svých mechanických pokusů, po přezkoušení vojenskou komisí jí však nebylo vyhověno (pro nedostatečný teoretický podklad experimentů). 1835–37 pořádal po českých městech vystoupení s předváděním mnemoniky a mechanických strojů a s deklamací svých veršů a písní, vedle toho se živil výrobou a prodejem šmolky a pomáhal tchánovi v dílně; bídu dovršila povodeň a požár jaroměřského domku, při níž byl zničen všechn P. majetek.

P. byl básníkem-samoukem bez vyššího a systematického vzdělání. Přejal žánry i přízvucný, většinou trochejský verš, typické pro poetiku puchmajerovské školy, později byl ovlivněn poezií ohlasovou, dobovým idylismem a sentimentalismem. Psal a většinou časopisecky uveřejňoval poezii moralistní (epigramy, satirické skladby, veršované bajky, školní a řemeslnické písně) a příležitostnou (např. písně agitující do protinapoleonských válek), alegorické skladby, ódy, veršované hádanky a slovní hříčky. Jeho milostná lyrika prošla dobově příznačným vývojem od „puchmajerovské“ anakreontiky až k romantickým pokusům o ohlasy lidových písní, v nichž jejich prvky (paralela přírodního a lidského světa, personifikace, apostrofa, opakování, prostý slovník) mísil s prvky *biedermeierského* idylismu a sentimentalismu (přehnaná rozněžňelost, motivy zahradních besídek, slz apod.); k autentickému vyjádření citového prožitku se přiblížil v lyrickém cyklu *Vzpomínání na podzimní procházce* zasazeném do rodného kraje a propojujícím milostné motivy s přírodní deskripcí. P. nejvlastněji doménou byly satirické a humoristické verše, do nichž vložil trpkou životní zkušenost drobného měšťana zproletarizovaného poválečným bankrotem. V konkrétních obrazech s použitím živého jazyka (lidová úsloví a přirovnání) karikoval morálku maloměstské honorace (projevy sociální nerovnosti, národní odrodilství aj.). Specifickou formou této P. poezie byly ve své době velmi populární (deklamace na vlasteneckých besedách) a napodobované (K. S. Šnajdr) „míchance“, tj. dlouhé řady čtyřstopých trochejských čtyřveršů, v nichž první dva verše komicky spojovaly představy a myšlenky bez významové souvislosti, zatímco třetí a čtvrtý verš společně satiricky postihovaly některý společenský jev. Časopisecky uveřejňoval P. i prózu, v níž se rovněž odráží přechod od osvícenského racionalismu k *biedermeierskému* idylismu a sentimentalismu, provázený náběhy k realistickému zobrazení dobové skutečnosti. Charakterizuje ji úsilí o srozumitelný, konkrétní a živý jazyk, čerpající ze slovní zásoby i větných vzorců hovorové češtiny. Didaktické žánry, v nichž se vedle působení v duchu křesťanské morálky místy objevuje i společensky cílená satira, jsou tu zastoupeny krátkými ilustrativními příběhy, podobenstvími a mravními průpovídkami (cykly *Hrst šípku*

a *trnek*, *Žluč a med a Bodláčí*, prozaická obdoba „míchance“ *Starý strýc*). Sentimentální prózu představují původní, přeložené nebo upravené povídky, zasazené většinou do pseudohistorického prostředí, jež tvoří pouhou kulisu sentimentalistickému literárnímu modelu. Ojedinele se P. pokusil o žánr idyly (*Milorad*) a podobenství (*Hora*). Přechodné postavení se odráží i v P. prózách s vlasteneckými náměty: zatímco z jeho drobných příběhů o vojenské statečnosti vyznívá zemský patriotismus, naplňuje „snové vize“ o budoucnosti českého národa (*Obraz prozřetelnosti Boží, První večer v nové vlasti*) romantické vlastenectví. Původnější byl P. tam, kde mohl uplatnit svou životní zkušenost a lidové smýšlení. Nesyžetová próza *O Krkonošských horách*, těžící z vlastních poznatků plátenického faktora, tvoří opozici k soudobým sentimentalistickým cestopisným prózám z tohoto kraje (J. M. Ludvík aj.), zaměřeným na líčení přírodních krás a romantických pocitů cestovatele; naproti tomu podal P. mimořádně věcný obraz těžkých životních podmínek prostých lidí i naprosté zanedbanosti jejich vzdělání. Realisticky konkrétní vidění skutečnosti se objevuje i v některých epizodách sentimentální povídky *Václav a Tereza* (popis vesnického prostředí, scény na trhu, příchod drába k sedlákoví, podplácení vrchnosti aj.) a v satirické úvaze o postavení redaktora *Nesnadné volení a zlé zvolení*. Časopisecky uveřejnil P. také dva drobné dramatické texty, jejichž jádrem jsou citové problémy hrdinů a morální aspekt jejich jednání.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Silorád, Sylorad Desetnín (Čechoslav 1820); M. P., M. S. P., S. P. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čechoslav (1820–25; 1822 *Obraz prozřetelnosti Boží*, 1823 *Hrst šípku* a *trnek*); V. Hanka: *Dvanáctero písní* (1815, B *Nástraha*); Dobroslav (1820–23; 1820 *Václav a Tereza*, 1821 *Milorad*, 1822 D *Kaša a Bivoj*, 1823 D *Alexandr a Kyza*); *Dopisovatel pro Čechy a Moravy* (1825, dub.); *Hyllos* (1820–21); *Jindy a nyní* (1829, 1831, 1833; 1829 *Žluč a med*); *Knih zlatá* (1817); *Květy české* (1834–37; 1834 *Bodláčí*, *Starý strýc*, 1835 *Nesnadné volení a zlé zvolení*, 1837 *První večer v nové vlasti*); alm. *Milina* (1825, *Hora*); alm. *Milozor* (1824); *Poutník slovanický* (1826, *Vzpomínání na podzimní procházce*); *Pražské noviny* (dub.); *Prvotiny pěkných umění* (1813–16); *Přítel mládeže* (1823–24; 1823 *O Krkonošských horách*); *Týdeník* (Bratislava, dub.); *Věrný raditel rodičů, dítek, pěstounů a učitelů* (1824); *Vlastenské noviny* (1815); – posmrtně: *Čes. venkov* (1906). ■ KNIŽNĚ. *Básně*: *Zpěv českých bojovníků* (B 1813, nápěv F. Hek); *Písně českých bojovníků*

Patrný

(BB 1815); Píseň ku slavnosti padesátiletého kněžství... Ferdinanda Hansy, čestného kanovníka v Králově Hradci... (B 1818). ■ KORESPONDENCE: A. Rybička: Pomůcky k listáři biografickému (J. L. Zieglerovi z 1828), Světozor 1870, s. 91; D. Halíčková: Listy M. S. P. Václavu Hankovi (z 1815–28), sb. Krkonoše a Podkrkonoší 1963 (1964, s. 369); J. Loužil in Mnemonické a mechanické pokusy M. S. P. (J. L. Zieglerovi z 1828, kanceláři cis. dvora z 1831), Práce Krajského muzea v Hradci Král., serie B, Vědy společenské, sv. 1–2, 1960, s. 39. ■

LITERATURA: J. Loužil: M. S. P. (1956, rukopis, LA PNP); I. Pšeidová: M. S. P. Soupis osobního fondu (LA PNP 1995). ■ M. D. Rettigová: Z Rychnova (o P. předvádění mnemotechniky), Čechoslav 1824, s. 232; P. (J. H. Pospíšil): Ztratili jsme Čecha věrného..., Květy 1838, s. 176; J. K. T. (Tyl): Ještě něco k povšimnutí, Květy 1841, příl. k č. 14, s. 28 → Národní zábavník (1981, s. 568); J. A. Gabriel: Vzpomínka na M. S. P., Lumír 1860, s. 1164; A. Rybička: Druhá vzpomínka na M. S. P., Lumír 1861, s. 156; an. (K. Sabina): Příspěvky k historii českého časopisectví 1. Dobroslav, 2. Milozor, Lit. listy (příl. k NL) 1865, s. 129 → Vybrané spisy 3 (1916, s. 1); -r- (syn Viktorin Patřka): Také jedna upomínka, NL 23., 24. a 26. 8. 1871; V. Kryšpín: Vděčný syn, Malý čtenář 4, 1884/85, č. 4; K. L. Solnický (F. J. Košťál): Hradec Králové a česká literatura. Literární vzpomínky. M. S. P., Hradecký Polaban 1886, č. 6–15; an.: Ze Solnice. Památka M. S. P., Hlas národa 25. 6. 1887; F. J. Košťál: O literárním významu M. S. P., sb. Rodnému městu. Slavnostní spis na počest stoleté upomínky narození českého spisovatele... (1887); an.: Slavnost odhalení pamětní desky M. S. P. v Solnici, Hlas národa 29. 8. 1887; J. Kalousek: M. S. P., Hlas národa 4. 9. 1887, příl. Nedělní listy; A. Jirásek: Na dobřanské faře, Osvěta 1894, sv. 1, s. 147; A. Rybička: Příspěvky životopisné a knihopisné, ČČM 1894, sv. 1, s. 150; V. P.: O M. S. P., Čes. venkov 1906, č. 2; J. B. Novák: Války osvobozovací a naše obrození, ČČM 1914, sv. 2, s. 113; R. Tachorn in Z galerie českých vojáků 1. Z doby probuzení (1926); F. Hajn: M. S. P. jako divadelní ochotník, Samostatnost 1929, č. 48–49; V. Žáček: Válečná píseň Hekova-Patřkova z r. 1813, Rozhledy 1934, s. 29; F. Strejček: Čtyři spisovatelé a jedna myšlenka, Zvon 35, 1934/35, s. 568; ne (A. Novák): Obrozený dadaismus, LidN 18. 5. 1935 + (zsl) Surrealismus před sto lety, LidN 27. 4. 1938; M. Hýsek: Zapomenutý Jiráskův vlastenec, Venkov 26. 4. 1938 → Literární besedy (1940, s. 19); kp (K. Polák): Básník míchanic, PL 24. 4. 1938; J. Mukařovský in Kapitoly z české poetiky 2 (1948, s. 118); V. Menzel: Vzpomínka na M. S. P., sb. Jaroměřsko 1948, s. 17; J. P. (Pácalt): Památník M. S. P., sb. Jaroměřsko 1949, s. 12; J. Vacek: Několik poznámek k životopisu M. S. P., tamtéž, s. 10; J. Loužil: Obrozený literát M. S. P. jako učitel, sb. Hradecký kraj 3, 1959, s. 143 + Mnemonické a mechanické pokusy M. S. P., Práce Krajského muzea v Hradci Král., serie B, Vědy společenské, sv. 1–2, 1960, s. 39;

J. Petryl: „Míchanice“ ve formě kramářské písně, sb. Václavkova Olomouc 1961 (1963, s. 144); J. Skalička: Satira kramářské písně obrozené, tamtéž (s. 146); V. Wolf: M. S. P. – „V Krkonošských horách“, sb. Krkonoše a Podkrkonoší 1963 (1964, s. 146); J. Petryl: Funkční postavení „míchanic“ M. S. P. v národním obrození, sb. Národní obrození severovýchodních a východních Čech. Sborník příspěvků z konference v Hradci Král. 18.–20. 6. 1968 (1971, s. 97); J. Loužil: Příspěvek k sociálněpsychologické typizaci v díle Aloise Jiráska, Literárněvědný sborník PNP (1981, s. 19); L. Kusáková: Český cestopis v časopisech 20. let 19. století, sb. Cesty a cestování v jazyce a literatuře, AUP 11, Studia literaria et linguistica (Ústí n. Lab. 1995); M. G.: Zapomenutý, a přesto velký, Jaroměřské noviny 1996, č. 5; J. Frýzek: M. S. P., sb. Východočeské Athény a Josef Liboslav Ziegler (1997, s. 39); L. Kusáková: K literárnímu dílu M. S. P., tamtéž, s. 52.

lk

Jan Patrný

* 6. 2. 1877 Jaroměř
† 18. 3. 1929 Praha

Dramatik, autor cestopisných fejetonů z domova i ciziny.

Pocházel z rodiny, která vlastnila v Jaroměři obchodní dům a menší továrnu na dřevěné výrobky; po praxi v rodinném podniku a po zkušené v Německu a Francii přesídlil P. 1914 do Prahy a stal se průmyslovým podnikatelem. Pak provozoval dřevařský podnik na jihu Francie (výroba dýmkových polotovarů) a na Korsice (před 1. světovou válkou a ve 20. letech žil v Nizze, kde ve své vile Praga hostil řadu českých umělců a politiků), v Čechách byl (od 1920) spolujednatel továrny na dýmky A. Patrná a syn v Praze-Nuslích. 1926 se vrátil do vlasti a usadil se v Písku. Aktivně působil v Sokole. Zemřel náhle srdeční mrtvicí. Pohřben byl v Jaroměři.

Na sklonku 90. let debutoval P. básnickou sbírkou (verše uveřejňoval v té době i časopi-secky); jistě oživení konvenčního opěvávání radostí i žalů mládí v ní představoval jen tón požívačného vychutnávání života. Po delší odmlce se P. etabloval jako autor divadelních her. Náročnější cíle si položil ve veršované dramatické alegorii *Červený princ*, jejíž ušlechtilý hrdina, toužící stát se vládařem „jasu a svobody“,

přináší tragické oběti v boji s intrikami svých dvořanů a s nepochopením lidu. Obdobná alegoričnost přežívá v pozdější příležitostné aktovce *Svoboda*, určené oslavám republiky. Většinou svých her – od prvotiny *Sokolská láska* i její francouzské adaptace *Amour américain* – však P. navázal na tradiční typ štolbovské situační veselohry s mravoličnými prvky, jejíž schéma promítal do obrazu společensky monděnního prostředí rodin vyšší buržoazie. Jako tematické narušení tohoto stereotypu působí satirická komedie *Apoštol*, založená na střetu z Ameriky importovaných mardenovských teorií obrody „zesláblé lidské duše“ systematickou výchovou k neproblematické činnostem s vžitými představami domácího prostředí. Do hry *Ostříž*, která dokonce měla premiéru v Národním divadle, P. opožděně věnil kdysi dobově příznačný literární typ citově neukojené fatální ženy, rozvracející zde jistoty idylického venkovského života. Dvě rozsmarň stylizované veselohry z druhé poloviny 20. let (*Muži nestárnou* a paralelní *Ženy nestárnou*) už na literární aspirace rezignovaly; zejména první z nich se však stala oblíbeným kusem ochotnického repertoáru a v době protektorátu byla i zfilmována (rež. V. Slavínský), obě pak byly přeloženy brzy po vzniku do němčiny (R. Adler, jevištní úprava O. Pick). Neuvedeny zůstaly komedie Jízdecký oddíl (premiéra v Berlíně 1916 se neuskutečnila pro válečné poměry) a hra Akciová společnost, zadaná Vinohradskému divadlu a psaná pro A. Sedláčkovou v hlavní ženské roli. – Po 1. světové válce uveřejňoval P. v Národní politice fejetony z jižní Francie a Korsiky, které později vytvořily jádro jeho knížky *Potulky za sluncem*; v ní jsou vedle informativně zaměřených článků zastoupeny i drobné prozaické útvary (črta, obrazy, fabulovaná próza), psané se smyslem pro hutný a jazykově kultivovaný výraz.

PŘÍSPĚVKY in: Čes. svět (1916–17); sb. Důvěrné chvíle (1928); Jitřenka (Polička 1897); Komedia (1925); alm. Na nové květy (1898); Nár. osvobození (1924–25); Nár. politika (od 1918); Ročenka Kruhu sólistů. Městské divadlo na Král. Vinohradech (1929); Samostatnost (1928); Světozor (1898–99); Venkov (1925–26); Volné směry (1898); Zlatá Praha (od 1897); Zvon (od 1918). ■ **KNÍŽNĚ**. *Beletrie*: Písně mládí (BB 1899); Červený princ (D 1912); Sokolská láska (D 1913, prem. 1912); *Ostříž* (D 1916, i prem.); *Amour américain* (D, Paříž 1920); *Apoštol* (D b. d., 1926, prem. 1915 v den konání znemožněna cenzurou); *Svoboda* (D b. d., 1926); *Muži nestárnou*

(D 1926, i prem.); *Ženy nestárnou* (D 1927, prem. 1926); *Potulky za sluncem* (FF, PP 1927). ■

LITERATURA: ● Písně mládí: -2b-, Lit. listy 20, 1898/99, s. 344; J. Karásek, Rozhledy 8, 1898/99, s. 915; -a-, Světozor 33, 1898/99, s. 576 ●; ● ref. Červený princ: K. H. Hilar, MR 1912/13, sv. 26, s. 231; R. (V. Cervinka), Zlatá Praha 30, 1912/13, s. 156 ●; ● ref. *Ostříž*: Ot. F. (Fischer), NL 28. 3. 1916; J. H. (Hilbert), Venkov 28. 3. 1916; jv. (J. Vodák), LidN 29. 3. 1916; H. Jelínek, Lumír 1916, s. 237; ALAP (A. Procházka), MR 1916, sv. 30, s. 133 ●; an.: J. P., Album reprezentantů všech oborů veřejného života československého (1927, s. 507, 1075); ● ref. *Muži nestárnou*: E. Konrád, Cesta 8, 1925/26, s. 403; K. Š. (Štorch), RA 1, 1925/26, s. 106; vr. (Vl. Ryba), PL 24. 3. 1926; J. H. (Hilbert), Venkov 24. 3. 1926; H. Jelínek, Lumír 1926, s. 165; J. P., Českosl. divadlo 1926, s. 126 ●; ● ref. *Ženy nestárnou*: J. P., Českosl. divadlo 1926, s. 312; A. V., RA 2, 1926/27, s. 82 ●; an.: J. P., Švejdvův divadelní věstník 1928, č. 4; O. Š. M. (Štorch-Marien): ref. *Potulky za sluncem*, RA 4, 1928/29, s. 224; ● nekrology: an., Nár. politika 19. 3. 1929 (odpol. vyd.); an., NL 19. 3. 1929 (večerní vyd.); M. Novotný, Cesta 11, 1928/29, s. 411; O. Š. M. (Štorch-Marien), RA 4, 1928/29, s. 265; E. Konrád, sb. Nové české divadlo 1928–1929 (1929, s. 115) ●; s.: Jubilea šedesátých narozenin..., Nár. politika 6. 2. 1937; J. Uhlíř: J. P., sb. Minulostí Jaroměře 1 (1968, s. 245); O. Štorch-Marien in Ohňostroj (1969, s. 266); F. Černý in Šel zahradník do zahrady (1971, s. 184, 190); J. Uhlíř: k 120. výr. narození, Jaromeřský a josefovský zpravodaj 1997, č. 2.

//

Emil Pauer

* 4. 7. 1861 *Červený Hrádek* (Bečváry-Č. H.)
u Kolína

† 21. 12. 1936 *Praha*

Autor epických skladeb, příležitostné lyriky i básnických próz.

Syn hospodářského správce v Červeném Hrádku. Po maturitě na reálce v Kutné Hoře (1879) studoval pražskou techniku a získal titul inženýra chemie. Pracoval jako vládní rada finanční správy a technické finanční kontroly, později jako šéf technické kontroly v akciovém pivovaru na Smíchově.

P. básnickou tvorbu charakterizovaly především rozsáhlejší epické básně v lumírovském duchu a úsilí o formální vytříbenost. Skladby knihy *Dva sny erotické* (*Vraní skála*, *Liliana*) traktovaly formou balady a romance historic-

Paukner

ké látky, v nichž milostná vášeň rozpoutává drama zrady, trestu a smrti, nadpozemská čistota překonává neodvratitelnost temné věštby. Rovněž P. časopisecká produkce zahrnovala zejména epické verše, zpracovávající s patosem a v sentimentálním a často pohádkovém ladění opět příběhy z rytířského středověku, pověsti, antické a za války též vlastenecké náměty a využívající exotické, titánské, sociální aj. motivy; dále milostnou a meditativní lyriku, ojedinele i básnické prózy. Sbírka veršů *Reflexe minulosti*, poctěná 1917 cenou ČAVU, zůstala nevydána.

PŘÍSPĚVKY in: sb. *Důvěrné chvíle* (1928); *Květy* (1907–12); *Máj* (1904–14); *Osvěta* (1909–17); *Ruch* (1914); *Topičův sborník* (1917, 1920); *Vzlet* (1918–19; 1918 B Satanova píseň); *Zlatá Praha* (1911–17); *Zvon* (1907–31); *Ženský obzor* (1929).

■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Dva sny erotické (BB 1909). ■ LITERATURA: ● ref. Dva sny erotické: F. Sekanina, *Zvon* 10, 1909/10, s. 253; F. V. Vykoukal, *Osvěta* 1910, s. 253 ●; -pa- (F. S. Procházka): k sedmdesátinám, *Zvon* 31, 1930/31, s. 615.

iz

František S. Paukner

* 24. 12. 1877 *Ickovice* (Kučeř-Jickovice) u Milevska
† 9. 9. 1937 *Praha*

Prozaik a dramatik čerpající témata převážně z úřednického prostředí, též z rodného Zvíkovska; autor prací o daňových otázkách.

Pocházel z rolnické rodiny. 1888–96 studoval na gymnáziu v Písku, po maturitě se stal berním úředníkem; od 1918 byl ředitelem daňového odboru min. financí. Ve svém oboru se záhy uplatňoval jako autor odborných prací a organizátor, zejména v úřednickém spolku Strany státoprávně pokrokové, pak i ve spolcích dalších (1917 vystoupil s obhajobou práv zaměstnaných žen letákem *Zrušte celibát učitelek a státních úřednic*), později i jako redaktor časopisů. 1915 zorganizoval Čes. literární sdružení, pro něž však nezískal žádnou významnější osobnost a v jehož orgánu *Literární listy* (kromě rozmnoženého propagačního čísla vyšla jen dvě čísla tištěná) zveřejňoval kromě *beletrie* převážně jen invektivy namířené proti praxi soudobých časopisů a nakladatelů. Poté

působil v krajinských organizacích, především ve spolku Milevsko (předseda a redaktor čas. *Milevský kraj*), dále v milevském Muzejním spolku, ve Svazu rodáckých spolků z Povltaví a Posázaví aj. Při této činnosti se sprátelil s krajanem historikem a etnografem Č. Zíbrtem.

Většinu svých próz podával P. jako vzpomínkovou rekonstrukci nebo svědecký záznam skutečností, které prožil a pozoroval při výkonu povolání nebo v prostředí rodné vesnice na Zvíkovsku. Reminiscencemi na studentské mládí zahájil řadu těchto zpola autentických, zpola fiktivních příběhů již povídkový debut *Zmařené duše*. V následujících cyklech „úřednických vzpomínek“ (*Z úhoru a suchopáru*, *V poutech a otroctví*) dokumentoval P. kriticky, někdy i s pokusem o satiru, situaci státních úředníků v monarchických i republikánských poměrech, sociální a společenskou inferioritu nižších služebních kategorií, zneužívání moci nadřízenými atd. (P. zde vystupuje jako jeden z aktérů pod jm. Sudony). Profesní problematiku zpracoval i komediálně (*Ve volném vzduchu*) a v humoreskách (*Náhody a nehody*), které jsou nadto rozšířeny o náměty ze života pražského předměstí a z oblasti komunální správy a dopravy. Prózy druhé tematické linie, čerpající z rodného Zvíkovska (*Pod Zvíkovem na zápraží*), navozují ovzduší sousedských besed s vyprávěním místních událostí, jež ústní tradice postupně přetvořila v pověsti a báje. V jediné povídce pro děti o sluníčku sedmítečném *Linka a její život* navázal P. na příklad J. Karafiáta. – V literatuře jsou ještě uváděny hry *On má strýčka* (1930), *Oběti* (1933) a kniha próz *Za pravdu a právo* (1935).

PSEUDONYMY: A. E. Sudony, Benno, F. P. Sudony, Sudony. ■ PŘÍSPĚVKY in: Berní úředník Republiky československé s příl. Berní a daňový rádce (1927–35); Českosl. berní úředník (1923–27); Čes. lid (1914, 1927, 1932); *Hlasy z Povltaví* (Sedlčany); *Lit. listy* (1915); *Máj*; *Milevský kraj* (1931–35); *Otavan* (Písek); *Právo lidu* (1905); *Věstník min. financí Republiky československé*; *Zvon* (1933–35). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: *Ve volném vzduchu* (D b. d., 1912); *Zmařené duše* (PP b. d., 1917); *Z úhoru a suchopáru* (PP 1919); *Náhody a nehody* (PP 1920); *V poutech a otroctví* (PP 1923); *Pod Zvíkovem na zápraží* (PP 1927); *Linka a její život* (P pro ml., 1933). – *Ostatní práce*: Členové komisí odhadních (1907); Osobní daň z příjmu, jakož i kterak sepisovati příznání k dani této (1907); Všeobecná daň z výdělku (1908); Daňový slovník (b. d., 1915); Daňové úlevy v době válečné (1916); Daň z válečných zisků

(1917); Zrušte celibát učitelů a státních úředníků (leták, 1917) a další práce o daňových otázkách, některé pod pseud. F. P. Sudony. ■ REDIGOVAL *časopisy*: Lit. listy (1915), Věstník min. financí Republiky československé (1921–27, s jinými), Českosl. berní úředník (1923–26), Milevský kraj (1931–35), Berní úředník Republiky českosl. s příl. Berní a daňový rádce (1934–35). ■

LITERATURA: A. V.: Dostalo se nám do ruky... (kritika Lit. listů), NL 28. 11. 1915, příl.; J. M. (Malý): Spisovatel F. S. P. padesátníkem, Otavan 11 (46), 1927/28, s. 172; ● ref. Pod Zvíkovem na zápraží: Č. Zíbrt, ČL 29, 1928/29, s. 44; -och- (F. S. Procházka), Zvon 29, 1928/29, s. 195 ●; drb. (J. Borecký): ref. Linka a její život, Zvon 37, 1936/37, s. 307; J. Malý: Za F. S. P., Samostatnost 1937, č. 36.

et

Karel Paul

* 24. 9. 1883 Praha

† 30. 7. 1963 Praha

Slavista a bohemista, zabývající se zejména životem a dílem P. J. Šafaříka; vedle české literatury se věnoval převážně literatuře jižních Slovanů.

Syn úředníka pražského magistrátu. Studoval na pražském Akademickém gymnáziu (mat. 1902), poté podnikl cestu na slovanský jih a až v letním semestru 1903 se zapsal na filoz. fakultu české univerzity na obor čeština a francouzština. Jeho vysokoškolskými učiteli českého jazyka byli J. Gebauer, J. Polívka a E. Smetánka, staroslověnštiny F. Pastrnek, navštěvoval lektorské kursy několika jazyků, mezi nimi i hornolužičtiny u A. Černého. Šestý semestr (1905) absolvoval v Paříži na Faculté des lettres a t. r. publikoval svůj první článek v Meziaktí. Studium dokončil v Praze letním semestrem 1906, doktorskou práci *List z nebe poslaný ve slovanských literaturách* obhájil 1909 (doplněna in Národopisný věstník československý 1917–18). Ve šk. roce 1909/10 začal vyučovat češtinu a francouzštinu na Čes. reálce v Praze na Novém Městě, 1911 byl přeložen do Ml. Boleslavi na vyšší reálku a získal řádnou profesuru. Své slavistické práce zveřejňoval ve výročních zprávách školy a spolupracoval s Mladoboleslavskými listy. 1918 byl přeložen na Čes. státní reálku v Praze 2 v Podskalí. Ve šk. roce 1919/20 dostal dovolenou na vědeckou práci

a věnoval ji především archivnímu studiu, které nezanedbával ani za svých cest do slovanských zemí (1921 v Záhřebu). Od šk. roku 1923/24 vyučoval češtinu i na Vysoké škole obchodní a od 1929/30 také na Svobodné škole politických nauk. Na reálce učil až do 1941, kdy byl předčasně penzionován. Po reaktivaci v červnu 1945 učil už jen ruštinu, zároveň působil jako suplující profesor na Vysoké škole hospodářských nauk při Vysokém učení technickém. Po svém penzionování (1951) se stal externím pracovníkem Slovenského ústavu ČSAV, kde dokončil své téměř celoživotní dílo – monografii o P. J. Šafaříkovi. Po celý život měl také vřelý vztah ke Slovensku, vedle odborné literatury české recenzoval i slovenskou odbornou literaturu. – Pohřben byl na Olšanských hřbitovech v sousedství hrobu P. J. Šafaříka.

Zpočátku se P. zabýval hlavně slovanskými jazyky, a to v těsné návaznosti na vlastní pedagogickou činnost. Aby prohloubil vyučování slovanských jazyků, uspořádal příruční slovníček chorvatštiny a slovinštiny (Československo-jihoslovenská liga 1923) a vydal dvě povídky L. K. Lazareviće v chorvatském znění a opatřil je úvodem, slovníčkem, označil přízvuky a doplnil gramatickými poznámkami. Zaujal ho rovněž představitel chorvatského obrození L. Gaj a jeho svazky s Čechoslováky (ČČM 1922). Jako literární historik soustředil P. svou hlavní pozornost na život a dílo P. J. Šafaříka. Zprvu se zabýval jeho korespondencí s B. Kopitarem (ČMF 1921), pak vzájemnými vztahy obou učenců v práci *Pavel Josef Šafařík a Bartoloměj Kopitar*, jež současně vyšla i francouzsky a německy. Po několika analytických pracích (např. o Šafaříkových *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur*, ČMF 1926), po studiích biografických, srovnávacích i vztahových (též k literaturám neslovanským) přikročil k syntetické monografii *Pavel Josef Šafařík*, v níž shromáždil množství faktografického materiálu a popsal rozmanité složky Šafaříkovy tvůrčí činnosti i jeho životní cesty. Do zorného úhlu P. dalších zájmů se dostaly mnohé opomíjené stránky českých a slovenských vztahů k vědě a kultuře jižních Slovanů, učenecké kontakty Šafaříkových současníků (J. Dobrovský, J. Kollár, V. S. Karadžić) a také slovenská literatura, zejména družina Štúrova.

ŠIFRY: K. P., K. P-I. ■ PŘÍSPĚVKY in: Bratislava (1920–31; 1931 Přehled tištěných prací P. J. Šafaříka, i sep.); Cesta (1918); ČČM (1920–33; 1926 Šafařík jako redaktor); Časopis pro moderní filologii (1911–41; 1921–22 Neznámé dopisy P. J. Šafaříka B. Kopitarovi z r. 1830–31); Čes. mysl (1936–37); Čes. revue (1925); Čes. slovo (1925); Českolужицьký věstník (1925–27); Českosl.-jihoslovanská liga (1923–29); Českosl.-jihoslovanská revue (1930–40); ELK (1936); sb. Jan Ev. Purkyně. 1787–1937 (1937); Književni jug (Záhřeb 1918–19); Lid. noviny (1938); Linguistica slovaca (Bratislava 1919–20); Listy filologické (1908, 1933–42); Literárněhistorický sborník (1946–55); Meziaktí (1905); Mladoboleslavské listy (1912–18); Národ (1919–20); Nár. osvobození (1925); Nár. politika (1925); Národopisný věstník českoslovanský (1916–18, 1925); Naše doba (1920); Naše řeč (1937); Pozdrav ze staré vlasti (Třebeň 1911); Prilozi (Bělehrad 1930); Reforma (1925); Ročenka Slovanského ústavu (1935–36); Rozhledy (1936); Sborník Českosl. společnosti zeměpisné (1933, 1935); Sborník Filoz. fakulty Komenského univerzity v Bratislavě (1923–25); Sborník Matice slovenské (1923, článek J. M. Hurban, L. Štúr a Vrazovo Kolo); Sborník prací věnovaných prof. dr. Janu Máchalovi k 70. narozeninám (1925); Sborník prací věnovaných prof. dr. Václavu Tillovi k 60. narozeninám (1927); Sborník Slovenské matice pre jazykozpyt, národopis a literárnu históriu (Bratislava 1921); Slavia (1923–62; 1926–27 studie Bartoloměj Kopitar a P. J. Šafaříka Geschichte der slawischen Sprache und Literatur); Slovanský sborník věnovaný prof. dr. Františku Pastrnkovi k 70. narozeninám (1923); sb. Slovenská Miscellanea (Bratislava 1931); Slovenské pohľady (Turč. Sv. Martin 1922, Príspevky k poznaniu Štúrovy družiny); Sokolský věstník (1947); Topičův sborník (1918–19); Venac (Záhřeb 1924); Venkov (1926–39); Věstník čes. profesorů (1909–20); Věstník KČSN (1943–45); Výr. zpráva c. k. Čes. reálky pražské na Novém Městě na r. 1909/10 (studie Jan Kollár a Stanko Vraz); Výr. zpráva c. k. reálky (od 1918 Čes. reálky) v Mladé Boleslavi na rok 1911/12 – ...1918/19; Výr. zpráva Čes. státní reálky v Praze VI (1930–31). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře*: Pavel Josef Šafařík a Bartoloměj Kopitar (1938); Pavel Josef Šafařík. Život a dílo (1961). – *Překlad*: V. V. Ivanov: Gafir a Mariam (1927). ■ REDIGOVAL *periodika*: Národ (1919, č. 45 – 1920, č. 15), Českosl.-jihoslovanská liga (1929–30). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Dopisy československých spisovatelů S. Vrazovi a L. Gajovi (1923); Dvě povídky L. K. Lazareviče (1925); Řeč P. J. Šafaříka pronesená na Slovanském sjezdu v Praze 2. června 1848 (1948). ■

BIBLIOGRAFIE: vk (V. Kudělka): K. P. in M. Kudělka, Z. Šimáček a kol.: Československé práce o jazyce, dějinách a kultuře slovanských národů od roku 1760 (1972). ■ LITERATURA: J. Menšík: ref. Jan Kollár a Stanko Vraz (Výr. zpráva České reálky pražské na Novém Městě), ČMF 1911, s. 259; ● ref.

ed. Dopisy československých spisovatelů S. Vrazovi a L. Gajovi: A. G. (Gregor), MSIR 16, 1922/23, s. 296; J. Kabelík, ČMM 1923, s. 253; J. P. (Pekař), ČČH 1923, s. 561 ●; ● ref. P. J. Šafařík a B. Kopitar: P. E. (Eisner), Prager Presse 1. 12. 1938; A. N. (Novák), LidN 31. 12. 1938; kp (K. Polák), Nár. práce 12. 2. 1939; hch. (J. Dolanský), Českosl.-jihoslovanská revue 1939, s. 21; A. Grund, ČČM 1939, s. 62; S. Mečiar, Slovenské pohľady (Turč. Sv. Martin) 1939, s. 60 ●; ● ref. P. J. Šafařík: V. Bechyňová, Slovanský přehled 1962, s. 58; J. Novotný, ČČH 1962, s. 221; V. Placht, Křesťanská revue 1962, s. 188; R. Pražák, SPFF Brno 11, ř. D – lit. vědná, 1962, č. 9, s. 207 ●.

vb

Jaroslav Jan Paulík

* 20. 2. 1895 *Pelhřimov*

† 13. 5. 1945 *Dreibergen* u Bützowa (Německo)

Prozaik nalézající zdroje jedinečnosti a smyslového bohatství v prostředí přírody, maloměsta, pražské periferie i cizích krajů; autor cestopisných črt a fejetonů, překladatel z francouzštiny, publicista, divadelní a filmový kritik.

V rodišti absolvoval gymnázium (mat. 1914), v Praze 1915–22 studoval na filoz. fakultě češtinu a francouzštinu (1920–21 pobýval jako stipendista na pařížské Sorbonně; doktorát 1929 prací *Dramatické dílo Emanuela Bozděcha*). 1919 spolupracoval s redakcí čas. *Republika*. 1921–42 učil na obchodní akademii v Praze-Karlíně. Ve druhé polovině 20. let procestoval velkou část Evropy (Francie, Belgie, severní Itálie, Maďarsko, Jugoslávie, Albánie, Řecko), navštívil i Turecko a Alžírsko. Od 30. let se zároveň uplatňoval jako redaktor významných kulturních periodik (*Prospekt*, *Rozpravy Aventina*, od září 1938 do jejich zastavení v červnu 1941 vedl redakci *Literárních novin*). P. publicistická činnost zahrnovala eseje, úvahy, fejetony, komentáře divadelního a filmového dění, informace o francouzské kultuře a zápisky z cest. Dominantní částí jeho kritické tvorby se staly divadelní recenze pravidelně uveřejňované 1926–34 v *Rozpravách Aventina*. Byl známým propagátorem trampingu a autorem textů trampských písní. Koncem 30. let připravoval pro nakl. Sfinx český překlad francouzské encyklopedie Larousse. V září 1942 byl zatčen za činnost v odbojové organizaci *Petiční výbor Věrní zůstaneme*. Byl

vězněn na Pankráci, v Terezíně a Golnově a v říjnu 1944 v Drážďanech odsouzen k deseti letům káznice. Trest nastoupil v Ebrachu, zanedlouho byl však převezen do Berlína-Plötzensee k novému soudu (spoluvězněm zde byl V. Běhounek) a odtud po náletu odtransportován v dubnu 1945 do káznice v Dreierbergen. Zde několik dnů po osvobození zemřel ve vězeňské nemocnici na úplavici. P. zápisky z posledních dnů života zachránil německý spoluvězeň (pod názvem *Grande aventure* publikovány posmrtně).

Rozpoutaná obraznost, postihující jedinečnost prostředí včetně jeho atmosféry v smyslově bohatých záběrech, spolu s puzením objevovat exotičnost a dobrodružství nejen v místech dalekých, nýbrž i těch nejbližších a zcela všedních, učinila z P. soupevníka pozdního poetismu, s nímž sdílel tematické zájmy i jednotlivé postupy (uvolněná kompozice, spojování motivů technikou montáže). Východiskem jeho první knihy črt a pozorování *Zadní Indie* se stala atmosféra pražských předměstských čtvrtí (Karlín, Žižkov, Vinohrady), odkud se jen výjimečně vydával do vzdálenějších zemí (Belgie, Itálie). Ve vizuálně sytých obrazech zde ukázal denní proměny charakteristických lokalit periferie, náladu jejich všedních i svátečních dnů. Bohatý děj následujícího P. románu *Arizona*, jedné z prvních českých próz z trampského prostředí, byl situován do posázavské přírody. Zdrojem napětí je zde v groteskní nadsázce rozpor mezi exotickým světem citových dobrodružství trampské mládeže a konvenčním viděním světa reprezentovaným policií. Střet ústí v tragédii a v melancholické loučení s mládím. Technicky nezaжатé reflexe smyslových prožitků a metody filmového střídání motivů využil P. v knize črt a zápisků z cest po Evropě i severní Africe *Sentimentální cesty*. V další knize črt, esejů a causerií *Technika flirtu neboli Umění nedokonale milovati* se pokusil nejprve o ironickou analýzu typických situací citových vztahů, ve druhé části pak na konkrétních příkladech (gramofon, jazz) sledoval pronikání moderní civilizace do každodenních lidských životů. Výrazem nově se objevujícího P. zájmu psychologického a analytického se v románu *Utonulá* stala životní krize dospívající dívky, ústící v marnou a nesmyslnou smrt. Hrdinčin osud je tragickou paralelou zmarnělých osudů a snů ostatních maloměstských protagonistů díla. V povídkové knize

Ošklivá tvář lásky na konkrétních případech zachytil krizi a katarzi různým způsobem poznamenaných mezilidských vztahů. Sílcí vědomí determinovanosti a bezvýhodnosti lidského osudu, podmíněné dobovou politickou a společenskou situací, zde našlo odraz především v tragickém zakončení jednotlivých příběhů; projevilo se však i opouštěním smyslově bohatých obrazů prostředí a uvolněné kompozice a přimknutím k tradičnějším postupům výstavby děje. – Překladatelský zájem o francouzskou literaturu věnoval P. knihám P. Mac Orlana, později překládal díla dobrodružné literatury (G. Simenon, R. Verceles) i knihy vrcholných představitelů francouzské prózy (R. Rolland).

PSEUDONYM, ŠIFRY: Jerry; J. J. P., jip., P. ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach Kmene (jaro 1933); Cesta (1924–25); Časopis pro moderní filologii; Dělnická osvěta (1942); Gentleman (1926–27); Index (1932); Kmen (1927); Kultura doby (1936–39); Kulturní zpravodaj, pokr. Panoráma (1924, 1940); Lid. noviny (1925–29, 1935, 1940–41); Lit. noviny (1937–41); Lumír (1936, 1938); Magazin DP (1936–37); Nár. osvobození (1925–27); Nová svoboda (1936); sb. Nový realismus (1940); Pestrý týden; Pondělní noviny (1924–25); Právo lidu (1937); Prospekt (1930–31); Přítomnost (1927); Rozhledy (1932–35); Rozpravy Aventina (1926–34, divad. recenze); Rudé právo (1927); Signál (1928–30); Světozor (1930–32); sb. Španělsku (1937); Trn (1930–31); Týdeník z Českomoravské vysočiny (Pelhřimov 1925); – posmrtně: Kytice (1948, P. Grande aventure); Lit. noviny (1946 rozhl. scéna Dvě ve smutku). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie: Zadní Indie* (PP 1927); *Arizona* (R 1928); Trampské písně klubu Kapitán Flint (1928); Nové trampské písně klubu Kapitán Flint (1929); Sentimentální cesty (PP 1931); Technika flirtu neboli Umění nedokonale milovati (EE, PP 1932); Utonulá (R 1934); *Ošklivá tvář lásky* (PP 1940). – *Překlady*: P. Mac Orlan: *Vítězné zvíře* (1924) + Černoch Leonhard a mistr Jan Mullin (1925) + Žlutý smích (1925) + Příseň lodní posádky (1926) + Přístav mrtvých vod (1927); A. F. Prévost: *Příběhy Manon Lescautové* (1925); Ch.-L. Philippe: *Marcipánek* (1926); R. Rolland: *Zemři a buď* (1932); R. Verceles: *Kapitán Conan* (1936); G. Simenon: *V černošské čtvrti* (1937). – *Výbor: Velké dobrodružství* (1956, ed. V. Běhounek). ■ REDIGOVAL *časopisy*: *Prospekt* (1930–31), *Rozpravy Aventina* (1932–34, s O. Štorchem-Marie-nem), *Lit. noviny* (1938–41). ■

LITERATURA: ● ref. *Zadní Indie*: K. Š. (Štorch), RA 2, 1926/27, s. 226; A. N. (Novák), *LidN* 19. 6. 1927 ●; ● ref. *Arizona*: drb. (J. Borecký), *Zvon* 28, 1927/28, s. 587; G. (F. Götz), *NO* 7. 8. 1928; K. (F. V. Krejčí), *PL* 12. 8. 1928; B. V. (Václavěk), *ReD* 2, 1928/29, s. 132; B. Jedlička, *Nové Čechy* 12,

Paulík

1928/29, s. 165; Rč. (V. Renč), Signál 1, 1928/29, s. 252; A. N. (Novák), LidN 19. 1. 1929 ●; M. H. (Holas): ref. Sentimentální cesty, RA 6, 1930/31, s. 474; A. N. (Novák): Jak se nemá překládat (ref. překl. R. Rolland), LidN 9. 11. 1932; an.: ref. Technika flirtu..., Rozhledy 1932, s. 88; ● ref. Utonulá: J. Thon, LidN 10. 12. 1934; f. s. (F. Soldan), LitN 7, 1934/35, č. 8; K. Sezima, Lumír 61, 1934/35, s. 333 → Mláží (1936); vbk. (V. Běhounek), PL 25. 1. 1935; F. U. (Urban), RP 5. 2. 1935; as (M. Holas), Rozhledy 1935, s. 92 ●; ● ref. Ošklivá tvář lásky; vbk. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1941, s. 83; B. Jedlička, LidN 21. 4. 1941 ●; ● nekrology: -da, RP 8. 8. 1945; M. Holas, Kytice 1, 1945/46, s. 142; K. Sezima, Doba 1, 1945/47, s. 194; vbk. (V. Běhounek), Práce 6. 6. 1946 ●; V. Běhounek: Torzo života i díla, NŽ 1955, s. 159 + J. J. P., LitN 1956, č. 25 + in J. J. P.: Velké dobrodružství (1956); ● ref. Velké dobrodružství: M. Schulz, LitN 1956, č. 51; I. Skála, RP 20. 12. 1956; J. Opelík, HD 1957, s. 26 ●; E. Charous: J. J. P., Kulturní život 1959, č. 31; ● ref. Arizona (2. vyd.): V. Běhounek, Práce 11. 6. 1968; O. Sus, Rovnost 6. 7. 1968 ●; J. Nečas: Z literárních síní, LD 5. 10. 1968; D. Moldanová in J. J. P.: Arizona (1980); H. Váchová: Domov a svět J. J. P., sb. Cesty a cestování v jazyce a literatuře (Ústí n. Lab. 1995); M. Vacková: Prozaik věčně živého dobrodružství, Tvar 1995, č. 12.

vvk

Josef Paulík

* 16. 7. 1860 *Svojšice* u Kutné Hory
† 16. 10. 1907 *Praha*

Překladatel ze slovanských jazyků, slavista, autor jazykových příruček.

Po absolvování střední školy v Kutné Hoře a po dalším soukromém studiu se P. podrobil na univerzitě zkoušce ze slovanských jazyků. Svě filologické, literární a obecně kulturní znalosti o Slovanech prohluboval na svých četných cestách po Haliči, Chorvatsku, Slavonii, Dalmácii a Istrii. Pracoval jako úředník při Správě císařských statků v Praze.

P. se badatelsky i jako překladatel soustředil na slovanský svět, zejména se zajímal o jazyk a literaturu Chorvatů, Slovinců, Srbů a Poláků. Přibližování jejich literatur českému čtenáři uskutečňoval prostřednictvím časopiseckých studií a rozprav, přičemž hlavní pozornost věnoval písemnictví jižních Slovanů (*Obrázky z chorvatské literatury, Slovinské písemnictví nové doby* aj.). Také jako překladatel volil autory jihoslovanské (Ks. Š. Gjalski, E. Kumičić,

I. Tavčar) a polské (E. Orzeszkowa, H. Sienkiewicz). Důraz přitom kladl na realistickou prózu a drama. V periodickém tisku uveřejňoval navíc fejetony, cestopisné črty a články zaměřené na slovanské politické a kulturní poměry i k národopisu. Jako filolog se orientoval na praktické otázky jazykové výuky, na učebnice a konverzační příručky (zde svůj dosavadní zájem rozšířil i o němčinu). Jeho učebnice konverzace měly jako prostředek dorozumění přispět k těsnějšímu sblížení příslušníků různých slovanských národů.

ŠIFRA: -lík. ■ **PŘÍSPĚVKY in:** ČČM (1902); Hlas národa (1892–96, Obrázky z chorvatské literatury); Hlasy od Blánka (Benešov 1902); Květy (1899–1902; 1901 Několik pohledů do chorvatské literatury současné, 1902 Slovinské písemnictví nové doby); Lit. listy (1891 České lidoznalství, 1895 Z literatury chorvatské); Nár. listy (1885–1902); Naše hlasy (Čes. Brod 1885); Olomoucký týdeník (1896); Posel z Budče (1890); Slovanský obzor (1895); Slovanský týdeník (1896); Zlatá Praha (1896 Obrazy ze Slavonie, 1897 Z literárního světa chorvatského). ■ **KNÍŽNĚ. Překlady:** E. Orzeszkowa: Romanová (b. d., 1891) + Bene nati (1892) + Mezi sedláky a pány (b. d., 1894); E. Kumičić: Na druhém břehu moře (b. d., 1892) + Sestry (b. d., 1892); Ks. Š. Gjalski: Na úsvitě (1896); J. Jurčič: V rozkvětu života (1900); H. Sienkiewicz: Listy z Afriky (1901) + Ohněm a mečem (1904, úprava a doplnění pův. překladu C. L. Friče); I. Tavčar: Mezi horami a lidmi (1902). – *Ostatní práce:* Krátké rozmluvy Čecha s Polákem (1891, souběžně polsky s tit. Krótkie rozmowy Czecha z Polakiem); Krótka gramatyka jazyka czeskiego z rozmówkami i słowniczkiem (1891); Učebnice jazyka polského se zvláštním zřením k výslovnosti obsahující mluvnici, rozmluvy a čítanku (1891); Rozmluvy Čecha s Chorvatem a Srbem (1892); Handbuch der böhmischen und deutschen Conversation (1893); Škola česko-německé konverzace a stručný nárys německé mluvnice soustavně (1904). ■

LITERATURA: an.: ref. Krátké rozmluvy Čecha s Polákem, Besídka pro zábavu a poučení 1891, č. 89; ● ref. překl. E. Orzeszkowa: Romanová: K. Volný, Lit. listy 1891, s. 277; A. V. (Vrzal), Hlídká lit. 1891, s. 284 ●; ● ref. Učebnice jazyka polského...: P. Š. (Šup), Hlídká lit. 1891, s. 366; x., Athenaeum 1893, s. 82; V. Charvát, Pedagogické rozhledy 1893, s. 360; ●; J. Malota: ref. překl. E. Kumičić: Na druhém břehu moře, Hlídká lit. 1892, s. 429 + ref. překl. E. Kumičić, Sestry, tamtéž 1893, s. 194; ● ref. překl. E. Orzeszkowa: Mezi sedláky a pány: -z. (A. Procházka), Lit. listy 1894, s. 400; Fr. S. (Sedlák), Hlídká lit. 1894, s. 413; an., Stráž na Cidlině 1894, č. 13 ●; ● nekrology: an., Rovnost 28. 10. 1907; F. V. Vykoukal, Osvěta 1907, s. 1140; Č. (A. Černý), Slovanský přehled 10, 1907/08, s. 96; an., Zvon 8, 1907/08, s. 80 ●.

mh

Josef Pavel

* 28. 2. 1889 *Velké Hyčice* (Velké Hydčice)
u Horažďovic
† 8. 5. 1948 *Kutná Hora*

Autor próz pro dospělé a mládež, zaměřených historicky a vlastivědně.

Otec hlídal na dráze ve strážním domku pod Práchní. Obecnu a měšťanskou školu vychodil P. v Horažďovicích, učitelský ústav absolvoval 1909 v Plzni. Učil nejprve na strakonickém okrese v Malém Boru, Sedle a Horažďovicích. Takřka tři roky byl až do konce války na balkánské a východní frontě, 1919 učil kratší dobu ve Vrbovém na Slovensku, pak se vrátil do Horažďovic, od 1933 učil v Plzni. 1938 byl jmenován školním inspektorem a necelý rok působil v Rokycanech, od 1939 v Kutné Hoře. 1942 byl předčasně penzionován, 1945–47 byl znovu inspektorem, poté odešel ze zdravotních důvodů do důchodu.

Svou tvorbu zahájil P. v duchu tradičního realismu dvěma prozaickými knihami z 1. světové války, nejprve z fronty na Balkáně (*Osman Fetič*), pak ze zázemí (*Zelený kádr*). Úvodní údobí uzavírá povídka *Paduán*, příběh sirotka zachráněného pobytem v polepšovně od mravní zkázy. Povídkou *Hrad na Podlesí* se autor obrátil k rodné Šumavě, přičemž setrval na realistické popisnosti, ale zároveň v základním romantickém příběhu prvně uplatnil svůj zájem o pověsti. Ten vyvrcholil prací *Pověsti českých hradů a zámků*, v nichž se pověsti mísí s historickou faktografií. Obě polohy ponechává odděleny soubor próz *Boubín, šumavský prales*, v němž vlastivědné kapitoly uvádějí a uzavírají cyklus místních pověstí. Všechny P. knihy jsou čtenářsky dostupné mládeži; jí byly přímo určeny prózy vydávané v sešitech a rozsáhlejší prázdninové příběhy chlapců *Skauti na Otavě*, situované opět do šumavské přírody.

PŘÍSPĚVKY in: Besedy lidu (1906); Českosl. republika; Čin (1934); Klas; Malý čtenář (1909); Mladá stráž (Plzeň); Mládí (Brno); Nár. práce (1939–45); Niva (1922, 1931); Právo lidu (1922–24); Rozhlas mladých; Úsvit. ■ **KNIŽNĚ.** *Beletrie:* Osman Fetič (P b. d., 1924); *Zelený kádr* (R 1927); *Paduán* (P 1930–31); *Hrad na Podlesí* (P b. d., 1932); *Král noci* (R 1933); *Ve stínu českých hradů* (PP b. d., 1934); *Pověsti českých hradů a zámků* (1934–35); *Broček* (P pro ml., b. d., 1936); *Skauti na Otavě* (P pro ml., b. d., 1937; 1946 rozšíř. vyd. s tit. *Junáci na Otavě*);

Boubín, šumavský prales (PP 1938); *Divoké kachňátko a jiné povídky z přírody* (PP pro ml., b. d., 1938); *Kluk z vesnice* (P pro ml., 1939); *Švanda dudák* (P b. d., 1940). – *Ostatní práce:* Turistický průvodce po 130 českých hradech a jejich dějinách (b. d., 1937). ■

LITERATURA: -ejč (J. Krejčí): ref. Osman Fetič, *Naše doba* 32, 1924/25, s. 182; ● ref. Zelený kádr: drb. (J. Borecký), *Zvon* 27, 1926/27, s. 715; V. Brtník, *Venkov* 5. 5. 1927; V. F. S. (Suk), *Střední škola* 9, 1928/29, s. 95 ●; ● ref. Paduán: K. J. (Juda), *Střední škola* 12, 1931/32, s. 157; J. Petrus, *Čes. osvěta* 28, 1931/32, s. 456 ●; M. Majerová: ref. *Král noci*, *LidN* 10. 12. 1933; ● ref. *Pověsti českých hradů a zámků:* vch (V. Charvát), *Ranní noviny* 11. 12. 1934; M. Majerová, *LidN* 19. 12. 1934 ●; -ühl- (B. Mühlstein): ref. *Skauti na Otavě*, *NO* 21. 12. 1937; -š- (F. S. Procházka): ref. *Boubín, šumavský prales*, *Zvon* 38, 1937/38, s. 166; M. M. (Majerová): ref. *Švanda dudák*, *LidN* 14. 12. 1940; Z. Pírek: K 100. výročí polozapomenutého autora, *ZM* 1989, s. 189; M. Pokorný: *Upadl nejen v nemilost, ale i v zapomenutí, Česko-bavorské výhledy 1994, týden 19/20; (zh)* (Z. Heřman): ref. *Pověsti českých hradů a zámků*, *Svob. slovo* 25. 4. 1995.

pb

Tomáš Pavelka

Konec 18. století

Básník, člen Thámovy družiny.

Životopisné údaje nejsou známy.

P. patřil mezi básníky sdružené kolem Thámova almanachu *Básně v řeči vázané*. Přispěl do něho původní skladbou *Toužení po vlasti*, konfrontující město – „skrejš vši nepravosti, podvodu, pejchy, křiku, nesvornosti“ – s venkovem chápaným idylicky jako rousseauovský čistý, přírodní svět, v němž jsou lidé zbaveni životních starostí. Ve 30. letech bylo úryvků z P. básně užito s posunutým patriotickým významem jako motto k časopisu *Česká včela*.

PŘÍSPĚVKY in: alm. *Básně v řeči vázané* (1785); – posmrtně: *Čes. včela* (1836–38). ■

LITERATURA: an.: Počátkové novějšího českého básnictví, *Lit. příloha k NL* 2. 1. 1865.

lk

Pavlík

Jan Pavlík

* 31. 8. 1880 Černilov u Hradce Králové

† 27. 8. 1957 Jaroměř

Prozaik, autor fejetonů a románů o sebeuvědomování venkova a o historii a současnosti Královéhradecka; kulturní publicista a novinář.

Podepisoval se též kombinací vl. jména a pseudonymu: M. L. Pavlík, Max (M). Leonier-Pavlík, Max (M.) Leonier Pavlík, Pavlík-Leonier. – Narodil se v rodině zemědělského dělníka. Základní školu vychodil v rodišti, studium gymnázia v Hradci Král. nedokončil a 1895–98 pracoval jako zemědělský a textilní dělník. 1899–1902 byl redaktorem Lounských lid. listů a písařem advokátní kanceláře. 1902–39 působil jako zakladatel, vydavatel a odpovědný redaktor časopisů věnovaných regionálním, kulturním, školským a hospodářským potřebám: Strážě osvěty, Archivu (později Hradeckého kraje), Zvičiny a především týdeníku Kraj královéhradecký (mladočeského a posléze agrárního orgánu). 1913 se oženil; za převratu 1918 byl členem okresního Nár. výboru. Na konci 30. let se pro nemoc redaktorského povolání vzdal a pobýval střídavě ve Dvoře Král., v rodišti a v Hradci Král.

P. prozaická tvorba, úzce spjatá s jeho redaktorskou a novinářskou činností, se téměř výhradně opírala o realie východních Čech a námětově čerpala buď z významných historických událostí, nebo z problematiky rozvíjejícího se agrárního hnutí. Vyznačovala se jednoduchými výrazovými prostředky, kritikou společenských poměrů, antimilitarismem a antiklerikalismem. V románech *Šedesát šest* a *Umírání* (oba byly původně rozvrženy jako samostatné části trilogie) P. zobrazil dramatické epizody rakousko-pruské války 1866 v Josefově a v okolí České Skalice. Román *Lovci*, v němž na postavě studovaného statkáře Petra Brýla demonstroval pozitivní hodnoty souběžného selského života jako svébytného sociálního a morálního fenoménu, koncipoval jako úvodní část (nedokončené) trilogie s názvem *Brýlové*, jejíž druhou část, román *Petr Brýl*, ztvárňující životní osudy ústřední postavy v období 1. světové války, vydal až v polovině 30. let. P. literární tvorbu doplňuje kniha fejetonů *Domů* (navazující na prózu *Halpar osvícenec*, zatíženou rozpravami o ideálech venkovského lidu), v níž svůj vztah k historii

i současnosti východočeského kraje, k jeho venkovu a k lidem spjatým s půdou vyjádřil v zřetelné návaznosti na kritičnost fejetonisticky J. S. Machara.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Max Leonier; J. P., L., L.-r., M. L., P. ■ PŘÍSPĚVKY in: Archiv, pokr. Hradecký kraj (Černilov 1904–06); Besedy Času; Čes. svět (1906–07); Kraj královéhradecký (Hradec Král. 1909–39); Lid. noviny (1908); Lit. noviny (1953); Lounské lid. listy (1899); Nár. obzor (1908); Osvěta lidu (Hradec Král.); sb. Říjnový převrat královéhradecký roku 1918 (Hradec Král. 1923); Stráž osvěty, pokr. Čes. stráž (Ml. Boleslav, od 1902); Světozor (1930); Zvičina (Dvůr Král. 1905–06). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Halpar osvícenec (P 1904, pseud. Max Leonier); Šedesát šest (R 1905, 1. d. trilogie, podp. Max Leonier-Pavlík); Umírání (R 1907, 2. d. trilogie Šedesát šest, pseud. Max Leonier); Domů (FF 1909, pseud. Max Leonier); Lovci (R 1911, 1. d. trilogie Brýlové, pseud. Max Leonier); Sen malého hochy (P pro ml., b. d., 1922, pseud. Max Leonier, in sb. próz pro ml. bez titulu, bibl. odkazováno k tit. M. Szuczich: Opičák); Petr Brýl (R 1936 ← Kraj královéhradecký s tit. Druhý Petr Brýl, 2. d. trilogie Brýlové, podp. M. L. Pavlík). – *Ostatní práce*: Knížka o malíři J. Vlčkovi (1932); Po stopách Sporckových (1936, podp. M. L. Pavlík). ■ REDIGOVANÉ časopisy: Stráž osvěty (Ml. Boleslav 1902), Archiv, pokr. Hradecký kraj (Černilov 1904–05), Zvičina (Dvůr Král. 1905–06), Kraj královéhradecký (Hradec Král. 1910–39); *knížnice*: Svity (Černilov 1904), Knihovnička Kraje (Hradec Král. 1920–23). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: sb. Říjnový převrat královéhradecký roku 1918 (Hradec Král. 1923); F. Ulrich: Model (1929, verše z 1878–79). ■

LITERATURA: ● ref. Halpar osvícenec: an., Přehled 2, 1903/04, s. 677; E. Sokol (K. Elgart Sokol), Rozhledy 14, 1903/04, s. 1035 ●; A. N. (Novák): ref. Domů, Přehled 8, 1909/10, s. 279; ● ref. Lovci: -ejč- (J. Krejčí), Naše doba 18, 1910/11, s. 786; O. Šimek, Novina 4, 1910/11, s. 602; A. Procházka, MR 1910/11, sv. 23, s. 482; K. Sezima, Lumír 40, 1911/12, s. 320 ●.

pš

Antonín Pavlín

* 23. 2. 1914 Velšovice u Hranic

† 28. 5. 1982 Brno

Básník a prozaik venkova jako nositele tradičních životních hodnot, dramatik.

Syn zemědělské dělnice. Obecnou školu vychodil v rodišti, od 1925 studoval reálné gymnázium v Hranicích, po maturitě (1932) absol-

voval dva semestry na bohoslovecké fakultě v Olomouci a 1933–36 (poté i 1946–47) 7 semestrů na Filoz. fakultě UK v Praze (obory filozofie, sociologie, estetika a psychologie). Po základní vojenské službě studoval 1937–38 Vojenskou akademii v Hranicích, 1938–39 byl velitelem roty pěšího pluku ve Znojmě. Po demobilizaci pracoval jako aktuární úředník na Vysoké škole zemědělské v Brně, od 1942 se věnoval spisovatelství (1944 se oženil s herečkou Beskydského divadla A. Růžičkovou). 1945 se vrátil do armády a jako důstojník působil u pěšího pluku v Val. Meziříčí, na min. národní obrany v Praze a ve Vojenské akademii v Hranicích. 1949–51 vedl matčino hospodářství, od 1951 pracoval jako agronom, zprvu v STS v Pohořelicích a poté v Brně jako plánovač na KNV a od 1960 jako plánovač a ekonom Krajského veterinárního zařízení. 1965–79 byl asistentem a posléze samostatným pracovníkem na Vysoké škole zemědělské v Brně (v Ústavu marxismu-leninismu, na agronomické fakultě a v Ústavu praxe), přičemž 1966–70 vystudoval při zaměstnání obor sociologie na brněnské univerzitě.

Rozjímavou přírodní lyrikou souboru *Duha nad domovem* P. vyjádřil potřebu návratu z velkoměstského světa k venkovskému domovu jako zdroji životní síly a jistoty, oslavil krásy rodného kraje, pokorné sepětí s půdou a s přírodním řádem v selské práci; ruralistickým a optimistickým naladěním navazoval na poezii J. Čarka (na druhé straně motivicky na F. Halase v básni *Záhorské stařenky*). V obdobném duchu je stylizována kronika z dětství dvou chlapců na malé vsi *Roky na výsluní*. Dále psal P. divadelní hry pro ochotnické scény: v baladickém dramatu *Tanec pod valaškou* (vzniklém již za války) aktualizoval lidovou pověst o Ondrášovi, dobovému schematismu se přizpůsobil zvláště v komedii z prostředí jihomoravského zemědělského družstva *Zelené pustiny*.

PŘÍSPĚVKY in: Červený květ (1958); Nová Lubina (Val. Meziříčí 1947); Nová svoboda (Ostrava); Průboj (Ústí n. Lab.); Řád (1934–43); Stadion (1957); Studentský časopis (1931); Vojenské besedy (1945). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: *Duha nad domovem* (BB 1940, obs. i Piseň o záhorském kraji, t. r. bibliof.); *Roky na výsluní* (P pro ml., 1944); *Jezerka* (D b. d., 1945, i prem.); *Tanec pod valaškou* (D 1957, prem. 1958); *Zelené pustiny* (D 1958, prem. 1959). – *Překlad*: Augustinus Aurelius: Modlitba vracejícího se

(1933, bibliof., dub.). ■ REDIGOVAL *časopis*: Vojenské besedy (1945). ■

LITERATURA: ● ref. *Duha nad domovem*: P. Bojar, Studentský časopis 20, 1940/41, s. 207; Fc (J. Filipec), Akord 8, 1940/41, s. 376; h (J. Heyduk), LidN 17. 2. 1941; J. V. Sedlák, Venkov 1. 5. 1941; J. S. (Strnadel), Nár. práce 4. 5. 1941; F. Götz, Čteme 1941, s. 145; P. Štěpánek, Řád 1941, s. 326 ●; ● ref. *Roky na výsluní*: Kp. (K. Polák), Nár. práce 21. 9. 1944; J. Machoň, LidN 3. 10. 1944 ●; ● ref. *insc. Tanec pod valaškou*: V. Gabriel, Kultura 1958, č. 12; I. Rodr, Pochodeň 1958, č. 17 ●; ● ref. *insc. Zelené pustiny*: (dms) (I. Dumasová), Zeměd. noviny 3. 6. 1959; (ok) (O. Kryštofek), Mladá fronta 18. 8. 1959 ●.

mn

Josef Pavlovický

viz **Josef Blažek Pavlovický**

Stanislav Pavlovský

viz in **Václav Šašek z Bírko**

Vladimír Pazourek

* 18. 8. 1907 *Brno*

† 11. 2. 1987 *Brno*

Autor přírodních lyrických próz a psychologizujících společenských, válečných a venkovských románů realisticky pojatých, básník; prozaik, teoretik a recenzent písemnictví pro mládež; literární a divadelní kritik a publicista.

Syn obuvníka. Od 1918 studoval učitelský ústav v Brně (včetně cvičné školy). Po maturitě (1926) učil na obecné škole v Dolních Kounicích (zároveň se věnoval studiu na brněnské filoz. fakultě, které však pro nemoc nedokončil) a 1928–32 (znovu 1939–44) v Brně; 1932–39 působil jako metodik českého jazyka na brněnské Státní pedagogické akademii. Od 1944 byl přednostou oddělení divadla pro mládež brněnského pracoviště Výzkumného ústavu pedagogického. Za okupace pracoval též v literárně dramatickém oddělení brněnského rozhlasu, které pak od května do konce 1945 řídil, 1942–49 byl externím redaktorem pražského nakl. V. Petr. Na sklonku 1948 odešel ze zdravotních důvodů do důchodu. Od 1948 byl

tajemníkem a jednatelem akčního výboru Syndikátu českosl. spisovatelů v Brně (do jeho likvidace 1949; přispěl rovněž k rozpuštění Družstva Moravského kola spisovatelů), poté působil v brněnské pobožce Svazu českosl. spisovatelů, 1971 se stal místopředsedou přípravného výboru Svazu čes. spisovatelů (od 1972 členem předsednictva). Dále byl mj. členem kulturní a školské komise Nár. výboru města Brna, Kruhu přátel dětské knihy a Společnosti přátel literatury pro mládež.

P. psal zprvu nevyrazně sbírky přírodní a milostné lyriky převážně teskného ladění. S nalézánými jistotami v půdě a rodné zemi sílilo postupně v jeho verších souznění s osudy kolektivu a zejména okouzlení přírodními krásami (*K pokorné zemi, Přežitá jara* aj.). Záliba v přírodní tematice provázela i jeho prozaickou tvorbu v souborech lyrických črt, causerií a glos *Tři pstruži řeky* a *Bud' pochválena* (v 70. letech *Malá setkání, Obrazy psané do tmy, Růže pro Charona* a *Jak chutná život*), v nichž často popisné a monotónní zachycení dojmů a nálad z krajiny (zvláště jižní Moravy, Českomoravské vysočiny a Orlických hor) a z rybaření doplňovaly vzpomínkové pasáže a povšechně meditativní momenty i optimistická vyznání lásky k domovu a k lidem. V podobném duchu se P. v četných knihách pro mládež zaměřoval na sepětí člověka s přírodou; porozumění přírodním dějům chápal jako prostředek poučení i výchovného (etického) působení: v črtách a pozorováních ze života zvířat (*Řeka volá, Stopou lovců, Dravci pstruži řeky, Lískáček* ad.), v pohádkových prózách (*Na Zlaté zátoce*) i v příbězích z doby 2. světové války (*Partyzáni z českých hor, Tajemství hajného Kuchyňky*); nejsevřenější epické stavby se dopracoval v příhodách sirotka vyrůstajícího v prostředí hájovny (*Chlapec ze Starého lesa, Příběhy chlapce ze Starého lesa*). V teoretických studiích o vývoji literatury (a divadla) pro děti, jejím přirozeném místě v kontextu českého písemnictví a soudobém stavu prosazoval (jako představitel tzv. brněnské skupiny) především hledisko umělecké hodnoty. Sklon k lyrizujícímu podání P. částečně projevoval i v dalších prózách (podobně jako opakování motivů, formální nevyrovnanost i snahu po líbivosti), v nichž však převažovaly standardní realistické postupy i (mnohdy povrchní) pokusy o psychologickou analýzu. O objektivizující pohled a aktuální (po 1948 i angažované) vy-

znění usiloval hlavně v románech s válečnou a zejména s vesnickou tematikou. Po povídkách o svérázných moravských venkovanech *Pustina* a romantizujících dušezpytných románech s důrazem na sociální problémy (*Běžící pás*) a na tvůrčí i mravní zápas mladého umělce (*Hry s krví*) vydal P. svou nejúspěšnější knihu *Ústup z hranice*: dramaticky sevřený příběh skupiny příslušníků Stráže obrany státu na pohraniční celnici ze září a října 1938, dokumentující tragický osud národa. Události ve dnech Mnichova, odboj a život za okupace v různých rovinách poté zachytil v románech (nejednou zatížených teozovitostí, hlavně třídním pojetím společenského rozvrstvení) *Bližní odcházejí, Konec republiky, Léta odporu, Pouť hrdinova, Demarkační čára* i v povídkové knize *Noční jízda*. Po románu *Lidé ze samoty* (v němž drsný život horalů poznamenává i přírodní a osudová mystika) se P. k venkovské problematice vrátil trojicí románů: o dovršení kolektivizace v 60. letech (*Neklidné brázdy*), poměrech v pohraničí v 50. letech (*Země synů*) a o socialistické vesnici 70. let (*Vůně domova*). Variace na téma milostných vztahů a proher přinesly útržkovité psychologické povídky ze současnosti *Hořkost a něha, Jízda za Marií* a *Noci bez hvězd*. Meziválečnému společenskému dění, sociální situaci i socialistickému uvědomování věnoval (vedle románu *Na dobré cestě* z období dozrívání hospodářské krize) vzpomínkové knihy z dětství a dospívání v brněnském prostředí: román *Velká naděje* a cyklus autobiografických románů *Trnová cesta, Vábení* a *Zkouška dospělosti*. – Od 1939 psal pravidelně články a referáty o literatuře (především pro ml.), divadelní referáty a kulturní publicistiku (Lid. noviny, Svob. noviny, od poloviny 50. let Lid. demokracie, Svob. slovo, od 60. let Rovnost, Zeměd. noviny, Zlatý máj aj.). Je též autorem filmového scénáře (Dobrodružství na Zlaté zátoce, 1954, s B. Pojarem), rozhlasových her *Občanka římská* (1940), *Ve stínu dvouhlavého orla* (1972) a několika textů k diafilmům podle pohádek K. J. Erbena a B. Němcové (1957).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Aristido de Lucci, Josef Vladimír Bříza, J. V. Bříza, Vladimír Bříza; J. V. B., ou, Pa, paz, V. P., v. p., vp, (VP), (vp), vp., VPA, VPa, vpa, vpa., V. Paz. ■ PRÍSPĚVKY in: Ahoj na sobotu (1974); Amerikán (Chicago 1947); Beseda venkovské rodiny (1967); Blok (Brno 1946–48); Brněnský večerník; Čes. život; Čtete (1942); Čtenář (1972);

sb. Čtení dětem 1949 (b. d., 1948); Dětská kniha (od 1955); Divadelní noviny (1968); sb. Dr. Jaroslav Mezník, prezident Země moravskoslezské (1946); Hlas revoluce (1971); Host do domu (1954–67); Index (1932–36); Jihočes. pravda (Čes. Budějovice 1974); alm. Jitřenka vypravuje (1941); Kolo (Brno 1948); Komenský (od 1940); Kritický měsíčník (1940–46); Květy; Lid. demokracie (od 1954); Lid. noviny (1939–51); Listy Orlického muzea (Choceň 1970); Lit. měsíčník (od 1972); Lit. noviny; sb. Literatura pro mládež 1940 (Brno 1940); Meandr (Brno 1968); Mladá fronta; Mor. slovo (Brno 1932–38); Moravskoslezský učitel (Brno); Mor. večerník (Olomouc); Nár. osvobození; Naše zprávy (1940); Nové knihy; Nový život (1950–59); O knihách a autorech (1972, 1977); Obrana lidu (1947, 1971); Pedagogická revue; Plamen; Práce; Prácheňské noviny (Písek 1927–28); Rolnické hlasy; Rovnost (Brno, od 1967); Rudé právo; Středisko (1931–32); Svět v obrazech (1975); Svob. noviny (Brno 1945–48); Svob. slovo (1959–79); Štěpnice (1947–52); Tvorba; Úhor (1928–44); Universitas (1972); Večerní pravda (1971); Věda a život; Venkov (1940–41, 1944); Vinařství (1958); Zeměd. noviny; Zlatý máj (1956–78). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Motivy tuláka (BB 1927, pseud. Aristido de Lucci); Lyrika tuláka (BB 1928, pseud. Aristido de Lucci); Písně o smrti (BB 1929, pseud. Josef Vladimír Bříza); Chvilé v samotách (BB 1930, pseud. Josef Vladimír Bříza); Na okraj života (BB 1932, pseud. Vladimír Bříza); Červený motýl (BB 1934, pseud. Vladimír Bříza); Je konec života (BB 1934, pseud. Vladimír Bříza); Božena Fmarja Věrná (studie, 1935, pseud. Vladimír Bříza); Zajetí (BB 1935, pseud. Vladimír Bříza); Jaro a smrt (BB 1936); Sblížení (BB 1937); K pokorné zemi (BB 1938); Přežitá jara (BB 1940); Tři pstruží řeky (PP 1940; rozšíř. vyd. 1944 s tit. Tři pstruží řeky a jiné causerie; další rozšíř. a upr. vyd. 1977 in Okouzlená země); Reka volá (PP pro ml., 1940); Děti rodičům (návod pro školní besídky, 1940, s F. Tenčíkem, J. Bezdíčkem a Z. Blažkem); Pustina (PP 1941; rozšíř. vyd. 1948); Běžící pás (R 1941); Literatura pro mládež (studie, 1942); Buď pochválena (PP 1942); U vody (PP pro ml., 1942); Hry s krví (R 1943); Ústup z hranice (R 1946; upr. vyd. 1958); Partyzáni z českých hor (P pro ml., 1946); Přítomnost české literatury pro mládež (studie, 1946); Tajemství hajného Kuchyňky (P pro ml., 1946); Na dobré cestě (R 1947); Bližní odcházejí (R 1947); Lidé ze samoty (R 1947); Divadlo pro mládež (studie, 1947); Na Zlaté zátoce (PP pro ml., 1948); Konec republiky (R 1948, 1. d. České trilogie); Léta odporu (R 1949, 2. d. České trilogie); Pouť hrdinova (R 1949); Stopou lovců (PP pro ml., 1954); Dravci pstruží řeky (PP pro ml., 1955); Medvídek z oravského lesa (P pro ml., 1956); Šelmy hledají domov (PP pro ml., 1957); Hořkost a něha (PP 1958); Demarkační čára (R 1960); Noční jízda (PP 1961); Lískáček (PP pro ml., 1965; rozšíř. vyd. 1972); Peřeje (R pro ml., 1966); Chlapec ze Starého lesa (R pro

ml., 1966; upr. vyd. 1978 s knihou Příběhy chlapce ze Starého lesa); Příběhy chlapce ze Starého lesa (R pro ml., 1968; upr. vyd. 1978 v knize Chlapec ze Starého lesa); Hledá se stopa (R pro ml., 1969); Jízda za Marií (PP 1970); Malá setkání (PP 1972; upr. vyd. 1977 in Okouzlená země); Neklidné brázdy (R 1972); Toulavý medvídek (P pro ml., 1972); V prodlevě času (F 1972); Země synů (R 1973); Obrazy psané do tmy (PP 1974; upr. vyd. 1977 in Okouzlená země); Noci bez hvězd (PP 1975); Velká naděje (R pro ml., 1975); Vůně domova (R 1976); Okouzlená země (1977, obs. upr. vyd. knih Tři pstruží řeky, Malé setkání a Obrazy psané do tmy); Trnová cesta (R 1978); Vašek a Lenka (P pro ml., 1978); Růže pro Charona (PP 1979); Vábení (R 1980); Jak chutná život (PP 1981); Zkouška dospělosti (R 1982). ■ REDIGOVAL *sborníky*: Mladá Morava (1940), Literatura pro mládež 1940 (1940, s F. Tenčíkem, dopln. vyd. 1941), Strážnické debuty (1972, s J. Veselým); *knížnice*: Ráj dětí (1946–48), Na křídlech dobrodružství (1948), Kouzelný svět (1948–49), Dívčí sen (1949). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Řeky a rybáři v české poezii (1939, s B. Kafkou, dopln. vyd. 1946); Česká říkadla (výbor, 1943); sb. Dr. Jaroslav Mezník, prezident Země moravskoslezské (1946, s M. Mezníkovou); Zahradka (výbor veršů a říkadel pro mateř. školy, 1947, se S. Vránou); Moderně rozprávky (výbor čes. pohádek, Žilina 1947, přel. J. Irmleř); Čeští básníci mládeži (výbor, 1948); Moravské pohádky (výbor, 1967, s jinými); Divotvorný mlýnek (výbor mor. pohádek, 1971, s jinými); Kouzelná přšalka (výbor mor. pohádek, 1972, s jinými). ■

LITERATURA: V. P. (tisk nakl. Albatros, 1972, medailon J. Šnobra); V. P. (tisk nakl. Českosl. spisovatel, 1977, medailon J. Hrabáka); L. Přerostová: Neklidné brázdy. Metodický text... věnovaný angažované vesnické próze (SVK Brno 1977). ■ ● ref. Jaro a smrt: B. Slavík, LidN 17. 2. 1936; J. Taufer, Index 1936, s. 65; Nk (B. Novák), LidN 9. 11. 1936 ●; ● ref. Sblížení: B. V. (Václavěk), Index 1937, s. 34; J. Strnad, Čin 1937, s. 20 ●; ● ref. K pokorné zemi: V. H. (Z. Kalista), Lumír 64, 1937/38, s. 220; de (J. Strnad), Nár. práce 31. 5. 1939 ●; ● ref. Přežitá jara: kp. (K. Polák), KM 1940, s. 247; Čch. (K. A. Čcheidze), Venkov 2. 8. 1940 ●; ● ref. Tři pstruží řeky: pí (F. Píšek), LidN 18. 11. 1940; mk. (M. Kolář), Nár. práce 28. 11. 1940 ●; Filip (D. Filip): ref. sb. Literatura pro mládež 1940, Úhor 1941, s. 38; ● ref. Reka volá: pí (F. Píšek), LidN 24. 3. 1941; -aň. (J. Hostáň), Úhor 1941, s. 127 ●; ● ref. Pustina: b. (V. Běhounek), Nár. práce 29. 6. 1941; J. Pilař, Venkov 2. 9. 1941; K. S. (Sezima), Čtme 1941, s. 182; B. Slavík, LidN 1. 12. 1941; R. Černý, Akord 9, 1941/42, s. 230 ●; ● ref. Běžící pás: Ns. (J. Nečas), Naše doba 49, 1941/42, s. 378; J. P. (Pilař), Venkov 20. 3. 1942; bs (B. Slavík), LidN 31. 5. 1942 ●; ● ref. Literatura pro mládež: K. P. (Polák), Nár. práce 21. 8. 1942; F. Bulánek (B.-Dlouhán), Úhor 1942, s. 109 a 137; af, LidN 29. 3. 1943 ●; ● ref. Buď pochválena: Ns. (J. Nečas), Naše doba 50,

Pazourek

- 1942/43, s. 186; jšk (J. Š. Kvapil), tamtéž, s. 379; Kp. (K. Polák), Nár. práce 9. 1. 1943; J. Vladislav, Řád 1943, s. 206 ●; ● ref. Hry s krví: J. Černý, LidN 27. 7. 1943; V. T. (Tichý), Nár. práce 28. 7. 1943; N. Bonhardová, Venkov 20. 11. 1943 ●; ● ref. Ústup z hranice: R. Č. (Černý), Akord 12, 1945/46, s. 314; O. Kryštofek, Doba 1, 1945/47, s. 249; O. Kautský, Svob. noviny 30. 3. 1946; vbk. (V. Běhounek), Práce 9. 4. 1946; F. Buriánek, Zeměd. noviny 12. 4. 1946; V. T. (Tichý), PL 28. 4. 1946; E. Petiška, Mladá fronta 19. 5. 1946; J. Machoň, List Sdružení mor. spisovatelů 1946, s. 178; jšk. (J. Š. Kvapil), Naše doba 1946, s. 235 ●; Hdk: ref. Partyzáni z českých hor, Svob. noviny 5. 3. 1946; ● ref. Přítomnost české literatury pro mládež: F. D. Bulánek (Dlouhán), Svob. noviny 29. 6. 1946; Bra (J. Brambora), Práce 22. 10. 1946 ●; ● ref. Na dobré cestě: F. Hampl, Kulturní politika 2, 1946/47, č. 46; G. (F. Götz), NO 27. 6. 1947; O. Jahoda, KM 1947, s. 326; F. Buriánek, Zeměd. noviny 6. 11. 1947; Jo-Za. (Jos. Zahradníček), Akord 14, 1947/48, s. 200 ●; N. Č. – Dr. F. H. (Černý, Holešovský); ref. Tajemství hajného Kuchyňky, Komenský 72, 1947/48, s. 122; ● ref. Bližší odcházejí: J. Sedláček, List Sdružení mor. spisovatelů 2, 1947/48, s. 269; O. Jahoda, KM 1948, s. 245 ●; S.: ref. Divadlo pro mládež, NO 10. 2. 1948 (k tomu: A. Mar., NO 18. 2. 1948); ● ref. Lidé ze samoty: J. Schäfer, NO 1. 10. 1948 (i ref. Pustina); jšk. (J. Š. Kvapil), Naše doba 1948, s. 465 ●; ● ref. Na Zlaté zátoce: V. Sýkora, Mladá fronta 5. 12. 1948; K. P. (Polák), Štěpnice 2, 1948/49, s. 47; N. Č. – F. H. (Černý, Holešovský), Komenský 74, 1949/50, s. 59 ●; ● ref. Pouť hrdinova: J. Trefulka, Kulturní politika 1949, č. 10; J. Štefánek, RP 7. 4. 1949; btr (B. Truhlář), Práce 9. 4. 1949; I. Skála, NŽ 1949, č. 4 ●; J. Machoň in V. P.: Konec republiky (1948); ● ref. Konec republiky: M. Grygar, LidN 12. 6. 1949; J. Trefulka, Kulturní politika 1949, č. 23 ●; J. Trefulka: ref. Stopou lovců, HD 1955, s. 171; lk (L. Kuchař): ref. Dravci pstruží řeky, LD 20. 11. 1955; ● ref. Medvídek z oravského lesa: Hofr (F. Holešovský), HD 1956, s. 520; Kž (F. V. Kříž), Komenský 1957, s. 83; O. Audy, Věda a život 1957, s. 230 ●; Z. Kožmín: ref. Šelmy hledají domov, ZM 1, 1956/57, s. 314; B. Macák in V. P.: Ústup z hranice (upr. vyd. 1958); ● ref. Ústup z hranice: M. Jungmann, Mladá fronta 6. 9. 1958; Vl. Novák, Kruh 1958, s. 118; G. Laub, Českosl. voják 1958, č. 22; Z. K. S. (Slabý), LitN 1958, č. 50 ●; ● ref. Hořkost a něha: P. Tobiaš, Červený květ 1959, s. 205; Z. K. Slabý, LitN 1959, č. 32 ●; ● ref. Demarkační čára: Vl. Novák, Mladá fronta 31. 12. 1960; J. Hek, Rovnost 14. 1. 1961; P. Kubát, Červený květ 1961, s. 30; O. Sus, HD 1961, s. 35; pk (M. Petříček), Plamen 1961, č. 5 ●; ● ref. Noční jízda: M. Petříček, LitN 1961, č. 47; J. Hek, Rovnost 9. 12. 1961; M. Uhde, HD 1962, s. 42; M. Balabán, Křesťanská revue 1963, č. 1 ●; F. Tenčík in V. P.: Ústup z hranice (1963); ● ref. Lískáček: O. Chaloupka, Pochodeň 4. 11. 1965; Š. Vlašín, Rovnost 3. 12. 1965; O. Syrovátka, ZM 1966, s. 106 ●; ● ref. Peřeje: Olaf (O. Sus), HD 1966, č. 7; Š. Vlašín, Impuls 1966, s. 521; K. Dostál, LitN 1966, č. 32; O. Syrovátka, ZM 1966, s. 460 ●; ● ref. Chlapec ze Starého lesa: J. Voráček: Impuls 1967, s. 38; V. Gaja, ZM 1967, s. 166 ●; J. Träger: Šedesátka V. P., LitN 1967, č. 34; jšr (J. Šnober): V. P., ZM 1968, č. 8; ● ref. Příběhy chlapce ze Starého lesa: M. Tmė, Komenský 93, 1968/69, s. 512; M. Černá, ZM 1970, s. 681 ●; ● ref. Hledá se stopa: F. Tenčík, Rovnost 3. 4. 1970; O. Kryštofek, ZM 1970, s. 460 ●; ● ref. Jízda za Marií: H. Hrzalová, RP 7. 8. 1970; Š. Vlašín, Tvorba 1970, č. 45; P. Javor, Proměny (New York) 1971, č. 1 ●; ● ref. Malá setkání: J. Hrabák, Tvorba 1972, č. 30; (iz) (I. Zítková), Mladá fronta 29. 8. 1972; D. Kofínková, Rovnost 30. 8. 1972 ●; O. Chaloupka: k 65. narozeninám, ZM 1972, s. 436 + ref. Šelmy hledají domov, tamtéž, s. 562 (i ref. Lískáček); ● ref. Neklidné brázdy: vbc (V. Vrabec), Svob. slovo 1. 12. 1972; hh (H. Hrzalová), Lit. měsíčník 1973, č. 1; F. Soldan, Večerní Praha 23. 3. 1973; A. Pludek, RP 10. 4. 1973 ●; ● ref. Toulavý medvídek: mt (M. Tmė), Rovnost 15. 12. 1972; O. Ch. (Chaloupka), ZM 1973, s. 272 ●; J. Hrabák in V. P.: Neklidné brázdy (1974); ● ref. Země synů: J. Hrabák, Lit. měsíčník 1974, č. 2; Š. Vlašín, RP 17. 4. 1974 ●; ● ref. Obrazy psané do tmy: J. Lederer, Brněnský večerník 23. 12. 1974; P. Bílek, O knihách a autorech, zima 1974; (ŠV) (Š. Vlašín), RP 14. 1. 1975; D. Kofínková, Rovnost 5. 2. 1975; J. P. Kříž, Lit. měsíčník 1975, č. 4 ●; J. Hrabák in V. P.: Ústup z hranice (1975); V. Prokůpek: Páteře a nepáteře, sb. Básníci ve stínu šibenice (1976, ed. A. Kratochvíl); ● ref. Vůně domova: (vln) (V. Novotný), Zeměd. noviny 15. 5. 1976; T. Sedláček, Rovnost 25. 6. 1976; J. Hrabák, Lit. měsíčník 1976, č. 9 ●; Š. Vlašín: ref. Velká naděje, Tvorba 1976, č. 38 → Ve škole života (1980); ● k sedmdesátinám: Y. Kotoulová, Svob. slovo 18. 8. 1977; Š. Vlašín, Tvorba 1977, č. 35 → Ve škole života (1980); zh (Z. Heřman), ZM 1977, s. 467 ●; ● ref. Okouzlená země: T. Sedláček, Rovnost 28. 10. 1977; J. Pecháček, Lit. měsíčník 1978, č. 5 ●; ● ref. Trnová cesta: L. Soldán, Rovnost 11. 4. 1978; S. Juga, RP 19. 5. 1978; iz (I. Zítková), Tvorba 1978, č. 25; Z. Heřman, ZM 1978, s. 643; J. Hrabák, Lit. měsíčník 1978, č. 7 ●; ● ref. Vašek a Lenka: JK (Klokočnicková), Nové knihy 1978, č. 52; M. Tmė, Komenský 103, 1978/79, s. 636; J. Hrabák, Rovnost 18. 4. 1979 ●; ● ref. Růže pro Charona: R. Tognerová, Nové knihy 1979, č. 30–31; Š. Vlašín, Brněnský večerník 30. 8. 1979 ●; J. Hrabák: Umění nestárnout, Lit. měsíčník 1980, č. 1 → Život s literaturou (1982); ● ref. Věbení: (iz) (I. Zítková), Zeměd. noviny 3. 7. 1980; A. Hájková, Rovnost 18. 7. 1980; D. Moldanová, Lit. měsíčník 1980, č. 7; (tsk) (T. Sedláček), Brněnský večerník 2. 9. 1980; Š. Vlašín, Nové knihy 1981, č. 10; J. Jurčo, Slovenské pohľady (Bratislava) 1981, č. 11 ●; H. Hrzalová in V. P.: Vůně domova (1980); ● ref. Jak chutná život: (iz) (I. Zítková), Zeměd. noviny 6. 6. 1981; B. Dokoupil, Tvorba 1981, č. 26; S. Juga, RP 17. 8. 1981; J. Hrabák, Lit. měsíčník 1981, č. 8 ●; ● ref. Zkouška dospělosti: S. Juga, RP 27. 4. 1982; J. Tomeček, O knihách a autorech, jaro 1982; J. Heřtová, Tvorba 1982, č. 19, příl. Kmen; J. Hrabák, Lit. měsí-

ník 1982, č. 7; A. Hájková, Rovnost 2. 6. 1982; Š. Vlašín, Nové knihy 1983, č. 7 → Na přelomu desetiletí (1985) ●; ● k 75. narozeninám: L. Štěpán, Zeměd. noviny 14. 8. 1982; A. Hájková, Rovnost 18. 8. 1982; J. Rumler, Nové knihy 1982, č. 34 ●; J. Voráček in Historické a teoretické koncepce čes. literatury pro mládež (1982); N. Siegllová: Teorie a kritika literatury pro děti a mládež v časopisech List SMS a Blok v letech 1945–48, SPPF Brno, ř. jazyková a lit. 1984, č. 84; ● nekrology: Š. Vlašín, Duha 1987, č. 3; J. Bednaříková, Malovaný kraj 1987, č. 4; J. Hrabák, Lit. měsíčník 1987, č. 7 ●; S. Juga: „Udělal jste mi radost“ (vzpomínka s cit. z P. dopisů z 1978), Nová svoboda 6. 3. 1987; D. Vlašínová: Přírodní prózy V. P., sb. Přírodní tematika v literatuře (1987); (jur): Životné zůstává, Rovnost (RT Magazin) 21. 8. 1992; vl (Š. Vlašín): k 90. výr. narození, Naše pravda 1997, č. 32.

šv, lm

Dominik Pecka

* 4. 8. 1895 *Čejkovice* u Hodonína

† 1. 5. 1981 *Moravec* u Bystřice nad Pernštejnem

Prozaik, esejista, teolog a filozof, v mládí publikoval i verše a překlady; celý život a dílo zasvětil teorii a praxi účinné moderní katolické výchovy.

Byl synem bednáře a chalupníka. Základní školu navštěvoval v rodišti. Studoval na gymnáziu v Kyjově (1906–07), na 2. českém státním gymnáziu v Brně (mat. 1914) a na brněnském Teologickém ústavu (na kněze vysvěcen 1918). Od léta 1918 do 1922 vykonával duchovní službu jako mladší kaplan v Tuřanech u Brna; už tehdy se účastnil i kulturního a literárního života jak spoluprací s místními ochotníky (vedli jeho rukopisnou hru z venkovského života, psanou nářečím), tak činností v Družině literární a umělecké (jejím členem od 1919). Po administrátorském působení na faře v Loděnicích u Moravského Krumlova (1922–23) a po kaplanování v Troubsku u Brna (1923) a v Brně-Zábrdovicích (1923–26) se stal profesorem náboženství na reálném gymnáziu v Jihlavě (1926–41); zároveň redigoval celostátní časopis středoškolské katolické mládeže Jitro, organizoval prázdninové tábory katolických studentů v Dalečíně a na Křemešníku, akademické týdny na Svatém Kopečku u Olomouce a v Jihlavě se podílel mj. na vedení literárního klubu. Za jihlavských let hojně cestoval, pro jeho dílo měly největší význam pobyty v Itálii

(1926, 1928, 1937, 1938), kam umístil děje některých svých románů. Za válečného uzavření jihlavského gymnázia učil na reálném gymnáziu v Brně-Králově Poli (1942–45). Už na jaře 1945 se vrátil do Jihlavy a pomáhal obnovit gymnázium. V září 1946 přešel na reálné gymnázium v Brně-Husovicích; učil do prázdnin 1953. Pak se léčil v Karlových Varech a v Žernůvce u Tišnova. Byl dvakrát vězněn: 1954–55 ve Valdicích, 1958–60 na Mírově. Jako důchodce (od srpna 1955) pobýval dále v domě milosrdných sester v Brně a po likvidaci tohoto domova v brněnském kapucinském klášteře (od 1962). 1969 byly oba rozsudky zrušeny, Nejvyšší soud potvrdil však zrušení jen prvního z nich. T. r. byl P. udělen čestný doktorát Cyrilometodějské bohoslovecké fakulty v Olomouci. Posledních šestnáct měsíců života strávil v kněžském útulku v Moravci. Pohřben byl v Čejkovicích.

Básnické dispozice P. uplatnil jednak v časopisecky střídě publikované duchovní lyrice adorační a meditativní, jednak ve vážném i mírně rozpustilém studentském veršování, které v lehce ironickém a parodickém významu začleňoval do svých próz (jednu vedlejší románovou postavu nazval svým básnickým pseudonymem Eduard Slávek). Básnické východisko je patrné i v lyrismu P. povídek a románů, pro něž je příznačné střídání pasáží dějových a povahopisných s pasážemi úvahovými. Ústředními postavami P. románů jsou většinou mladí lidé nalézající svou cestu a radost ve službě Bohu a bližním, ať jako kněží (*Matka Boží v Trní, Světla na moři*) nebo řádové sestry (*Assunta* aj.), ať jako nejvyspělejší studenti (*Kamarádka*); i životopisný historický román o Kateřině Sienské *Neviditelný prsten* je příběhem o štěstí a síle, kterou člověku propůjčuje vroucí víra a činná láska k Bohu a lidem. Jediná P. povídková kniha *Člověčenství naše* vypráví s laskavým porozuměním a místy hravě, místy s náběhem ke strohé monumentálnosti o milostných snech, nepokojích, poštilostech i o drsné realitě válečné a sociální, zároveň o čtyřech stupních lásky od erotiky k manželství, k službě bližním a k Bohu. Ve většině románových a povídkových příběhů P. založil děj a povahokresbu na osobní zkušenosti kněze a pedagoga, který důvěrně poznal množství lidských typů i prostředí. Představu o ideálním učiteli P. větil do řady postav; češtinář zvaný Táta (*Jarní sonáta*) se stal předstup-